

Олександр Потьомкін

Я

Олександр Потьомкін.

Я.

Роман. Художнє видання.

Редакція автора.

Переклад із російської: Василь Кузан, член НСПУ, лауреат премій Я.Дорошенка, Ф.Потушняка, дипломант Міжнародного конкурсу "Гранослов", автор 18 книг, експерт Всеукраїнського рейтингу "Книжка року".

Тираж 1000 прим.

Видавництво «Карпатська вежа»,
м. Мукачево, вул. Миру, 10

© О. Потьомкін, 2015

© «Карпатська вежа», 2015

ISBN: 978-966-8273-38-16

Мукачево
Карпатська
вежа 2015

Книга, яка говорить із тобою

Усе починається дуже просто. Маленький хлопчик залишається без батьків. Один на цілому білому світі. Один у Всесвіті. Йому холодно і голодно, він самотній і незахищений; єдина ласка, яку він відчув за роки дорослішання – це "поцілунок" вовкодава. Саме величезний пес полизав руку хлопчаків, а люди, відколи він себе пам'ятав, проявляли до нього тільки злість, зневагу, ненависть... І життя малого Василя Караманова, і книга Олександра Потьомкіна "Я" на самому початку не знає ні доброго слова, ні любові.

Читаючи книгу, постійно ловиш себе на думці, що багато висловленого тут – органічно твоє. Не просто сприймаєш ситуації, роздуми, аналітику і висновки головного героя – впізнаєш їх. Здається, саме так думав у свої сім – десять – тринадцять – двадцять – двадцять сім... Але потім усвідомлював про що мова і жахався. Жах - це те, що приходить потім. А спочатку це невинна історія самотнього хлопчика-підлітка-парубка-чоловіка.

Він ніколи нічого і нікого не вчить. Просто живе, мислить і розмовляє з самим собою. Просто чоловікові нема з ким розмовляти, от він і знайшов вихід – розділив власне Я на дві половини, які обмінюються судженнями, погоджуються одна з одною чи намагаються переконати одна другу у своїй правоті. Але це не проста розмова на лавиці

перед будинком. Це постійний поступальний рух думки до вдосконалення, до прогресу, який кожен із нас уявляє по-своєму.

Власне, вся книга – це і є діалог двох особистостей, які живуть усередині головного героя і ведуть його до світла знань і нового світу, світу, який він мріє створити, протиставивши себе людям. Адже люди – це суцільне зло. Це жадоба наживи, фальш, аморальність, бруд, брехня, жорстокість, безпринципність, конкуренція, що переростає у ворожнечу; ворожнеча, що приходить у політику, мистецтво, науку, у всі сфери життя і робить це життя суцільним полем бою із переможеними і жертвами, бо переможців бути не може у принципі, бо перемога – то щось ефемерне.

Якщо ми мали досвід спілкування із самим собою, то можемо пригадати, що наша сутність також ділилася на дві половини: одна - це душа, інша – розум. Усередині нас боролось сумління із стороною раціональною, душа з розумом. У головного героя "Я" обидві частини сутності раціональні. Він відкидає душу, як відкидає Бога. Але у нього є вища мораль. Яка вона? У чому вона?

Кілька виходів "у люди", кілька дослідів над людьми, кілька спровокованих ним ситуацій переконують Василя Караманова у його правоті: людством керує порок. Люди – це далеко не розумні істоти, просто вони себе самі так назвали. Ці досліді потрібні молодому чоловікові ще і для того,

аби переконатися, що він не такий. А раз не такий – він не із породи людей. Він – кращий. Він – представник нового виду живих істот в універсумі.

Тоді чоловік починає шукати собі подібних. Але не знаходить. Із цього випливає, що він один, але посланий на Землю із відповідною місією – покращити ситуацію у світі. Вивести новий вид живих істот і паралельно позбавитися від людей, відправити їх на смітник історії. Він прагне діяти. Він перечитав тисячі книг у колонії для неповнолітніх, він вивчив генетику, фізику, астрономію, хімію, біологію, філософію, кілька мов. Він – дивний чоловік, бо не спілкується ні з ким, не прагне збагатитися, живе аскетично і вивчає такі науки!

Це не переповідання сюжету – тільки напівпрозорі штрихи, пунктирна лінія, зображена молоком на білому папері. У книзі сюжет відіграє другорядну роль. Він тільки ілюструє думки головного героя, який хоче вивести надлюдину - homo cosmicus. Але, живучи у тексті, у певні хвилини ловиш себе на думці, що сюжету взагалі немає. Самий текст книги – це не просто текст. Це екзистенція. Екзистенція думки. Парадигма сучасності.

А все починалося так просто...

А тепер? Книга стає одним із твоїх Я і починає говорити з тобою. Вона стає однією із половинок твоєї сутності. Вона витісняє душу і переконує тебе

у правильності того, про що твоя душа воліла мовчати. Час змішується із простором і створює середовище для біологічних реакцій, для генних модифікацій, для створення нового генного ансамблю істоти, яка прийде на зміну людям. Тобто – нам. Мені і тобі! Страх проймає до мозку кісток, але логіка настільки залізна, що змінити її напрям уже неможливо...

Може автор стає на шлях виправдання антигуманних теорій нищення людей задля побудови нового світового порядку для надлюдей, для окремої касти, для певної нації, партії, для обраних - як їх не називай, а суть одна?! Може автор хоче долучитися до тих, хто додає вагомні аргументи диктаторам для обґрунтування їхньої політики? Це було б надто примітивно. Це не був би Олександр Потьомкін!

"Я" - це психологічна історія перетворення ображеної дитини на диктатора, який протиставляє себе людям, підноситься над ними, щоб будувати "комунізм" для одних за рахунок інших, щоб убивати і приносити в жертву більшість для процвітання меншості, щоб одній нації підкоряти інші... У книзі самотній образений і обділений любов'ю хлопчик перетворюється на теоретика, який обґрунтовує необхідність "відправки на смітник історії одних" задля щастя інших. Це – психологія зсередини. Це книга, яку мають вивчати

спеціалісти, щоб робити висновки і застосовувати їх на практиці у майбутньому з метою недопущення того самого перетворення. Це екзистенція, яка поглинає кожного, хто торкнеться її поглядом і живою думкою. Поглинає, щоб народити заново.

Але це вже будеш інший ти.

*Мирослав Дочинець,
лауреат Національної премії
ім. Т. Шевченка*

Я

"Потрібно було поспішати. Все стало врешті зрозуміло, все вишикувалось у логічну лінію і свідомість заспокоїлася. Попередні пошуки власного Я отримали, здавалося, спокій, якого мені так не вистачало з самого дитинства. Ніколи не думав, що істина так неочікувано увірветься у мою свідомість! А все відбулося просто і швидко, як це зазвичай буває: якось вранці я прокинувся на своєму сіннику - і на мене буквально звалилося оригінальне вирішення майбутнього буття. Ніби чийсь мудрий голос з якимось невідомим умислом підказав, що я, Василь Караманов, двадцяти-семилітній мужчина, зігнутий під тяжкістю глибинних переживань, повинен спішити реалізувати себе, здійснивши таким чином своє таємне призначення. Не де-небудь у глухій російській провінції, не в Сивій Масці, в Сургуті чи в одному з поселень автомобільної якутської магістралі між Алданом і Беркакітом, а в столичному двірницькому барлогові Старо-ваганьківського провулку. На вулиці, неабияк потоптаній відомими громадянами нашої Вітчизни; напроти вікон Державної бібліотеки, того самого столичного закладу, де людина черпає цілком протилежні, відмінні від нав'язаних нещодавно моєму запаленому розуму знання.

Ох, якби її читачі - студенти, професори, інші представники інтелігенції - знали, чого я раптово так пристрасно побажав! Ох, якби вони мали уявлення, на що я так сміливо рішився! Що так спішно хоч зробити! В чому мрію знайти мир душі

своїй! Вони подумали б, що на мене впливають таємничі сили; почали б публічно доводити, що без сильного тиску і примусу людина би ніколи самостійно не зважилася на такий вчинок; що я зачарований, з'їхав з глузду, остаточно позбувся розуму; що за цей мій наступний крок заплачено дуже високий гонорар; що я прагну довести собі, світу теперішнього і майбутнього надзвичайність власної особистості, явити на суд суспільства силу духу і волі Василя Караманова, а не обгрунтовану наукову істину! Та що мені до цього? Нісенітниця! Я обов'язково здійснию задумане. В цьому світі нема людини, здатної зупинити мене. Так, моє рішення було несподіваним. Ще день, тиждень тому я ніяк не чекав такої розв'язки. Але що було раніше - день за днем і все моє життя? Хіба не життя допомагало мені знаходити самого себе найнесподіванішим чином? Не воно навчило мене вести пошук того, що обговорювало суспільство? Поступати в угоду собі?

Колись, у ранньому дитинстві, біля воріт церкви я почув фразу, злісно кинуту у мій бік: "Мерзенний хлопчисько!" Після цього я почав старанно накопичувати в пам'яті події, які доводили мою мерзенність. Коли мені виповнилося п'ять років, мій батько згвалтував фінську туристку і наніс їй чоловікові тяжкі тілесні ушкодження. Щоб показати своєму північному сусідові і громадянам власної країни невідворотність і строгість радянського правосуддя, комуністична Феміда винесла вирок: вища міра покарання. Його

розстріляли. Тоді всі навколо почали обзивати мене "нащадком виродка".

У шестилітньому віці я залишився без матері: після такої сімейної ганьби вона швидко пристрастилася до наркотиків – до молотих головок маку, які росли у нас на кожному клаптику землі, і в двадцять вісім років померла від передозування "кукнару" – опійного відвару. І з того часу всі знайомі з цими історіями – а їх була більшість у місті – почали називати мене "мерзенний хлопчисько".

А вже у сім років - щосуботи, коли всім ортодоксальним євреям категорично забороняється виконувати будь-яку роботу, я обходив їхні будинки в нашому кварталі, щоб розпалити вогонь у печі, запалити гасницю, ввімкнути світло, наколоти дров, заварити чай. За це вони давали мені пряники, а інколи і гроші. О, це було велике випробування! "Сім'я у нього, звичайно, злочинна, але що цей недоносок робить у єврейських будинках? Таких зневажати потрібно!" – говорили довкола.

Але мені уже шалено подобалося, що моїм ровесникам забороняють зі мною спілкуватися. Їм не дозволяли зі мною гратися, запрошувати в дім, ділитися зі мною їжею! Я вже гордився тим, що директор школи влаштовував мені допит, чим я займаюся по суботах у юдеїв? Про себе я насміхався і над учителями, які вимагали від мене не ходити по хатах іновірців. Між іншим, мої настільки ранні шабатні візити зовсім не викликали у людей цікавості чи бажання щось зрозуміти,

усвідомити; вони породжували тільки гидливість і презирство. Цю їх неприязнь я відчував повсюдно. Всюди і в усьому. У святковий чи будній день. В їдких зневажливих поглядах, в прокляттях, що злітали з їхнього язика, в численних заборонах: отримувати відмінні чи добрі оцінки, добавку в шкільному буфеті, новорічний пакунок з подарунками, полювати з рогаткою на перепілок. Не раз траплялося, що коли я заходив на Паску до церкви, мене виводили звідти зі словам: "Тобі, тварюко, тут нічого робити! Забирайся геть із храму!" Мене ненавиділи не тільки люди: породисті пси і вуличні дворняги оббріхували мене з моторошною ненавистю, їх ікла майже торкалися мого блідого хворобливого тіла. Злі оси вилися довкола мене, наче саранча над пшеничним полем. Скорпіони ховалися в підтоптаному взутті, щоб укусити; гуси, витягнувши шиї і грізно розмахуючи крильми, боляче щипали голі дитячі ноги; підступні ворони висмикували моє руде волосся з радісним карканням. І тепер, коли я пригадую ці сторінки своєї біографії, мене охоплює, як це було в дитинстві, щира повага до самого себе: в сім років почав конфліктувати зі світом! Як це відбулося? Як таке могло статися у свідомості звичайної дитини?

Правда, тоді світ обмежувався для мене простором невеликого провінційного містечка, загубленого на величезній території комуністичної імперії; та людські пристрасті в ньому кипіли не менше, ніж у найбільших мегаполісах планети. Я виростав і моя зухвалість росла разом зі мною. В

дев'ять років, щоб викликати до себе нову хвилю загального презирства, до чого я вже почав свідомо, систематично прагнути, я на період літніх канікул влаштувався на шкуродерню. На цій роботі зазвичай працювали приїжджі, – вони-то мене і взяли. Спочатку мені не хотіли довіряти малокаліберну гвинтівку, та одного разу, коли санітари чокалися горілчаними стаканами, я самий схопив зброю і вистрілив у пса, агресивність якого була очевидною. Собака заскавучав і замертво плюхнувся на мостову. Мужики закричали: "Браво!" Після цієї історії я осмілів і почав впевненіше поводитися на міських вулицях: якщо правила передбачали відстріл тільки нічийних, бродячих псів, то я вбивав усіх, та передусім - своїх знайомих кривдників. Хто міг захистити сироту, крім нього самого! Між іншим, я не тільки бажав помсти; я намагався викликати у всіх в окрузі люту ненависть. Тоді мені самому часто хотілося бути самотнім бродячим псом, в якого кожен норить кинути камінь чи вигукнути навздогін злісну лайку. Ось звідки все взялося! Ось де почався мій складний шлях до рішення, яке я нещодавно прийняв.

Починаючи з раннього дитинства мене захоплював конфлікт між мною і суспільством; захоплення це, як видно, лишилося на все життя. В десять років я утнув інший зухвалий фортель, після чого мене зненавиділи навіть ровесники. Футбольний матч нашої міської команди з обоянським "Колосом" на самому початку сезону

викликав неабияку зацікавленість глядачів. Трибуни були переповнені. Їх на нашому стадіоні було дві: західна і східна. На півдні, за футбольними воротами, височіла триметрова цегляна стіна по всій ширині гравального поля. Північні ворота були відгороджені п'ятиметрової висоти металічною сіткою. Я знав, що ніяк не зможу потрапити на футбол: звідки у сироти гроші на квиток! Того дня я озброївся гострим шилом, заховався за прогнилою хвірткою овочевого льоху за вісім метрів від південної стіни стадіону і почав чекати початку зустрічі. У перших іграх сезону футболісти часто б'ють мимо воріт. На це я, десятирічний Василь Караманов, якраз і розраховував. І вже через кілька хвилин після початку матчу м'яч перелетів через стіну і буквально плюхнувся мені в руки. Я одразу проткнув його три-чотири рази шилом, кинув його на відкрите місце і знову сховався за хвірткою. На це я потратив не більше хвилини. Ще через хвилину на стіні появилася боковий суддя. Побачивши спущений м'яч, він послав за ним якогось юного спортсмена, а сам сповістив головному судді, що м'яч напорвся на гострий предмет. Гра продовжилася. Через десять хвилин епізод повторився. З неймовірною радістю я проколював новий м'яч шилом; потім сховався в старій схованці. Знову виник боковий суддя, знову були крики, що потрібен новий м'яч. В першому таймі так повторилося чотири рази. Перед початком другого тайму на стіні з'явився якийсь спортсмен. "Що, буде стерегти м'ячі? – подумав я.

– Потрібно шукати нове рішення!" Коли п'ятий м'яч перелетів через стіну стадіону, "охоронець", що стояв на ній, почав лазити. Звичайно, злавив він до м'яча – а значить і до мене – задом. Я миттю схопив м'яча, заліз на високу тополю, що росла поруч, і зник серед квітневого листя. Після тривалих пошуків спортсмен побачив мене на дереві і спитав:

– Гей, пацан, чуєш, ти не бачив куди м'яч подівся?

Я заховав м'яч між пружними гілками, зліз із тополі і з нарочито покірним видом розвів руками: мовляв, відволікся у цю мить. Міняв місце на дереві. А сам подумав: "Не пускаєте мене на стадіон, ненавидите мене, страждати змушуєте – тепер самі мучтеся".

– Слухай, - сказав спортсмен, – я на стіну піднімуся, а ти повартуй тут. Останній м'яч у нас лишився.

– А як же я футбол дивитимуся? – з наївним виглядом спитав я.

– Запотиличників хочеш отримати? Стій тут, бо вуха повідриваю! Знаю я тебе, жидівський прислужник з місцевої шкуродерні! – у наказовій формі буркнув він.

Я подумав: "Значить упізнав! Ось я вам тепер влаштую!" – але сказав інше:

– Добре, дядечку, буду стерегти м'ячі. Тільки ви мене не бийте.

Втім, зовсім інша думка промайнула в голові: "Тільки руку здійми, я тебе зі стіни скину!"

Знайшовся тут сміливець дітлахів бити! Я ж тільки двадцять п'ять кілограмів маю! Герой!" Спортсмен піднявся на стінку, закричав, що м'яча не знайдено і що охорону підсилено. Через дванадцять хвилин м'яч знову перелетів на мою сторону. Я підбіг до нього і взяв у руки. Шила зі мною не було: я залишав його на дереві. М'яч виявився якимось пошарпанним, шкіра неабияк стерлася, під долонями випирали невеличкі бугорки.

– Кажете, останній? – спитав тоді я.

– Кидай швидше! Наша команда програє. Лишилося двадцять хвилин. Швидше!

Я подивився на спортсмена і запитав:

– Скільки вас там на стадіоні?

– Ей, пацан, кидай м'яча! Три тисячі вболівальників чекають. Кидай, а то зараз злізу...

– Три тисячі, кажеш? – продовжував я.

– Так, три, а може, і більше. Кидай!

– Три тисячі, а для одного Васьки Караманова місця не знайшлося! Не віддам я вам м'яча! Ось вам дуля! – вигукнув я і дав ногам знати.

Я тоді досягнув своєї мети: матч було зірвано. Більше тижня на мене полювали. Місцевий футбольний тренер на прізвисько Тула навіть червінця пообіцяв тому, хто мене наб'є. Вночі я спав у міському парку, в човнику на гойдалці, а вдень переховувався в орішнику на самісінькій околиці міста. На дев'ятий день мене вистежив капітан Підобід із дитячої кімнати міліції. На мотоциклі він привіз мене у свій похилений офіс і з неймовірною злістю надавав по вухах. Цей

ментівський прийом я пам'ятаю по сьогодні. Коли мої вуха стали схожими на величезні пельмені, він поміняв тактику і почав вимагати від мене, щоб я вмовив свою тітку, у якої жив, написати заяву з проханням відправити мене в дитячий будинок через нестачу засобів і сил для мого виховання.

– А де такий дитбудинок? - крізь сльози запитав я, міркуючи вже про інше. Мені тоді вкрай хотілося звести до мінімуму світ свого спілкування. Саме в дитячій кімнаті міліції у мене вперше виникло це, ще не зовсім усвідомлене, прагнення до самотності. Адже все навколо було таким чужим, таким глибинно ворожим!

– Моя тітка такої заяви не напише, - зі щирим жалем сказав я тоді Підобіду.

– Як так? Чому? - напружився тучний непоказний мужичок, супроводжуючи своє питання відрижкою сала, часнику і самогону.

– Хто їй пляшки збирати буде? Хто тару здасть, щоб їй на "Імбирну" вистачило? Адже вона без горілки і дня не проживе. Я ж до тепер по вихідних її єврейськими грошима забезпечую. Без них вона просто загине. А у будні по вулицях пусті пляшки збираю.

Почував тоді капітан свою невиразну голову, видно, подумав, зробив кілька телефонних дзвінків і виклав мені нову пропозицію:

– Тоді, негіднику, самий пиши заяву на ім'я начальника міліції, що тітка твоя, як її... Пелагея Свіжська, надалі – П.С., свої обов'язки по опікунству не виконує. Систематично випиває,

алкоголічка, а тому ти голий і босий, і шлунок у тебе постійно порожній. Зрозумів? Знайдемо для тебе пристойний дитбудинок, а її направимо в найближчий лікувально-трудоий профілакторій. Може вона покінчить із пияцтвом. Скільки їй років?

– Старенька, – вимовив я, – на кілька років старша моєї покійної мами. Їй уже за тридцять. Та я ніколи не здам її в ЛТП. В дитбудинок, звичайно, хочеться. Та це аж ніяк не значить, що я готовий закласти свою власну тітку. Ні! Ні за яку ціну ніколи нічого такого робити не можна. Особливо мені!

– Чому "особливо тобі"? - з цікавістю запитав мене дрібнорослий Підобід.

– Я ж самий по собі. Таким людям небезпечно давати волю фантазіям.

Капітан міліції, видно, нічого не зрозумів. Він знову почухав свою потилицю із зализинами, зробив ще кілька телефонних дзвінків і заявив:

– Поїдеш у Недригайлівську дитячу колонію. Це трохи південніше Сум. Туди, щоправда, направляють з тринадцяти років. А тобі ще нема одинадцяти. Нічого страшного, в супровідних документах напишемо інший рік народження. І метрику нову вручимо. Тітка твоя, Пелагея Свіяжська, піде етапом прямо в Жиздринський ЛТП. А у вашу квартиру нового дільничного підселимо. Покращимо життя кожного. Як партія вчить! Та головне - позбавимо місто від сміття.

Так 14 квітня я назавжди залишив свій рідний Путивль, заочно попрощавшись з тітонькою -

милою, але вічно п'яненькою жінкою. Капітан Підобід навіть не відпустив мене додому забрати свої речі. Правда, бог з ним, з цим лахміттям, - але я назавжди залишився без фотографій батьків. Я став ніби людиною нізвідки. Саме такого безпритульника, позбавленого своїх родових коренів, такого, що придбав у важкому дитячому житті стійкі повадки одинокого шибеника, повезли на попутних машинах у супроводі міліцейського сержанта у селище міського типу Недригайлів, у дитячу колонію.

Різниця між дитбудинком і колонією була суттєва. Мешканцями дитбудинку були суцільно цивільні діти, з різних причин позбавлені батьків: загибель на в'єтнамській і близькосхідній війні, п'янство, проституція, довгий тюремний строк, смерть. Дітей з дитбудинку опікала сама держава, а ми в колонії знаходились майже на арештантському положенні. Годували і одягали нас із бюджету органів внутрішніх справ, а за кожним нашим кроком з вишок спостерігали пикаті прапорщики внутрішніх військ - правда, беззбройні.

В колонії малоліток було близько трьох сотень чоловік. Серед них опинився і я, Василь Караманов. Незважаючи на радість, що навколишній світ для мене звужився, став більш зрозумілим, менш істеричним і могутнім, жити все частіше ставало несила. Щодня я стикався з речами, які ніяк не хотів сприймати мій, вже майже дорослий розум. Ну навіщо, до прикладу, було старшій людині бити

мускулистою ногою такого хлопчиська, як я? Або змушувати сьорбати пусті, обезжирені щі носом? Підкладати в постіль, почорнілу від прання без мила, клопів? Постійно позбавляти сну криками "підйом!", змушувати дрочити на слово "КПРС", злизувати грязь з їхніх чобіт? Невже для того, щоб охоронці сміялися, коли клопи насолоджувалися нашою кров'ю? Щоб вони по-справжньому раділи, коли їх ноги торкалися наших сухих, незміцнених ребер? Відчували оргазм, коли наші язики торкалися їхнього кирзового взуття? Облизувались, коли ми, голодні, втягували своїми носиками суп, що тхнув падаллю? Як мені потрібно було сприймати світ, у який мене так безпощадно заштовхнули? Що я взагалі мав думати про людей? Хто вони? Що вони за монстри? Ким я міг уявляти себе в майбутньому? Людиною чи якоюсь іншою істотою? Але якою саме? Адже насправді вибору не було. Людина - не щур, не миша, не жираф, не вовк!

"Ким мені стати? - думав тоді я. - Невже схожим на цих скотів типом? Якщо я почну до них прислухатися, постараюся зрозуміти й оправдати їх, значить, в моїй свідомості виникне повне прощення їх вчинків, поведінки, ходу думок. Але пробачаючи, я стаю таким самим, як вони. А саме цього я категорично не хочу. Не бажаю! Боюсь! З іншого боку, для чого обурюватися і страждати? Потрібно шукати себе!"

Замість четвертого класу, в якому я, з муками та проблемами, вчився в Путивлі, в колонії я

потрапив у п'ятий, наймолодший. Звужений навколо мене світ не обрадував мене, на дав внутрішнього заспокоєння. У величезному світі Путивля у мене було набагато більше можливостей протистояти агресії сторонніх, направлених на моє Я. Навіть моторошний коротун Підобід у порівнянні з недригайлівськими вихователями мав суттєві переваги. Він хоча б говорив зі мною – щоправда, презирливо і грубо; він хоча б визнавав мене як суб'єкта права - одразу ж, проте, показуючи, що плює на мій цивільний статус; він дивився на мене як на замірка, якого можна відлущувати, – але обов'язково в самому кінці показував пряник. Втім, якби він опинився тут, у колонії, – неодмінно би долучився до цієї зграї збочених "вихователів".

Місцева дитяча колонія більше нагадувала полігон для умертвіння людського духу і плоті. Чи можна було в цих умовах мріяти про щось людське? Прочитати книгу, зануритися у музику, зупинитися перед картиною відомого художника, захопитися творчістю, заглибитися в академічні знання? Закохатися? Хіба в такій зацькованій істоті, якою був я, могло народитися почуття любові? Ні, навіть не до жінки, – хоча б до життя, до природи, до себе самого, врешті-решт! Хіба в такій понівеченій душі, як моя, міг народитися поетичний рядок, мелодія? Судячи з мого досвіду, цього не можна було досягти ніколи!

За зразкову поведінку через півроку-рік вихованців дитячої колонії відправляли додому, до батьків. На що міг розраховувати я, Василь

Караманов? Дому – нема, батьків – нема, пам'ять про них гірка, опікунів – нема! Хто взяв би такого миршавого, як я? З таким родоводом? Одинадцятирічного колоніста? Натовпи іноземців ще не колесили по країні з бажанням усиновити наших хлопчаків. Російське посольство в Вашингтоні ще не ввело традицію влаштовувати новорічні свята для усиновлених американцями дітей Росії. Суспільство ще не знало нам ціни. Власне, скільки могла коштувати в нашій країні людина? Дитина, дорослий, весь народ? Гріш, дріб'язок, копійку, дрібничку! Та і сам я не міг додуматися, за скільки можна продати себе, особливо за кордон. Як виявилось пізніше, за гроші вельми пристойні! І охочих до таких покупок було достатньо. Народитись мені не в сімдесяті, а в вісімдесяті або дев'яності роки - жив би зовсім не так. І помисли були б іншими. Не ті, що тепер! Приховуючи свої почуття і намагаючись тримати себе в руках, я пригледів у колонії вчительку. На вигляд добру, симпатичну, усмінену. Подумав, що вона могла б стати чудовою матір'ю. Мені, будь-якому іншому вихованцю. Аж надто подобався мені її погляд...

Та раптом, в один із травневих вечорів, підійшов до мене начальник режиму майор Пантюхов.

– Гей, рудий, - кинув він крізь зуби, - мені донесли, що ти анашу куриш. Я тобі виписав п'ятнадцять діб карцеру. Втім, одиночку можу замінити на тридцять діб польових робіт. Якщо

недобросовісно будеш працювати – збільшу строк до ста днів, на весь аграрний сезон. Можу здати тебе в оренду за мішок картоплі за день. Хто дозволив у колонії анашу курити?

Я сторопів. Неприкрита нахабність мови охоронця змусила мене одразу, в тій самій тональності відповісти:

– Я ніколи ще цією справою не балувався: ні цигарки, ні анашу, ні гашиш до рота не брав. Звідки у мене гроші на все це? Та сперечатися з вами не збираюся. Вибираю карцер, одиночку.

– Нахаба! Що за зухвалість! – розлютився майор. – Ти що, місяць у карцері гнити бажаєш? Мрієш по власному лайну марширувати від підйому до відбою? Я тобі навіть парашу в камеру не поставлю! Сволота! Марш на вахту! Підеш із прапорщиком на садибу до Семихатової. Твій робочий день триватиме з восьмої ранку до десятої вечора. Провинишся – тридцять різок і в карцер. У Семихатової тебе денно і щоночі охоронятимуть шість кавказьких вовкодавів. Спробуєш втекти – пси розірвуть тебе на шмаття. Так що допомоги чекати нема звідки. І пам'ятай: тільки одна скарга натяк на погану поведінку – і ти одразу втрапиш у карцер. На все літо. Туберкульоз тобі гарантовано.

Хіба після цієї пантюховської тиради можна було повірити, що людина – божественне створіння, вінець природи? Що вона розумна, що ми з нею одного племені, що всі ми однакові? Нісенітниця! Ніколи не вірив у це і ніколи не приймав розумом і серцем такий постулат.

Відчуваючи свою якусь іншу біологічну приналежність, прагнучи звільнитися від важкої думки про власне людське походження, я вперше категорично сам собі заявив: "Ні, я не людина, я зовсім не схожий на тих людей, які мене оточують. Я повинен знайти себе в нелюдському, шукати себе в іншій іпостасі. Там, де нема і не буде місця таким гірким переживанням, що мучать мене із раннього дитинства".

Схвильований цією неочікуваною думкою, я стояв перед майором Пантюховим. Вологий травневий вітер куйовдив мої руді кучері. Було тепло, але, мерзлякувато кутаючись в арештантську робу, я чомусь тремтів усім тілом; мене лихоманило. Щоб відволіктися від принизливої сцени, я без особливої цікавості, навіть якось ліниво поглянув на недригайлівські міські окраїни. На свіжозораній чорній землі, пологими схилами місцевої западини миготіли люди. Тут уже з деякою зацікавленістю я придивився: дітей серед них не було. "Я дорослішаю!" – подумалось тоді мені.

Так уперше я потрапив на примусові роботи. Ні, не судом був я до них засуджений, а волею одного дрібного негідника, вихователя колонії Пантюхова.

– Вали на вахту, рижа собацюро! – повернув мене до реальності майор.

Мовчки, ковтаючи гірку слину, я поплівся на вахту. Втім, тоді, в дитинстві, слина у мене завжди була з гірчинкою, ніби кровоточива рана. Але пізніше це пройшло. Тепер мене гнітила лише

тривога, що спілкування з людьми - неминущий процес. Ох, скоріш би закінчити його!

– Такою ходою на хліб не заробиш. Давай швидше, вонючко! - пролунав окрик майора.

Я вже навчився не приймати близько до серця образи, тому тією ж повільною ходою йшов далі. Біля ваhti мені назустріч вийшов прапорщик. Так, нічого особливого, звичайна людина: злий вираз п'яного обличчя, бліді, невиразні очі, важкі, опухлі від горілки кулаки. Кашкет був зсунутий до маківки - здавалося, він ось-ось звалиться; замість чобіт - спортивне взуття; на пальцях щільно сиділи мідні персні.

– Спати будеш на сні в сараї, – ультимативно заявив він. – Заборонено звертатися до господарів з проханнями. Вони ні слова не повинні чути про твій стан: чи мучить голод чи спрага, чи страшно, чи втомився працювати, чи мрієш про свободу. Всі ці думки залиш у своїй рудій голові. Ти мене, сподіваюсь, зрозумів? – Тут він лягнув мене по потилиці. – Всі питання тільки через мене! Почую хоч одну скаргу або керівництво зробить мені через твою провину зауваження – миттю зникнеш в ямі з гашеним вапном. Весною тут цих ям хоч греблю гати. Пшов! Поспішай! Мене вже Нюрка чекає, а тут з тобою возитися треба. Тьху!

"Які вони всі схожі! – подумалось тоді мені. – Змінюються тільки обличчя, фігури і звання, а мова – одна на всіх. Ніби вони визубрили текст якогось невідомого автора. Ой, не хочу його читати! Не дай боже, змусять визубрити!" Я ледь встигав за

крокуючим військовим в цивільному взутті. "Так квапить, що навіть забув про мою вечірню вівсянку. Щоправда, рідку, на воді, але все ж теплу! – майнуло в голові. – Втім, може, господарка нагодує".

Ніякого досвіду спілкування з жінками у мене не було. Тільки питаюча тітка та декілька шкільних учительок. У Путивлі це були ще молоді панянки, які соромились наближати до себе таких вуличних бродяг, яким був Василь Караманов. Та я і сам не прагнув спілкуватися з ними. Який в десятилітньому віці зв'язок з жінками! Вчителями!..

Дуже скоро я переконався, що помилявся і щодо вечері, і щодо моїх господарів. Ні, не так влаштоване життя цих людей. Коли ми порівнялися з густими заростями шипшини, я почув розлючений гавкіт собак. Миттю хтось басом загорлопанив: "Мов-чати!" Через хвилину бас повторив свої вимоги. Собаки перестали гавкати, переходячи на здавлене гарчання. Так злісно ричать лише кавказькі вовкодави, – у них при цьому навіть зуби стукають. Наскільки пам'ятаю, я до цього часу не дуже боявся собак: їх не раз нацьковували на мене у рідному місті. Але помста моя – відчайдушного шкуродера - була вже в минулому. Крізь чагарник я розрізнув потужні тіла тварин. Собаки скаженіли біля металевої огорожі, але їх розлюченість лякала тільки прапорщика. Він час-від-часу стогнав: "Ей, господарю, вгамуй псів". Тут із-за огорожі вийшов літній мужик. У будь-якому випадку, він таким мені тоді здавався.

– Ну що, негіднику, привів пацана? Чому такого сухоребрика? Він зможе по дванадцять годин працювати? У мене не дитячий будинок відпочинку! Спробую декілька деньків, якщо толку з нього ніякого не буде – заміниш. Завтра до Пантюхова зі скаргою піду, що хворого надіслав. Хіба ця дитинча – працівник? Візьми-но самогон, вояче вошивий, і провалуй. Тебе, либонь, Нюрка чекає. А ти, штрафник, – звернувся він до мене, – ходи за мною.

Мужик відвів мене в сарай, показав на сіно і попрямував до виходу.

– А де їжа, вода, туалет? - крикнув я йому вслід.

– Ти це що, рудий, в санаторій прибув, у піонерський табір? Коли я за радянську владу воював, ми мишей їли. Голод був! Ось в кутку мішок вівса стоїть. Зуби в тебе молоді, перетруть. І що ти за арештант, якщо про туалет питаєш? Вийди за сарай! Місця тут багато.

– А собаки? - спитав я.

– Собаки, собаки! Звикнете один до одного. Завтра я підніму тебе о сьомій ранку. Підеш свиней годувати. Потім город прополоти треба, в поле вийти. Роботи буде багато. Це краще, ніж за огорожею байдики бити, на нікчемні уроки час витрачати.

Він вийшов, не сказавши більше ні слова. "Добре, – подум я, – треба обживати сарай". Тепер необхідно відмітити: мені було тоді всього одинадцять років, за документами – тринадцять, але по життєвому досвіду – всі вісімнадцять.

Звичайне явище: діти-сироти дорослішають скоро. Тому для початку я діловито оглянув усе довкола. Ніякого світла в сараї не було - ні гасової лампи, ні свічок. У середині травня темніло біля дев'ятої вечора. "Значить, – вирішив я, – зовсім скоро настане повна темрява". Я поспішив знайти мішок з вівсом. Для цього багато часу не знадобилося: за мотикою, обліпленою свіжою грязюкою, стояв, заштопаний рибальською волосінню, мішок. Вологий, заприлий, змішаний із зернами інших злаків овес спочатку їсти не хотілося. Втім, через деякий час я якось машинально, спершу повільно, якось неохоче, почав вибирати кращі зерна; декілька з них спробував на зуб. Потім, захопившись, заходився шукати зерна вже більш старанно, дуже швидко наповнив ними кишеню і енергійно запрацював челюстями. Не хочу згадувати смакові відчуття, але скажу, що в тому віці я їв практично все сире, незріле, і ніякої пристрасті до харчів у мене не було. Мій шлунок переробляв усе: від гірких лісових каштанів, цукрового буряку, кислих диких яблук, сирих картопляних бульб, перепелиних яєць до обсмажених на вогнищі чорних дроздів, яких усю пізню осінь і зиму я вціляв із рогатки. Єдиними ласощами, які я собі дозволяв, були капустані осереддя. Я виходив на колгоспне поле вже на заході, коли червоне сонце настирливим полум'ям лізе в очі, шукав невеликі головки капусти, ретельно зчищав з них широке листя до самої серцевини і, смакуючи, довго гриз її, прощаючись

із величезним червоним диском. Коли наступала повна темрява і їсти мені вже не хотілося, я повертався на пусті вулиці Путивля.

Самотній спосіб життя привчив мене до темряви: у ній я почував себе більш безпечно. А коли з вулиць зникали останні опівнічники, я, крокуючи зовсім один по нічному місту, починав почувати себе абсолютним господарем життя. Так хотілося бути віч-на-віч із собою і володіти цим спорожнілим, до болі моїм світом!..

Першу ніч у сараї я спав без сновидінь. Лише зрідка прокидався, коли в ніс лізла солома. Зранку мужик був ще похмуріший, ніж попереднього вечора. Він лише крикнув мені: "Вставай, рудий пес!" – якимось в'яло махнув рукою – мовляв, поспішай за мною, – і пішов на вихід. Довелося поспішати. Тут зі мною трапилася неймовірна подія: вовкодави, ще вчора готові повалити огорожу, щоб розідрати нас із прапорщиком на ганчір'я, якимось аж занадто дружельюбно підбігли і, притискаючись до мого худого дитячого тіла, почимчикували поруч. Один пес навіть полизав мені руку! Це був перший поцілунок у моєму житті. Я не повірив! Але собацюра лизнула ще раз. Я втратив розум від радості! Інший пес намагався дістатися до мого обличчя. Так, лащачись, вони довели мене до свинарника. Якимось, ще не зовсім зрозумілим символом видалася мені ця зворушлива історія. Мені захотілося поділитися з кимсь своєю радістю: вперше в житті я відчув ласку – хай не людську, собачу! Але жодного співбесідника поруч

не було і я раптом відчув, що вже не шукаю його: він став абсолютно непотрібним. Я почав отримувати насолоду від діалогу між недогодованим молодиком Василем Карамановим і збагаченим на досвід власного Я створінням, яке шукає свій нелюдський статус, але, при цьому всьому, яке своїм зовнішнім виглядом так схоже на людину. Якщо на початку цей внутрішній діалог я сприймав як забаву, дивацтво, то вже зовсім скоро розмови одного та іншого Я стали для мене внутрішньою потребою.

Хіба може увянути собі це звичайна людина: розмовляти все життя виключно із самим собою? Кожен міг назвати мене психічно хворим! Параноїком! Недоумком! Але я ж бо був повністю здоровим! З ким мені було розмовляти в безлюдній тісноті свинарника? Чи в Путивлі, чи в дитячій колонії, в атмосфері ненависті, яка постійно мене оточувала? Якщо дивишся на світ з неприязню, хіба може виникнути бажання спілкуватися з ним? Стати його складовою? Звичайно, ні!

Спочатку мешканці свинарника теж зустріли мене вороже. Я гірко пошкодував, що раніше мені перепадало мало свинини на тарілках і в мисках. Ох, не ті були кухарі, не ті матеріальні можливості! Та по ходу допитливих роздумів у покинутого дітлаха навіть виникла перша творча ідея: було б набагато простіше доглядати не за дюжиною, а за однією великою свинею. Якщо кожна із дванадцяти тварин має вагу двісті кілограм, то одна свиня нової породи може потягнути на всі три тони. Свинарство

стало б тоді набагато рентабельнішим! Та і я здобув би могутнього приятеля. Тоді я ще не знав, що існує така наука, як генетика, що саме вона здатна допомогти мені у пошуках власного Я. Між іншим, незабаром ці, на перший погляд нікчемні для спілкування істоти, показали надзвичайні приклади товариськості. Вони стали мені ближчими, ніж добрі вовкодави. У своїх почуттях я просунувся ще далі: мені здалося, що життя зі свинями має набагато більше переваг, ніж життя між людьми!

Уже через тиждень я переселився із сараю в тамбур свинарника і відчув себе дуже комфортно, тому що був лагідно прийнятим свинським стадом. Мужик бачився зі мною рідко, тільки кожного другого дня я знаходив його скупі подачки: краєць черствого хліба, кілька поморщених цибулин, пару картоплин та хамсу – дрібненьку солену рибку. Але я не був голодним: міх вівсу, глечик посівного маку, жолуді, зварені для свиней, – всього вистачало! Ні, питання їжі мене зовсім не турбували. Я був зайнятий іншими роздумами і упивався розмовами з самим собою.

Котрогось вечора я ніс із криниці воду, щоб напоїти свиней. Навздогін мені бігли домашні пси. Вони, майже завжди, супроводжували мене по цьому маршруту. Спочатку я навіть подумав, що їм наказали слідувати за мною, що вони йдуть по сліду, щоб я не втік, чи їм доручено не допускати моїх хлопчачих вольностей. Хоча, хіба до витівок мені було! Проте дуже швидко я зрозумів, що

помилявся. Між нами виник якийсь невловимий приятельський зв'язок. Відомо, що різні види тварин нерідко зближаються між собою більш тісно, ніж із людиною. Собаки скаженіло гавкали на людей, часто гарчали навіть на своїх господарів, але оберігали і лащилися до мене. Ці взаєностосунки із псами зайвий раз підтверджували: вибраний мною напрям для роздумів, в основі якого лежить твердження, що я не людина, був правильним. Отже, іду я з відрами води – і, раптом, через хвіртку у двір заходить учителька, чий добрий погляд завжди викликав у мене в колонії сентиментальні помисли. Я усміхнувся, хотів призупинитися, поставити на землю воду і привітатися. Та жінка, подивившись на мене, потупила очі, її обличчя набуло озлобленого вигляду, вона тільки викрикнула собакам: "На місце, зрадники!" – і пройшла повз. Ніякого бажання зупинитися, сказати слово, спитати про моє життя і навчання у неї не виникло. Я сторопів і вже їй навздогін, ображеним голосом кинув:

– Доброго дня, Анно Климентіївно! Це я, Василь Караманов із Недригайлівської колонії.

Учителька навіть не оглянулася. Вона пройшла повз, ніби мене не було в природі. Ніби перед нею була не жива істота, а польовий бур'ян, оголена вігром кульбаба. Цей випадок змусив мене з новою силою зненавидіти людство; моє бажання стати іншою істотою збільшилося. Гидкий вечірній епізод у панському дворі ще раз змусив задуматися:

до якого біологічного виду я належу? З хворобливою настирливістю я почав вишукувати в собі риси характеру і особливості свідомості, які фундаментально відрізняли б мене від представників роду людського. Та подразнений розум нічого, крім прагнення помсти, не видавав. "Чому так, – обурювався я, – цю жінку я уявляв матір'ю, не тільки своєю, але і всіх колоністів, а вона з тієї ж породи пантюхових.

У цей момент собака лизнула мою руку, ніби розуміючи мій стан. Я отямився, підняв відра, наповнені водою, і поніс у свинарник. Від місця моєї роботи до будинку, у який зайшла вчителька, було ніяк не більше п'ятдесяти дитячих кроків. "До кого ж вона подалася? – подумав я. До мужика, чи що? Хто взагалі живе в цій хаті? Який на вигляд мій хазяїн? Кому належить цей будинок зі зрубу?" Я чомусь вирішив, що похмурий мужик був будівельником цього глухого маєтку: певно його строгість, жадібність нетовариськість переконали мене в цьому. Щоб твердо знати, хто в маєтку господар, а хто гість, я вирішив, дочекавшись темноти, заглянути у вікна дерев'яного будинку.

Йшла дев'ята година вечора. Я заніс у свинарник воду, розлив її по коритах, вийшов у тамбур, чи, на недригайлівському слензі, в стайню, і розлігся на зерні. Ячмінь покусував тіло, ніби струмені води в душовій кімнаті дитячої колонії. Мені це подобалося. Бажаючи розтягнути задоволення, я час від часу перевертався, струшуючи зернини, що поприлипали, щоб потім

знову і знову відчувати їх гості доторки. Хотілося балакати, балакати багато. Розмова з самим собою будувалася по принципу поділу власного Я. Саме в ті роки я зрозумів, що роздумувати і говорити з самим собою – це цілком протилежні заняття. Кожне з них було настільки самостійним і оригінальним, що потребувало і свого часу, і особливого внутрішнього стану. До цілковитої темені лишалася година; мене цей термін для розмови з собою влаштовував. При цьому оком і вухом я спостерігав за стежиною від будинку до хвіртки маєтку. Висловлювані думки, власні та чужі, виглядали наївними, але були глибинно щирими. Та чи можна було очікувати щось серйозне від роздумів одинадцятирічного підлітка, що випадково прочитав тільки дві книжечки – "Моделювання взуття: шкіра в руках художника" Костаняна та "Перелітні птахи" Маргарити Гі? Між іншим, варто сказати, що книги ці я знайшов випадково серед купи паперу, яку наносили ровесники, щоб виконати шкільний план зі збору макулатури. Але чому я вибрав саме ці книги? Я завжди був без взуття, – не буквально босий, але ходив у розклеєних черевиках із смітника, які, до того ж, були на кілька розмірів більшими, ніж потрібно. Частенько черевики, що були у мене парою, різнилися між собою фасоном і кольором. Як я вже казав, рогатка була для мене знаряддям для того, щоб дістати хліб насущний. Дрозди, дикі голуби, перепілки були метою моїх постійних полювань. Якщо в першій книжці я шукав рішення

як достойно себе взути, то в другій – як ефективно збільшити трофеї, щоб наповнити свій і тітчин шлунок. Бідність і безперервна боротьба за виживання допомагали мені розвивати захисні функції організму, вчили миритися з недоїданням, самотністю, холодом, шукати нові і нові способи забезпечити себе всім необхідним.

"А пам'ятаєш, – запитав я себе, – як у тривалих поневіряннях Путивлем ти по обличчях і поведках вибирав мужчин, які могли підійти до образу батька? Тоді тобі здавалося, що його аж ніяк не розстріляли, що він затаївся, щоб підглядати за твоїм життям, поведінкою, можливістю виживати у сирітстві. Здавалося, що він ось-ось з'явиться, обійме, накупить одягу, солодоців – і почнеться нове життя. Ти навіть кілька разів підібрав собі можливих батьків, але справа далі не просунулася. Ти не зміг зізнатися їм у своєму виборі". – "Звичайно, таке ніколи не забудеться. Пам'ятаю, як сльози накочувались на очі, образа стискала горло". – "А чи не забув ти, як одного разу тітку, що сподобалася назвав мамою, а вона у відповідь кинула: "Забирайся, дурнику! Чи ти пряник надумався виманити?" А потім ще додала: "Геть, геть звідси, дрібний злодюжко". Так, багатенько розчарувань ти сьорбнув. Чи залишилося в пам'яті, як на протязі усієї четверті на великій перерві ти бігав на квартиру Хватайко, щоб принести вчительці на обід гарячі щі, котлети і кондитерські вироби в сумці, а вона вище трійки тобі ніколи не ставила і жодного разу не пригостила? Хоча

безмозкому синові директора пошти Штучкіна і придуркуватій доньці начальника водокачки Бабошкіна вона ставила п'ятірки і пригощала маковими бубликами". – "Ох, усе я пам'ятаю, кожен день мого дитинства прекрасно зберігся в моїй пам'яті! Я навіть пам'ятаю, як у дитсадку у середній групі я вперше почав відчувати по відношенню до себе відверту несправедливість, можливо, навіть ворожість. У нашому дворі росло близько десяти тутових дерев. Заготконтора дала дитячому садочку кокони шовкопряда, щоб діти годували їх листочками шовковиці. Кожні чотири тижні кокони, закутані білосніжною шовковою павутиною, здавалися в заготконтору. Ті мої ровесники, хто займався цією справою, отримували як добавку до вечері ложку повидла і шайбу хліба. Вихователі дитсадка жодного разу не допустили мене до столів із шовкопрядами. Вони займалися цією справою із сусідськими дітьми чи з дітьми своїх родичів і знайомих. Так, що ні повидла, ні хлібних добавок я так і не побачив. Чомусь кожен дорослий хотів дати мені запотиличника чи насварити, а вихователі шукали мене тільки для того, щоб доручити найбільш принизливу роботу. Можливо, спогади про вчинки моїх батьків штовхали їх на це? Тепер пам'ять висвітлює, як вручали мені обпісяні труси дівчаток, щоб я відносив їх до них додому, а назад приносив сухі. Кому ж дати таке завдання, як не сирітській душі? Ніхто ж за це не запитає! Не було жодного випадку, щоб хтось висловив мені вдячність, дав хоча б

зернятко маку, поморщену ягідку ізюму! Вони лише ричали: "Чому вона натворила таке?" – і шльопали мене по голові, ніби я був відповідальним за такі дівчачі непорозуміння. Напевно, їм здавалося, що вони відважують ляпас моєму батькові чи паплюжать мою матір. Можливо, я і самий, рудий і худий, викликав ненависть оточуючих. Саме в дитячій садку номер три міста Путивля мене вперше потягло до самотності. Я майже завжди сидів де-небудь абсолютно один, поодаль від вихователів та ровесників. Тільки сонце пестило мене, а навіжені метелики викликали цікавість до життя". – "А чи збереглося в твоїй пам'яті, як на уроці малювання в дитячий садок прийшла кореспондент місцевої газети "Путивльська правда"? Вона взяла до рук твій малюнок і ахнула: "Яка красива Кремлівська стіна! Як звати цього хлопчика? Про його талант варто написати!" До неї моментально підійшла вихователька, взяла твій листок і сказала: "Кремлівську стіну намалював Віктор Випорков, син начальника "Сумсільгосптехніки". Ти здивувався, але змовчав і відійшов у бік". – "Так! Хіба таке забудеш? А наступного дня в газеті було написано, що "п'ятирічний Вітя Випорков на уроці малювання старанно зображував Кремлівську стіну". Чи інший випадок: хтось із старшокласників розбив вікно у сусідньому будинку. Вся адміністрація дитячого садка сполошилася: власник будинку був якимось великим господарським начальником, а той, хто розбив вікно – сином партійного боса. Щоб усунути

проблему, – не сварити ж крупного господарника і комуністичного лідера районного масштабу! – педрада постановила: наказати Ваську Караманова. Мене на три години поставили в куток на коліна. Саме тоді реалізувалася ще одна несправедливість. Покарання було збільшене ще на півтори години, тому що власник розбитого вікна побажав особисто побачити пустуна, щоб надавати йому по вухах. Він прийшов пізніше, ніж обіцяв. Мене позбавили вечери і я отримав кілька болючих запотиличників – рука у нього була важкою. Та мене здивувала піна на губах господарника. Він бив мене по потилиці і несамовито кричав: "Руда гадино, ти у мене дізнаєшся, як чуже скло бити! Я тобі покажу "кузькіну мат", нащадку чудовиськ!" А я тоді подумав: "Ось виросту, жодного такого скла цілим не залишу!" – "І ти ж не забув обіцянки?" – "Хіба забудеш? Позику потрібно повертати! Через три роки у хрещенські морози я вибив у його будинку всі вікна. Коли лунав тріск розбитого скла і воно розліталося по снігових заметах, мені здавалося, що із рота господарника вискакують зуби і летять прямо в рожевощокі лиця вихователів, залишаючи на них подряпини і рани. "Ось так вам!" – промайнуло у мене в голові". – "По-моєму, вже досить стемніло". – "Ти правий, пора підніматися, щоб устигнути роздивитися, хто живе в цьому домі".

Я підхопився, ковтнув із відра води, кинув кілька ячмінних зернят собі на язик і вийшов із свинарника. П'ятдесят кроків до дерев'яного дому

я подолав досить таки швидко. Вперше я опинився у забороненому місці – біля хати власника маєтку і моєї дитячої долі. До цього ареалом проживання служив для мене сарай, свинарник, город, невелике, близько половини гектару, поле і стежина між ними. Тут я щоденно працював і міг рухатися у будь-якому напрямку. Але перебувати біля дому господаря мені було строго заборонено. Був би я старшим – почував би себе кріпаком. Але в дитинстві мою свідомість обтяжували інші переживання. Коли я підійшов до будівлі, то зрозумів, що заглянути у кімнати буде важко. Мій зріст – близько ста п'ятдесяти сантиметрів – не дозволяв здійснити задумане. Я роздивився довкола: поряд цвіла яблунька. Блідо-рожеві пелюстки летіли за вітром, наче травневі метелики. Ледве я заліз на яблуньку, як одразу ж побачив Анну Климентіївну. Оголена, вона, здавалося, сиділа на плечах мужика, її ноги охоплювали його шия, а руки були закинуті за голову. Я тоді ще не розумів, що означає таке дивне сплетіння людських тіл. Мені неодноразово доводилося бачити в міському паркові лежачих коханців, але так відкрито, голих – уперше. Я відвів погляд, намагаючись зазирнути у інші вікна, але всюди було темно і життя там було відсутнє. "Невже вона його дружина? Чи коханка цього чудовиська? Невже, впливає, що вона звернула увагу на тихого, забитого Караманова і підказала Пантюхову направити безпорадного раба до неї на роботу? Годувати і чистити її тварин, поратися на городі, полоти поле? Без платні, без

харчування, без необхідної білизни, постільної і особистої? Без слова! Найкоротшого: вітаю, привіт, дякую. На таке приниження ближнього свого готовий піти кожен із них. Але я інший! На безсоромність я не здатен. Ні, я не з цієї породи, я не з людського тіста зліплений. У мене нема ні матері, ні батька. Можливо, це умисел якихось таємних сил? Якийсь космічний розум побажав сотворити із такого, як я, - людиноненависника? А я, дурень, дивлячись на її благородне обличчя в колонії, мріяв про материнську ласку. Для чого мені все це людське? Кретин! Я ж повинен прагнути до іншого. Значить, вона і є Семихатова? Ну і що? Тюремщиця з благородним обличчям! Поміщиця в образі моралістки!"

Так в одинадцятирічному віці я ще більше переконався у нелюдському своєму походженні. Але відчуження підлітка більш експресивне, ніж прояви тих самих почуттів у дорослого. Переповнений обуренням, я зіліз з дерева і поспішив у сарай. Кажучи чесно, ніякого конкретного плану в моїй схвильованій свідомості не було. Але прагнення свого Я до якихось агресивних дій стримувати було важко. Чому я побіг у свинарник? Не знаю. Зайшов у темну колишню нічліжку. По пам'яті підійшов до гасової лампи. Намацав сірники. І тут блискавична думка осінила мене: а чому б не підпалити цей хазяйський дім? Адже коли одна людина горить, то іншим до глибини душі радісно! Адже в цьому і є їхня сутність: якщо стало погано тому, кому було добре,

– вони влаштовують свято! По-дитячому радіють. Розчулюються, плачуть сльозами задоволення. Таким чином я остаточно попрощаюся із людською природою. Цей прощальний вогонь осяє душу нової істоти, стане поштовхом до народження цілком нового мешканця Землі. І з висоти свого унікального положення я почну спостерігати, як п'яні, жирні пожежники почнуть з лінливою байдужістю витягувати брандспойти; як заржавілі крани, вихлюпнувши кілька крапель води, розічхаються, щоб потім замовкнути надовго, до капітального ремонту; як заспані сусіди виставлять у вікна свої щасливі фізіономії, щоб отримати заряд позитивної енергії на сон грядущий; як ридання погорільців розчиниться у радісних криках натовпу. Ця неочікувана ідея порадувала мене. За все моє одинадцятилітнє життя у мене ще не було настільки щасливої думки. Сторопівши від такого карколомного рішення, я захопив сірники, оберемок соломи і кинувся до будинку із ненависними жильцями. Слабкий відсвіт із вікна допоміг зібрати кілька березових дровин. На соломі я поклав дрова, на дрова – знову суху соломі, чиркнув сірником – і полум'я почало набирати силу. Його язики уже лизали перший ряд зрубу. "Може, підґрунтям злочинів мого батька була ненависть до людей? І самогубство матері пояснюється тією ж причиною?"

Раптом цілком протилежна думка прийшла в мою дитячу голову: "Що ж це я роблю, я ж не людина! Що ж це я своїми діями себе олюднюю?"

Ні! Геть усе людське! Певно, мене підштовхнув до цього залишок людського в моїй натурі. І вчинки моїх батьків теж чисто людські!"

Я злякався. Злякався того, що нова сутність, до якої я так мріяв наблизитися, могла стати такою ж по-людськи мерзосвітною. Я кинувся в свинарник, схопив корито з водою, підбіг до кострища і почав заливати його. Одного корита не вистачило. Я носився до криниці з відром і зворотно, щоб остаточно залити уже тліючий вогонь. Собаки мовчки бігали за мною, ніби розуміючи, що творилося в моїй душі. Коли я переконався, що небезпеки пожежі вже нема, я поплентався в свинарник, щоб попрощатися з друзями-свинями, потім обійнявся з вовкодавами і якимось аж надто спокійно, навіть дещо урочисто відкрив хвіртку і вийшов із двору.

"Куди ти тепер попрямуєш, Василю? - запитав я себе. – Почну шукати себе! Пора! Пора! Прекрасно, що цей пошук я починаю в одинадцять років. А то ж можна і не встигнути!" Я тоді ще не знав: Всесвітові, щоб створити людину, знадобилося тринадцять мільярдів років. І яке ж вийшло неефективне творіння! Велику спокусу отримали покоління – змінити в людині людське. Але робота застопорилася, вона не рухається. Самовдоволення представників людської породи, їх недосконалий генетичний ансамбль стають основною перепорою на шляху до самовдосконалення. Потрібно ж комусь почати цю нелегку справу! Адже якщо довіритися тільки

часові та просторові мутацій, то скільки сотень тисяч років буде потрібно, щоб, нарешті, вивести нову істоту, яка замінить порочний вид людський!.. Випадок зі спробою підпалу будинку вчительки Недригайлівської колонії став наступного дня приводом безкінечних дискусій. Мене знайшли сплячим у лісі, побили батогами, кинули в карцер, геть позбавили гарячої їжі, прогулянок, четвергових лазень. Як Пантюхов обіцяв, так і зробив: у карцері параша не виставлялася. Довелося вирішувати свої проблеми в камері... До юридичної відповідальності в Росії можна притягнути у чотирнадцять років. Мені ж було тільки одинадцять, відповідно до липових документів – тринадцять. Але ця обставина аж ніяк не збентежила Пантюхова, Семихатову та інших керівників дитячої колонії. Щоб зробити мене юридично відповідальною особою, вони знову переписали метрику. У навій метриці вказувалася нова дата народження, ще на кілька місяців раніше. Ось таким чином я швидко дорослішав!

Моя справа слухалася у судовій кімнатці з облізлими, пожовтілими шпалерами не більше трьох хвилин. Суддя, втомлений чоловік із обличчям такого ж кольору, як і шпалери, і зіпсованою емаллю на зубах, швиденько прочитав приговор і мене на п'ять років відправили у колонію для малолітніх злочинців, у місто Перевіз на річці П'яна.

Як я повинен був ставитися до людства? Чи міг я його поважати? Чи хотілося мені буди

подібним на людську породу? Ні і ще раз ні! Ніколи! Між іншим, ця думка оселилася у моїй свідомості ще в ранньому дитинстві. І не було поки що в моєму житті нічого, що змусило б мене змінити свої погляди. Як центральна газета "Правда" що в Путивлі, що в Недригайлові, що в Перевозі була одна і та сама, так і психологія людей у цих провінційних містах Росії була однаковою у всіх. Ментальність людей, що мене оточували, була теж якоюсь спільною, ніби центральною.

Опинившись у Перевозі, я одразу втрапив у халепу. Представники адміністрації колонії вимагали, щоб я одягнув на рукав червону пов'язку і весь день промарширував по табірній території між спальними бараками, виставляючи напоказ "червоність". Тобто, щоб продемонстрував не тільки лояльність, але і готовність до співпраці з табірною адміністрацією, аж до показів проти арештантів. А малолітні злочинці з колотушками в руках умовляли цього ні в якому випадку не робити. "Жити в баракові з цими, – думав я, - і доносити на них тим, що сидять у кабінетах? Може це людська логіка, але аж ніяк не моя. Хіба чоловік спроможний бути другом Василя Караманова? По-моєму, таких даних він не має". Мої сумніви не сподобалися обом партіям: і перші, і другі вирішили мене побити. Перші били вдень, другі – вночі. В табірній лікарні я пролежав близько ста днів, і коли, в кінці листопаду, виписався, то отримав розподіл на посаду помічника кочегара у місцеву котельню.

Прагнення до самотності у мене посилилося. Так, монотонно, відмежувавшись від табірнього життя, я прожив майже п'ять років. Я був єдиним у таборі, хто жодного разу не отримав продовольчої передачі, не розклеїв жодного конверта з листом, єдиним, кого не запрошували на побачення з родичами, кого не звільнили достроково. Але я був і єдиним, хто кілька разів перечитав усі книги з бібліотеки. Саме тут мої фантазії і потяги сягнули неймовірних масштабів. Я не хотів учитися, бо в школі потрібно було спілкуватися. А я хотів мовчати. Я думав. Я вів діалог із самим собою. Взимку і влітку я майже не виходив із кочегарки: працював, роздумував, вдивлявся в зоряне небо. Одних колоністів звільняли, інших привозили, третіх переводили в дорослі колонії та тюрми.

Одного з останніх березневих днів мене викликали на вахту і повідомили, що я звільнений. Я і не помітив, як пролетіло п'ять років! Зажадали здати арештантський одяг і вимітатися на всі чотири сторони. Але новина мене зовсім не порадувала: іти було абсолютно нікуди. Та вона не викликала і жодного розчарування: не існувало ниток, які пов'язували б мене ні з охоронцями, ні з арештантами Перевізського табору. Мені було однаково. Я міг знайти себе і в неволі, – втім воля давала мені такі ж шанси.

Перед начальником режиму я почав роздягатися: скинув бушлат, кітель, важкі черевики, шкарпетки, штани, сорочку, майку. Коли почав знімати труси, він раптом закричав: "Припини!

Враз отримаєш п'ятнадцять діб карцеру за образу офіцера!" – "Ви ж вимагаєте здати табірну уніформу. Я тільки виконую ваш наказ". – "Йди в каптерку і переодягайся. Чого у мене під носом своє ластовиння на тілі демонструєш? Забирайся геть!" – "Мені нема у що переодягнутися", – ледве вимовив я. "Як нема у що?" - спалахнув він. "Так! Я сирота. Коли потрапив до вас мій зріст був 159 сантиметрів. Тепер – 182". – "Не можу ж я тобі ось так просто дати право державне майно привласнити!" Майор зателефонував – певно в бухгалтерію – і запитав: "Караманову щось нараховано? Дев'ять рублів тридцять дві копійки? А скільки коштує його одяг? Як це? Разом із зворотнім квитком двадцять три рублі сорок копійок? У нього нема ніякого особистого одягу. Потрібно зробити перерахунок". "За п'ятирічний термін я зміг заробити аж дев'ять рублів з копійками. Невже і на волі така платня?" – промайнуло в моїй голові.

Бухгалтерія відібрала мій, забруднений вугіллям, бушлат, що вартував аж п'ять рублів, видавши натомість обхідний листок, в якому мовилося про перерахунок мого скромного капіталу і державного майна – залишків арештантського одягу. Мені видали рубель сімдесят, охоронець відкрив двері і, дивлячись повз мене, кинув: "Вали, недбайливий!"

Так у віці шістнадцяти років (за документами – майже дев'ятнадцять) я вийшов на волю. В кишеню кітеля заховав свої документи – довідку

про звільнення і фальшиву метрику – і без особливої радості ступив за ворота. Похмуре небо видалося, як ніколи, сірим. Сніг розтанув, було брудно, сиро і багатолюдно. Хмурі обличчя перехожих, їхня якась стурбована хода і нервові рухи кінцівок викликали сумовитий подив. "Невже на свободі завжди так противно і приречено? Як же вони можуть жити у такому несправедливому світі? З такою збоченою свідомістю? Адже ніякого майбутнього у них немає! Потрібно вжити якихось заходів. Але чи здатні вони на це?" – промайнуло в моїй голові.

Я тьопав міськими вулицями, абсолютно не розуміючи, куди прямую і який маршрут потрібно вибрати, – а йти, власне, не було куди. Переді мною простягалася величезна Росія, але місця, де б мене чекали чи куди можна було прагнути, у ній не було. Несподівано я підійшов до відкритого ринку з перекошеними дерев'яними прилавками. Торгівці пропонували картоплю, червоний буряк, сушені гриби, шерстяні шкарпетки і хустки. Якийсь хмурий мужик продавав сокири, інший - лопати, граблі та вили. Ринок мене нічим не зацікавив. Зробивши коло, я рушив до виходу. Тут стояло кілька пошарпаних автобусів. На одному з них прочитав табличку: Перевіз – Княгинин. Зазирнув до салону і спитав водія: "Скільки коштує проїзд?" – "Тридцять копійок!" - відповів він. "Тоді я поїду". – "Заходь. Квиток потрібен?" – "Ні". – "Тоді візьму з тебе на гривеник менше".

Через кілька хвилин автобус уже віз мене у старе містечко на Волзі. Так почалося моє життя в Княгинині. На перших порах я знаходив притулок у автобусах. На нічліг ховався під довге задне сидіння, а вдень блукав вулицями. Через тиждень я знайшов роботу на заводі, що виготовляв тару. Мені видали молоток, цвяхи, виділили місце, підкинули підсобний матеріал і навчили збивати дерев'яні ящики для горілчаних пляшок. За кожен ящик платили по десять копійок. Перші дні я встигав збивати не більше десяти ящиків, та вже наступного тижня щодня перед моїм робочим столом їх шикувалося по п'ятнадцять-сімнадцять штук. Коли потеплішало, я таємно переселився на ночівлю в тарний цех. Мій місячний заробіток був трохи більшим за п'ятдесят рублів. До того часу я вже придбав собі на барахолці деякі поношені речі, набув цивільного вигляду, на підставі довідки про звільнення отримав паспорт і почав замислюватися над проблемою, яка дедалі більше мене хвилювала. Я почав усвідомлювати, що без знань майже нереально змінити себе, скинути з себе все людське і перетворитися на нову істоту. В таборі я прочитав усе, що там було і по кілька разів, оскільки книги мінялися там через десять-п'ятнадцять років. Література прибувала в основному патріотична, у якій оспівувалася людина і її діяння. Ці теми мене не цікавили, але я через силу читав бібліотечні книжечки, ставлячи собі зовсім іншу мету: потрібно було взагалі навчитися читати, щоб посправжньому зрозуміти їхній світ і вести

систематичну боротьбу за якнайшвидшу появу нової розумної істоти.

В старовинному російському містечку Княгинині, чий герб з часів імперії прикрашав величний лось, була непогана бібліотека. Саме тут я вперше познайомився з серйозними книгами. Тепер весь свій вільний час я проводив у читальному залі. Людина мене не займала: друзів у мене не було, з дівчатами я не зустрічався і не шукав їхнього товариства. На перший погляд мої дні були одноманітними, але насправді я постійно перебував у стані збудженого пошуку. Бібліотека цього провінційного містечка схиляла до певних інтелектуальних вольностей. Наприклад, перша думка, що по-справжньому підштовхнула мене до вивчення генетики, осяяла мене під час читання "Щоденника Мікеланджело несамовитого" Роландо Кристофанеллі. Це бажання виникло не через щось серйозне, а завдячуючи звичайній людській заздрості. Я присоромив себе за непослідовність, за те, що ще зберіг у собі людську ментальність і почав натхненно шукати секрети геніальності. Саме цей пошук невідомого привів мене у столицю.

Все відбулося надзвичайно прозаїчно: я почав ставити незручні питання місцевим бібліотекарям. Мене цікавили книги, що пояснювали природу геніальності. В Княгинині літератури на цю тему не було. Аж тут якась літня пані підказала: "Їдьте в Москву, юначе. У столичних бібліотеках ви знайдете все, що вам потрібно". Втім, вона

обмацала мене здивованим поглядом – так дивляться на дивовижну річ. Певно, я видався їй дивним читачем: усі вечори безперервно проводив за книгами, на дівиць не звертав жодної уваги, був завжди один, а тут ще й генетикою зацікавився. І не просто вступом до загальної науки, а найделікатнішим її розділом – геніальністю. Певно, кожен, хто зацікавиться такою темою, викличе у сторонньої людини настороженість і відчуття небезпеки. Для чого це йому? Чи не з'їхав він з глузду? А якщо він вимагатиме ще чогось такого ненормального? Що тоді робити?

Отже, 21 серпня 199... року я придбав квиток у загальний вагон, зібрав у мішок свої нехитрі пожитки і направився у Москву. Кажучи відверто, мені було байдуже де і як жити. Запитів до умов власного існування я не мав жодних. Єдиним, до чого я прагнув, чого завзято, інколи навіть хворобливо завзято добивався, була самотність. І мені, взагалі-то, лестила моя упертість, радувала чіткість, безкомпромісність думок, що народилися в далекому дитинстві. До кого я їхав Москву? Хто мене там чекав? У кого я зміг би знайти притулок? Адже у мене не було жодної знайомої душі у цьому мегаполісі! І не через те навіть, що у мене не було родичів, а тому, що Я і людина ніколи не змогли б поріднитися. Як спільне проживання олдувайців і пітекантропів закінчилося повним вимиранням перших, як контакти між пітекантропами і неандертальцями ні до чого не призвели і пітекантропи назавжди зникли, як зв'язок між

неандертальцями і кроманьйонцями не відбувся і неандертальці перестали існувати, так і в протистоянні "людина і Я" перший повинен канути в Лету, лишитися тільки на сторінках історії, стати матеріалом тільки археологічної зацікавленості.

Ми ніколи не зможемо існувати разом! Вони про це ще нічого не знають, але ж я був переконаний у своїй правоті! Тому мені було однаково, де я опинюся в столиці. Я їхав туди за знаннями, і ніщо інше не могло привернути найменшої моєї уваги. Я бачив перед собою тільки стоси книг, а людей не хотів помічати. Тоді мені здавалося, що я абсолютно самотній у своєму прагненні до нового виду істот, який повинен замінити кроманьйонців. Залишившись сиротою, я надзвичайно рано вирішив тікати від усього людського і тут, у Княгинині, це призвело до наступних роздумів: в кенійській ущелині Олдувай були знайдені сліди австралопітеків, що існували понад півтора мільйона років тому; в германській долині Неандерталь знайдені залишки гомінідів, що проіснували сто п'ятдесят тисяч років і були названі "неандертальці"; у французькому гроті Кро-Маньйон були знайдені підтвердження появи перших людей сучасного типу, що жили вже більше сорока тисяч років тому і були названі "кроманьйонці". Я виявився в Путивлі – значить мій біологічний вид із впевненістю можна назвати "путивльцем". Потрібно ж дотримуватися академічної спадкоємності в антропологічній послідовності!

Але цей умовивід викликав у мене глибоку стурбованість: від Путивля до Москви близько чотирьохсот кілометрів – де я повинен зустріти другу половину, щоб продовжити рід путивльців? У Москві? Але ж усі попередні місця, де знаходили викопні види істот – у Кенії, в Німеччині, у Франції – були обмежені кількома кілометрами. А у мене простір збільшується у сотні разів! Але, може статися, що саме в столиці я зустріну жінку із Путивля, Недригайлова, Княгинина – і тоді все стане на свої місця, антропологічна логіка восторжествує: путивльці придуть на зміну людині! Любов тут не повинна грати жодної ролі: виникнення нового виду – хіба тут до сентиментальних почуттів? Я буду зобов'язаний зробити те, до чого покликаний. Зобов'язаний! Якою б вона, друга половина, не була! Хіба зовнішність може впливати на такі фундаментальні рішення? Я ж бо не людина! Я ж бо горджуся своїм унікальним статусом!

Прагнення до досконалості поза рамками людської свідомості, поза існуючим біологічним видом...

Я був уже глибоко переконаним, що кроманьйонця змінити на краще неможливо. Як коньяк у дубових діжках може старіти тільки сорок п'ять років, а потім дубильний аромат перестає збагачувати напій, так і людині вистачило сорока п'яти тисяч років. Його інтелект і культура більше не розвиваються. Мутації не дають позитивного ефекту, самовдосконалення не відбувається. Це і є

кінець одного із циклів еволюції і початок зародження нового виду.

З цими думками я поспішав до потяга. Квиток до Москви у загальному вагоні коштував три рублі двадцять копійок. Я зайшов у вагон, знайшов своє місце, заліз на другу полицю, поклав під голову мішок із речами і, втомлений попередніми роздумами, швидко і міцно заснув. Містика снів – абсолютно не моя сфера, але саме в потязі, що мчав до столиці, мене відвідали незвичні видіння. Вони настільки глибоко вразили мою уяву, що я вперше отримав справжню насолоду, якої раніше ніколи не відчував і не знав. Задоволення від побаченого я відчув буквально зразу, як тільки опинився у Москві, що наснилася. Величезне місто; широкі асфальтні дороги; марки автомобілів, про які я раніше навіть і не чув; розкішні магазини, переповнені заморськими товарами; ресторани, що пропонували всі делікатеси світу; квартири, обставлені елітними меблями; кремлівські кабінети з покритою сусальним золотом ліпниною; бібліотеки, книжкові фонди яких перевершували всі мої сподівання; найновіші системи наземної і протиповітряної оборони міста – все це абсолютно не збентежило, не здивувало мене, юнака із глухої російської провінції. Найбільшу радість я отримав зовсім від іншого: цей мегаполіс достатку, ця гігантська інфраструктура заможності, весь цей приголомшливий по своєму розмахові капітал столиці колишньої радянської імперії, все, що явилось мені тепер, як наяву, було позбавленим

головного: Москва була порожньою! На радість, я не побачив жодного чоловіка! Всі вони зникли! Випарувалися! Перестали існувати! І саме ця надзвичайно дивна обставина викликала мою безкінечну насолоду. Все це п'ятнадцятимільйонне місто виявилось моєю власністю, але мені воно було абсолютно непотрібним, таким, що не могло принести мені жодної користі. Я дивився на всю цю людську розкіш і радів тому, що їх час закінчився, що перша істота нового виду – путивлець – увірвалась у цей світ, щоб побудувати його заново. На абсолютно новому фізіологічному і моральному фундаменті! Саме так, як нинішні люди, що появилися в далекі часи в печері Табун на горі Кармель, мріяли створити свій людський світ. І це їм вдалося! Так і у мені вдасться! Я ж зовсім інша істота! Як я прийшов змінити їх, людей, так після путивльців прийдуть інші – перетворювати цей світ на свій лад. Адже Земля існуватиме ще близько тринадцяти мільярдів років. Скільки ще нових біологічних видів прийдуть на зміну один одному! Тут протидія даремна, барикади не побудуєш. Чим раніше люди зрозуміють це, тим більш безболісно підуть у інший світ. Такий закон природи! Дехто з людей розуміє, що у них нема майбутнього. Але їх мозок на власне вдосконалення уже не здатен. Гомеостаз порушено. Приходить кінець еволюції цього виду.

Як би поведився чоловік, опинившись на моєму місці: зовсім один у такому багатющому місті, як Москва? У столиці Росії? Сьогодні? Чи

він би поселився у кращих апартаментах Кремля. Привласнив би всі коштовності Гранатової палати; щоденно міняв би автомобілі; приватизував би Монетний двір; став би власником Центрального банку; волочився по околицях мегаполісу, залишаючи за собою розкішні дачі; наповнив би матрац золотом, подушку – дорогоцінними каменями. Жонгулював би пасхальними яйцями Фаберже; під устілку для взуття пристосував би Конституцію країни; надрукував би свої портрети і розвісив їх по всіх площах, будинках, квартирах міста. Оточив би себе ракетами "СС-20"; на Красній площі розставив би декілька МИГів; перед кожною кремлівською вежею припаркував би танки "Т-90"; біля під'їздів кремлівських домів розмістив би установки залпового вогню "Град"; на даху власної резиденції поставив би протиповітряний комплекс "Стріла", а в спальні – гелікоптер "Чорна акула". Щоб незвані пришельці знали, хто він такий, на що здатен, якою силою володіє! По урядовому зв'язку, по теле- і радіо ефіру, по каналах ІТАР-ТАРС він проголосив би себе президентом, генеральним секретарем, керівником парламенту, головним російським пупом землі!

Ось вона, людська сутність: запити, запити, що збільшуються до безконечності, наполегливі бажання володіти всім корисним і марним мотлохом поставили шлагбаум перед подальшим життям людини. Усвідомивши це, я відчув потребу голосно кричати: досить, товариші! Баста, панове! Ваш час закінчився! Прийшла наша пора!

Мій новий біологічний вид сотворить цілком іншу цивілізацію! Моє презирство до всього оточуючого не знало меж. Тут я черпав силу в історії: як людина шумерської культури була незрозуміла грекам, як етруски були загадкою для римлян, а римляни – ізгоями для варварів, як варварів замінили жителі середньовіччя, а потім люди Відродження, як люди Відродження спасували перед натиском капіталістів, як буржуазна ментальність переродилася в соціалістичну, як соціалісти поступилися історичним місцем глобалістам - так і сучасна людина здасть без запеклого спротиву життєвий простір путивльцям. У цій логічній послідовності була вся моя сила. Це лише здається, що між шумером і римлянином чи між відродженцем і глобалістом нема суттєвої різниці. Нісенітниця! Абсолютно різні істоти. Один відстоював честь, інший – капітал, один приносив себе у жертву духовності, інший - насиллю, один сковував себе рамками християнської релігії, інший проголошував повну свободу, один прагнув до влади, інший - до анархії. Та все це були парадокси мислення одного виду – homo sapiens, мутації однієї ери – ери людей розумних. Не зовсім точне визначення. Пихате! Тепер повинна настати абсолютно нова епоха, епоха путивльців – виду, відмінного яскраво вираженим космізмом – homo cosmicus. Істот, здатних досягнути всі загадки всесвіту. Не тільки досягнути розумом, але вільно пересуватися в цьому величезному космічному світі. Стати його володарем, справжнім вінцем

природи, а не нікчемним і убогим самозванцем. Адже у свідомості *homo sapiens* з перших днів його появи заборонявся "пунктик": видавати бажане за дійсне. Хіба вінець природи дозволив би собі придумувати таку кількість богів, царів, вождів, кумирів та ідолів у всі часи своєї присутності на планеті? Ну, хто ж із них, підобідів, пантюхових, семихатових, хватайко, штучкіних, випоркових – а такими, схоже, заселено всю Росію – вінець природи? Хто із них відповідає статусу людини розумної? Здатної зрозуміти себе і весь світ? Чи можуть над розумом домінувати хитрість, жадібність, ненависть? А чи присутній розум у кожному людському матеріалі? Певно, тільки у рідкісних випадках.

Десь я читав, що за всю їхню історію вони подарували світові тисячу геніїв. За сто тисяч років – це приблизно тридцять мільярдів чоловік, і тільки тисяча геніїв! Слабо, надзвичайно слабо, люди! Та і список геніїв підозрілий. Зовсім непереконливий список! Сумнівний! Борис Годунов, імператор Карло П'ятий, Олексій Єрмолов, Гліб Успенський, Теодор Рузвельт, Вірджинія Вульф, Шарль де Голль, Олексій Толстой, Семюель Тейлор Колрідж, Мазаріні і так далі. Хіба можна їх порівнювати зі справжніми геніями, таким глибами, як Кант, Бетховен, Достоевський, Ньютон, Лев Толстой, Менделєєв? А таких от було не більше сотні. За сто тисяч років! Це на одну тисячу років – один геній! Хіба вони мають право називати себе розумними істотами? Все, що пов'язано із *homo*

sapiens, дуже непереконаливо, надзвичайно натягнуто, сповнено протиріч і не відповідає дійсності. Досить прискіпливо подивитися на їхній світ, щоб переконатися: дефіцит розуму – явище всюдисуще. У всі часи відчувалась гостра потреба у розумі, але нині особливо – коли кожна людина відкрилася, виставила себе на всезагальні оглядини. Тепер, як ніколи раніше, свою сутність вона спішить виразити відкрито. Вона зовні вільна, її можна ретельно оглянути. І що ми бачимо? Сто мільйонів років створювалася людина – і таке глибоке розчарування! І в минулому, і в теперішньому! Наприклад, Горбачов подарував їм свободу, а вони проявили свою цілковиту неспроможність. Свобода зробила людину приниженою, недбайливою і закомплексованою. Так звана розумна істота, homo sapiens, що не відбувся, повинен зникнути, піти в історію. Як вимерли колись синантропи і тури, ірбіси, коні Пржевальського і туранські тигри. Адже в природі завжди появляється щось нове! Воно розвивається до своєї максимальної межі, потім старіє і зникає назавжди. Саме так повинно статися з ними, з людьми. І не десь у далекому майбутньому, а вже сьогодні. Я особисто готовий прискорити цей процес!.. в цей момент сновидіння мене хтось штовхнув у плече.

Я прокинувся і побачив перед собою зім'яте обличчя провідника. Його очі були виряченими, чоло вкрите рядами подряпин, на вилиці сидів свіжий синець. Мої видіння одразу щезли,

внутрішній монолог перервавсь, у горлі задряпало, я закашлявся.

– Вставай! Чого розлігся? Поїздка закінчилася. Забирайся! А якщо хочеш спати – плати. Два рублики до сьомої вечора! – кинув він.

Незадоволений тим, що мене повернули в колишній світ, я неохоче зліз із верхньої полиці. Проте втішна думка, що я в Москві, змусила мене чимшвидше підхопити свій напівпорожній мішок і вийти із вагону.

– Гей, рудий! Ти, дурню лапотьний, шапку забув! Забирай, нічого мені тут вошей розводити! – крикнув провідник. "Та ну її!" – подумав я і, не відповідаючи йому, покрокував по перону Казанського вокзалу.

Після мого радісного сну на мене насів важезний смуток: Москва без людей? Як же! Який знущальний сон наснився мені на порозі мегаполіса! Це що, чиєсь бажання посміятися над переконаннями юного путивльця? Ось їх тут скільки! Не перерахуєш! Голова пішла обертом, занудило, захотілося плюнути, перенестися в товарний цех, де виготовляють ящики. Тільки, можливо, не для горілки, не для овочів і яблук, а для кожного з них?

Яка гидота це скупчення народу! Ніколи не думав, що їх виявиться так багато. Тут я ще сильніше увірував, що їх час дійсно закінчився. Ну і бог з ними! Для чого мені взагалі думати про них? Я ж самий по собі! Моя мета – тільки прискорити процес. Почуття обов'язку повернуло мене до

реальності. Я прибув у столицю, щоб оволодіти знаннями кращих із людей. І тільки після цього можна буде почати створювати новий вид землян, яких мучить туга за осмисленням макрокосмосу. Необхідно використовувати знання попередніх поколінь, щоб наблизити нову еру – еру homo cosmicus. Я ще точно не знав, як це буде відбуватися. Але відчував: якоїсь миті це диво станеться само собою. Я замріявся, готовий кинути всьому світу: "Я – Василь Караманов, абсолютно нова істота! Противник усього людського, тверезого і п'яного, творчого і занепадаючого. Я прибув у цей світ із великою місією осяяти небосхил смолоскипною ходою людей у потойбічне буття".

У цей момент, проте, сповнений надій і гордості, я підійшов до схеми московського метро. "Що тут знайдеш, – промайнуло у мене в голові, – це ж цілком невідомий світ! А я шукаю тільки якийсь куток, комірчину для житла, нічліжку, закинутий двір. Чим метро-то допоможе?" Та справ жодних не було, йти було абсолютно нікуди і я, без особливої надії, почав читати назви станцій. Раптом, у самому центрі карти, я наткнувся на назву "Бібліотека імені Леніна". "Ось що мені потрібно! – майнуло у мене в голові. – Та і станція названа на її честь – ситуація сприяє успіхові". З цими думками я ступив на ескалатор і попрямував до вказаної адреси.

Такої кількості людей я ніколи не бачив. Потоки пасажирів, що мчали, нагадували мені рій саранчі

на полях гречки у Поволжі. А переповнені людьми вагони були схожі на макові рулети, які бабця Хватайко посилала своїй дочці, путивльській учительці. Я самий на цій станції метро відчув себе саме тією маковою крупинкою із щільно збитих у ряд чорних зерняток кондитерського виробу. А коли вагон потяга зник у мороці тунелю, у мене виникло відчуття, що я потрапив у пекло, створене людиною. Невідоме раніше почуття паніки ментально скувало все тіло. Мене із силою домкрата підпирали із усіх сторін – схудле тіло спресовувалося у грудку страху. Хтось почав нав'язливо стискати чоловічу частину мого тіла. Чиясь рука лізла у мою пусту кишеню. Гострі підбори якоїсь пані боляче впиралися у мою ногу. На моєму плечі хтось прилаштував клітку із щигликами. Людські істоти, ні крапельки не соромлячись – більше того, ніби навіть усвідомлено і цілеспрямовано, – дихали на мене хто перцем, хто цибулею і часником. Мені раптом здалося, що із мене хочуть зробити відбивну, що ось-ось я буду обсмаженим на жахливій пательні, а енергія смаження буде спрямована проти homo cosmicus. Я втрачав самовладання. "Як таке можливо? – думав я. – Ще нічого не зроблено, але скільки вже намічено! Все своє життя я хотів присвятити приходу путивльців. Кожен день свого тюремного терміну, проводячи дні в табірній котельні, я мріяв про "День ікс", про той щасливий момент, коли повністю зникне людство. Я навіть хотів помахати йому рукою: мовляв, бувай здоров, злий дядьку!

Сподіваюся, що ніколи більше не зустрінемося. Але такого фіналу я ніяк не чекав".

Я почув голос із динаміків: "Станція "Лермонтовська". Наступна станція – "Кіровська"". Потяг винирнув із мороку у освітлену залу, загальмував, відчинилися двері, один натовп виніс мене із вагону, другий заніс у нього і подорож продовжилася. Мої попередні перелякані думки зникли під упертим натиском пасажирів. "І вони зараховують себе до розумних істот? Їх поведінка – це насмішка над інтелектом", – подумав я. Мені навіть захотілося розсміятися. Дмухнути у кільце великого і вказівного пальців. Свиснути від радості зустрічі з яскравим прикладом людської убогості. Викрикнути: "Нічого собі, розумники! Гей, ви, люди із породи так званих розумних! Поспішайте на цвинтар! Прийшла ваша пора!" Втім, цей емоційний стан досить таки швидко вивітрився, і я почав роздивлятися сусідів по вагону. Подумалося, що буде корисним вдивитися в незнаомі обличчя москвичів. Раптом знайду щось незвичне, відмінне від волжських і сумських типів. "Може зустріну своїх? – промайнуло в голові. – Не просто жителя Путивля, але мого, нашого путивльця, що поспішає на зміну кроманьйонцям!"

Захоплений обмірковуванням своєї великої ідеї, я раптом почув: "Станція "Бібліотека імені Леніна". Наступна станція "Кропоткінська"". Довго не думаючи, я вийшов на платформу, піднявся нагору, опинився на вулиці і побачив пам'ятник Достоєвському. Нещасний, він так незграбно сидів,

що складалося враження, ніби із стільця стримів гострий цвях, що травмував письменника. "Це так вони цінують своїх великих?" – подумалося мені. За пам'ятником, через дорогу, на будівлі бірюзового кольору виднілася вицвіла табличка: "Приймальня Верховної Ради СРСР". "Залишки колишньої імперії", – промайнуло у мене в голові. Я подивився направо: переді мною, на відстані ста метрів, виросла кремлівська вежа. У цей момент я пригадав свою дитячу образу, коли вихователька дитячого садка збрехала місцевій журналістці, що автором рисунку кремлівської стіни був не Василь Караманов, а Вітька Випорков. "Нічого дивуватися, ген брехні домінує у цього виду ссавців", – скрушно визнав я.

Тоді я обернувся назад: колони значних розмірів височіли над подіумом. На весь верхній фронтон будівлі були розсажені вирізані із каменю фігури – певно, дуже відомих письменників та учених. Кількох я упізнав, але більшість бачив уперше. "Це і є бібліотека. Яка ж вона величезна! Цілого життя не вистачить, щоб прочитати всі фоліанти книгозбірні!" – одразу промайнуло в голові. Втім, поспішати увійти у храм знань я не став. Я покрокував по лівій стороні довкола будівлі, роздумуючи на зовсім іншу, неочікувану тему: наскільки правильно з точки зору моралі *homo cosmicus*, ненавидячи в собі все людське, постійно переконуючись у своїх перевагах над цим видом тварин, присвячуючи своє життя виходу із природи людей і заміні їх путивльцями, тягнутися при цьому

до знань попередньої і сучасної цивілізації? Тобто, шукати серед людей радника для знищення всього людського роду? Інакше кажучи, використовувати плоди їхніх досліджень проти них же самих. Чи нема тут протиріччя? Наскільки ця мораль, характерна для людей, прийнятна для істот майбутнього, до яких я себе зараховую? Чи навпаки – абсолютно неприйнятна? Це просте, але цілком несподіване питання застало мене зненацька. Але одразу я повернувся до відправної точки: щоб зрозуміти, як саме повинен відбутися відхід людей у інший, потойбічний світ і прихід на їх місце нового, більш сильного і розумного створіння, я потребую академічних знань. А всі книги – продукт розумової діяльності людей. Якщо знання виключно людські, а я на них хочу опертися у розробці своєї методології, то хіба чоловік не є розумним? Можливо, якусь незначну частину людей – скажемо, пів відсотка – все таки можна зачислити до елітної категорії? Тоді цю еліту, напевно, треба взяти з собою у світ *cosmicus*. Згідний, що незвичайні думки сімнадцятирічного юнака, що жив у повній ізоляції, що перечитав тільки книги табірної і міської бібліотек, комусь могли здатися наївними. Проте ці думки, що кличуть у новий світ, переповнювали мене і я прагнув рухатися по своєму шляху далі. Посилити пошук, поглибити знання. Але саме обходячи довкола відомої столичної бібліотеки, я вперше задумався, що вся ненависть до людського роду була у мене дещо незрілою, дуже особистісною,

ніякими книжними працями ще не обґрунтованою. "Подивимось, що нового дадуть мені книги у вирішенні мого головного питання, наскільки правильна моя юнацька концепція, що путивльці повинні терміново прийти на зміну кроманьйонцям". Втім, значні об'єми московської книгозбірні почали все більше бентежити мене.

Часом мене охоплювало бажання повернутися на Казанський вокзал, знайти свій потяг, дати два рублі провіднику і провести день на верхній полиці загального вагону, а потім повернутися на Волгу, щоб не піддавати себе розчаруванню. Щоб раптом не прийняти серцем і розумом рід людський! Не погодитися з його правом на існування разом з *homo cosmicus*. Адже зруйнована мрія – найстрашніше, що може бути для розуму, захопленого ідеєю! Але одразу ж я подумав про інше: а що, якщо книги Дому знань підтвердять правильність моїх думок і це вимагатиме від мене рішучих дій? Не знаю, яких саме, але надзвичайно сміливих, незвичних, великих з нашої точки зору, але жахливих, виходячи із їх моралі? Якщо я зрозумію, що найрозумніші книги писалися не людьми, а путивльцями, що випадково потрапили у цей чужий світ? Адже невідомо, чому на картопляному полі інколи самий по собі виростає соковитий пшеничний колос! Що, мені доведеться організовувати вселенський бенкет з отрутою у вині? Ні! Це надто людський прийом. Путивлець на таке піти не може. Я можу погодитися тільки на диво: наприклад, в один момент із двох статей

зробити одну. Жіночу чи чоловічу? Ні, краще жіночу! Або щоб усі водночас зістарилися! Всі люди стали вісімдесятирічними! Чи може, надати священикам, муллам, рабинам і брахманам дивну здатність заманювати всіх у потойбічний світ? Це ж трюк людей! Чи диво cosmicus? Ні, це їхній стиль. Вони ж вірують! Вимагають свободи віросповідання! Будь ласка! Чи якимось чином припинити дітонародження: одних позбавити яйцеклітин, інших - сперматозоїдів! Чи взагалі дещо надінтелектуальне: до прикладу, прискорити рух Землі довкола своєї осі у десять – ні, мабуть, у сто разів. Доба буде тривати 0, 24 години! Це дві з половиною хвилини в день, це дев'ятсот дванадцять хвилин у рік. За вісімдесят років – середня європейська тривалість життя – пройде сімдесят три тисячі хвилин. Переведемо це на біологічну можливість життя людини – значить за п'ятдесят днів вони зникнуть. Вичерпається їхній ресурс життя! Чи всього лише на якихось п'ятнадцять градусів зменшити або збільшити температуру на планеті. За рік-два вони вимруть. Чи посилити вплив генів ревності, заздрості і помсти у три, у п'ять разів. Вони переріжуть одне одному горлянки! Чи змінити їхній ген харчування, збільшити його вплив на психіку – вони поз'їдають один одного; чи, навпаки, зменшити його вплив, нівелювати його вплив на мозок людини – процвітатиме дистрофія і вони запропаستяться в історії. Як сильно залежать люди від стабільності, гармонії природи! Лиш невелика, незначна її зміна

– і людини більше не існує! Що таке п'ятнадцять градусів плюс чи мінус, якщо відомі високі температури Сонця і низькі, близькі до абсолютного нуля температури відкритого космосу!

Я тоді ще не уявляв, що прийде мені в голову десять, п'ятнадцять років потому. Жах пройняв би мене повністю перед столичною бібліотекою! Можна було б посивіти за долю секунди! Мене надзвичайно радувала радикальність ідеї "опутивлювання" людини; мені припали до душі всі навіжені думки про форми і методи дослідження *homo sapiens*, які я виношував; мені було радісно зустрічати з боку людей гидливе презирство до власної персони; мені були до смаку ті дрібні кроки, які я почав робити назустріч заповітній меті. Ні, поки в голові ніяких чітких планів, крім єдиного, не було. Мій мозок свердлила головна думка: швидше отримати знання, щоб відповідно до моралі путивльців вирішити, як поступати з людьми надалі. Чекати їхнього природного вимирання чи інтелектуальним штурмом прискорити цей процес. Та інша, другорядна проблема – як поводитися у ставленні до них тепер? – теж не давала спокою.

Я би продовжував мучити себе цими питаннями, якби раптом переді мною не виявився музей Валентина Серова. На стіні висіло оголошення: "Потрібен двірник". Не можу пригадати, що саме штовхнуло мене в цей музей в Староваганьківському провулкуві. Зайшовши в кабінет директора, я відрекомендувався:

– Василь Караманов, із волжського Княгинина.
Можу працювати двірником.

– Скільки тобі років? – запитала директор, худорлява пані з обличчям землистого кольору. І продовжила, – Кажуть, що руді – задиристий, злодійкуватий народ. Тебе не підслали пограбувати наш музей?

– Ні, я в Москві нікого не знаю. Згідно документів – мені двадцять!

– А волжське злочинне угруповання? Як там вашого отамана звать? Тормоз? Чи Термос?

– Я з таким не знайомий.

– Стаж роботи є?

– Так! П'ять років у кочегарці. Опалювач! Потім більше року збивав ящики на упаковочному заводі.

– А в армії служив?

– Ні!

– Відкатник, чи що?

– У мене відстрочка на п'ять років.

– Яка підстава?

– Я п'ять років провів у колонії для неповнолітніх засуджених. Відстрочка дорівнює часові, проведеному в ув'язненні.

– Так-так, – протягнула пані, – в тюрмі, значить, сидів. За що?

– Підпал приватної власності.

– Жертви, постраждали були?

– Ні. Не було.

– Матеріальні збитки великі?

– Ні, вогонь самий погасив.

– Чому ж ти брешеш? За що ж тобі тоді п'ятірку дали?

– Не знаю. Між іншим було не так уже й погано. Хоч книги міг читати. Якщо вам потрібен двірник, то я готовий працювати.

– Випиваєш?

– Ні.

– Де мешкаєш у Москві?

– Ніде. Щойно вранці приїхав.

– Родичі є?

– Ні.

– А де ж ти ночуватимеш?

– В сараї. Там, де складаються віники, ломи і лопати для прибирання снігу. Мені до незручностей не звикати.

Одним словом, записала вона мене у штат працівників музею на випробувальний місячний термін. Так я став столичним двірником. За сотню метрів від бібліотеки і дві сотні від Кремля. Серовський музей був відчиненим до вісімнадцятої години.

Кожен вечір я проводив у читальному залі. Саме тут, після прочитання кількох нових книг, я почав ставитися до себе дещо критично. Коли я дізнався, що Сен-Санс у п'ять років створював чудову музику, антрополог Френс Гамільтон у шість публічно декламував "Іліаду" і "Одісею", Гриб'єдов у вісім років вступив до університету, Лермонтов у п'ятнадцять закінчив другу редакцію "Демона", а в шістнадцять уже працював над "Маскарадом"; що Рене Декарт у сімнадцять років зробив визначне відкриття – "Декартові координати", Галілей у тому ж віці відкрив ізохронність коливань маятника, а

Мендельсон-Бартольдї створив симфонічну увертюру "Сон літньої ночі"; що Еразм Дарвін у вісімнадцять написав свою працю "Зономія", – я присоромив себе. Я ніби відчув виклик, який кинули мені представники людей. Ніби хтось із них настійливо запитував: "А сам ти, путивлець, на що здатен? Вугілля в топку кидати, ящики збивати, на бібліотечній лавиці штани протирати, читаючи книги вчених різних часів? І при цьому весь час ляяти наш антропологічний вид! Сам-то ти ким є? Що в тобі такого примітного, що вирізняє тебе із роду людського? Так, руде волосся в Росії не так часто зустрінеш. Згідний, ти не шукаєш матеріальної вигоди. Можу підтвердити: тебе не цікавлять кар'єра, партії, бізнес, стосунки з людьми, одяг, зовнішній вигляд. Ти волієш бути самотнім, ніж у шумній компанії. Не випиваєш, не палиш, не захоплюєшся наркотиками. Але ж таких дуже багато! Тобі приємніше повалятися з книгою, ніж із жінкою. Ти частіше мрієш, ніж реалізуєш свої плани. Що ще? У чому твоя відмінність? Що в тобі від cosmicus? Роздуми про відторгнення всього людського? Те, що ти ображений? Принижений? Таких багато на вулицях і цвинтарях! Твій мозок працює інакше, ніж людський? А де підтвердження? Ще жоден унікальний продукт не створено! Ніхто не чув про твої плани, ніхто тебе не знає. Люди можуть не звернути на твоє прищестя жодної уваги. Доказів-то йому немає ніяких! Чи ти прийшов сьогодні у цей світ, чи помер учора, помреш завтра, через дев'яносто

років! Ти ж самий не слідкуєш за польотом мух, за гавканням собак, за криком новонароджених. А кому прийде в голову спостерігати за тобою? Прислуховуватися до твоїх думок? Всі уявлення про відхід кроманьйонців живуть тільки у твоїй запаленій свідомості. Народ щасливий! Він мріє змінитися тільки з точки зору матеріального достатку. Вчора мав один рубель, сьогодні хоче мати сто, завтра – тисячу. Все! Проблеми, над якими ти замислюєшся, не цікавлять людей. Пред'яви небачене! Покажи хоч у чомусь свої унікальні можливості. Для повноти вражень про світ людей занурся у кримінал, позаймайся культурою, політикою, мистецтвом, наукою, будьчим! Дій, утверджуй свій унікальний вид cosmicus!"

Саме після цієї, випадково виниклої розмови із самим собою, я вперше почав шукати диво не зовні, а всередині себе. Внутрішній голос підказував мені, що воно є, що воно не десь далеко, а тут, поруч, готове явитися на перший поклик. Досить тільки розсунути штори свідомості, і диво постане і всієї своїй потужності. Через величезне бібліотечне дзеркало я обмінювався поглядами із самим собою і думав, що історія цивілізації посилає мені нещадний виклик, посягає на переконання, що склалися за роки роздумів. Мені неможливо було навіть уявити, що моя головна ідея могла бути кимсь розбита і знищена. Але було б набагато більш боляче і гірше, якби я зробив це власними руками. Якби я зрадив її чи звабився іншою

думкою, тобто неждано-негадано позбувся би стрижня життя.

Я змусив себе заспокоїтися. Охолонути. Проїшовся довкола бібліотеки – це був мій улюблений маршрут. Вирішив тимчасово нічого не змінювати в побуті, жити тим же самотницьким життям двірника і читача бібліотеки. Але постійно думати, яким саме чином проявити себе, чим саме хоча б самому собі довести, що я справжній путивлець, а не чоловік, що позбувся розуму. "Якщо, – думав я тоді, – я почну переконувати всіх, що я представляю прийдешній вид землян, то мене засміють. Звинуватять у людиноненависництві. Посадять у психлікарню! Чи у Володимирську закриту, в Пермську міжреспубліканську. Тюрем у них багато, місце вони завжди знайдуть. Необхідно доводити хоча б самому собі, що я cosmicus. Я повинен бути у цьому переконаним! Тоді, з відкритим заборолом, я маю право використовувати всі знання, увесь свій природний дар для вигнання людини в архіви історії. Але якщо я не справжній путивлець, то робити цього мені категорично не можна. На кого тоді залишити цей світ? Хто саме тринадцять мільярдів років буде господарювати в ньому? З цією справою не можна поспішати. Для подальших стихійних мутацій повинен лишитися вихідний матеріал, а ним може бути тільки кроманьйонець. З яким величезним задоволенням я відслідковував би дрейф генів, випадкові флуктуації цих основних складових будь-якого виду! Захоплююче цікаво спостерігати,

як сама матерія скрупульозно, по атомах складає генетичний ансамбль нового виду землі. Але як підглянути за цим дивом? Де таємнича замкова щілина, що дозволяє спостерігати за робленням нових істот? Хто буде наступним за cosmicus. Яким чином прослідкувати за суперчаклунами, магами, що маніпулюють поліморфізмом довжини рестрикційних фрагментів ДНК? Як споглядати фантастичний перенос вантажів в соматичні клітини або насолоджуватися несвідомою логікою спонтанних та індукованих мутацій, дивуватися аберациям хромосом? Адже видовище-то чудове! Може, створити власну лабораторію? Проводити досліди? Присвятити себе експериментам генної інженерії? Чи влаштуватися на роботу в академічний дослідницький центр? Стати науковим працівником? Ні! Ні! Йти до представників людей ніяк не можна! Я ж бо уже вирішив: спочатку треба поставити точний діагноз – хто я? З якого виду? Кроманьйонець чи путивлець? Людина минулого чи створіння майбутнього? І тільки після цього можна буде приймати остаточне рішення".

Тоді мені в голову прийшла зовсім інша думка: люди діляться між собою по ранжиру. Якщо ще кілька років тому у вищі шари суспільства вони потрапляли тільки завдяки посаді, що її займали, завдяки партійному портфелю, то тепер все більше – завдячуючи капіталу. Інтелект і походження не грають абсолютно ніякої ролі. Мозок затребуваний тільки комерційний, тільки авантюрний.

Кримінальне мислення є тепер найбільш актуальним для росіян. Тільки люди зі збоченою уявою досягають висот елітної породи, стають героями свого часу. А всі інші мріють бути схожими на наступні вищі особистості: попу в криміналі, в культурі, в комерції, в політиці, в науці. Деградація виду почалася, вона прискорюється, вона квапить рух до краху. Спробували навіть створювати банки сперми визначних людей. І що? Яким є результат? Нуль! Можливо, щоб ефективніше змоделювати путивльця, спроектувати його абсолютно вільним від людських пороків, необхідно заглибитися у їхню природу, ретельно досліджуючи тотальний занепад вдачі і потік жадання? Це допоможе зрозуміти, які гени кроманьйонців зберегти в *cosmicus*, а по яких пройти вогнем і мечем, щоб стерти їх геть із лица землі.

Скажу відверто: ця думка розбурхала мою уяву і я все частіше почав задумуватися, з чого б мені почати свій експеримент. Але раптом я виявився у повній скруті: в якій області вивчати недосконалість людини, щоб із середини зрозуміти їхню сутність? Їхню природу? Помічників у мене не було, я повинен був покладатися тільки на самого себе. Прекрасно розуміючи, що для успішного входження у роль людського грішника необхідні артистичні здібності, я постав перед питанням: чи є вони у мене? Якщо є, то в якому об'ємі? Втім, щоб не тратити час попусту, я, сидячи біля бібліотечного вікна, почав вдивлятися в потік

людей, що мчали до будівлі Генерального штабу Збройних Сил. Більша частина була в армійській формі. Із втомленими сірими обличчями, вони мчали повз, чомусь нагадуючи мені брудний пісок, що його я вимітав із московських вулиць. "Я ж пообіцяв собі з більшою повагою ставитися до людей, – майнуло у мене в голові. – До чого такі грубі порівняння? Це ж представники їхнього біологічного виду писали надзвичайно розумні книги, якими переповнений Дім знань. Це ж вони придумали термін "толерантність". Потрібно дотримуватися саме толерантності по відношенню до них".

У цю мить я уявив, що моє уявне знаряддя виробництва запрацювало в якомусь шаленому темпі і мені здалося, що хода пішоходів стала ще більш швидкою. Вони ніби вилітали з-під мого чітко працюючого віника, блискавично зникаючи із столичних вулиць. Саме тоді мені вперше прийшли в голову кримінальні сюжети, пригадалися історії, почуті в табірному житті, як "фармазони" "ловили" біля Генерального штабу "лохів-офіцерів", пропонували їм завищені курси обміну валютних чеків, що їх отоварювали у магазинах "Берізка", а замість грошей вручали "ляльки" - нарізаний папір. "Можливо, з цього почати входження у людський світ? – подумав тоді я. – По окремих фрагментах їхньої убогості переконуватися в неспроможності людей? У їхній самозабутній жадібності? Адже, якщо чек чи будь-яка інша річ коштує рубель, а тобі пропонують три,

то хіба це не привід задуматися? Засумніватися? Відмовитися від підозрілої угоди? Ген наживи у цих homo sapiens – домінуючий! Мені здається, що їх, передусім, погубить тотальна всеїдність. Вони все хочуть, але не так, що один мріє мати машину, інший – дублянку, третій – коханку, четвертий – пачку грошей! Вони хочуть все одночасно, при цьому одразу і у необмеженій кількості. Як у чарівництві! Раз – і маєш усе! Хіба ці бажання можна ототожнювати з високою ідеєю чоловіка розумного? Для володіння всією цією мішурою вони брешуть, порушують закон, розбивають вітрини, убивають один одного, калічать долі, захоплюють владу, привласнюють чуже! Щоб відчутти силу гена кримінальності я, мабуть, пробуду в ролі "фармазона" один рік..."

Я був готовий з головою поринути у ці видіння, але спохватився, перервав їх, здав бібліотечні книги і повернувся у свій барліг на Староваганьківському провулкові. Мій притулок був чимось, схожим на складений із старої цегли сарай із дахом, покритим толем, залитим по швах гудроном. Підлога із прогнилих по щілинах дошок була нижче рівня двора на півметра. Єдине крихітне вікно, що дивилося прямо на музейний вхід, було наглухо забите старим картоном. Але я був надзвичайно задоволеним своїм казенним житлом. Це холодне приміщеннячко, обладнане пічкою-буржуйкою, цілком підходило для такого, що надавав перевагу аскетизму, типа, як я. Ледве я опинився на своєму сінникові, як перервані щойно роздуми

відновилися: "Потім необхідно одягнути на себе маску представника культури - на це знадобиться два роки. Абсолютно не знайомий з цією публікою, але відчуваю, що отримаю опік, такий, який буває від контакту із синильною кислотою! Тим самим підтверджую реальність мого генетичного неприйняття всього людського. Потім увійду в роль політичного активіста – на цю діяльність піде три роки. Не відаю, чим саме доведеться займатися, але готовий поклястися, що прагматизм цієї професії викличе у мене постійну блювоту. Щоб зрозуміти людський феномен жадоби влади, мені знадобиться ламати себе. Можливо, від спілкування з політично ангажованим людиною я почну страждати важкою формою діареї. Відомо, що зарозумілість політичних кар'єристів, як правило, породжує душевну глухоту і постійний розлад шлунку. А закінчу я своє перебування "в людях" в ампула вченого – для цього двох-трьох років мені повинно вистачити. В цей період моїм супутником життя, скоріш за все, стане подив: чому вони так мало роблять для зміни власного біологічного виду? Він же такий убогий, недосконалий! Можливо, їм не вистачає справжнього прозріння? Чи не людяність кроманьйонця, що переходить у перманентну боротьбу із самим собою, зумовлена ансамблем генів? Отже, я повинен неодмінно протягом усього цього часу займатися дослідженням природи людини у його середовищі проживання. І тільки після багаторічної подорожі у людські пороки я,

нарешті, остаточно вирішу: квапити людство до завершення його існування чи продовжити захоплюючі роздуми над цим вічним питанням мого буття".

Занурений у такі думки, я вийшов із свого притулку, поспіхом підвів вулиці, викинув у контейнер сміття, у дворі поновив вивіску "Вигул собак заборонено", закінчив роботу і знову поспішив у свою комору.

"Щоб почати займатися аферою, – подумав я, – необхідні гроші для їхнього перерахунку перед очима клієнта". За рік роботи двірником я перечитав сотні книг: Баженова, Каннабіха, Куніна, Дубровського, Гаріса, Ленца, Оуена, Кешмана. Я обміркував безліч планів, пов'язаних із приходом путивльців. Але мені завжди здавалося, що основний проект попереду. Що мені ще не вистачає необхідних знань, щоб по-справжньому розпочати свою головну діяльність. За час служби двірником я встиг зібрати чотириста сімдесят рублів. Ні, я зовсім не економив. Не обмежував себе заради заощаджень. Що потрібно путивльцю, окрім скромних харчів і необхідного одягу?

Номінальна вартість чека - один рубель. Щоб клієнт клюнув на угоду, потрібно запропонувати йому три номінали. Значить, мені потрібно шукати чоловіка, який хотів би продати сто п'ятдесят чеків. Потрібно розміняти свої гроші на десятки, підготувати папір їхнього розміру, підрум'янити кінці, зверху і знизу покласти натуру, загорнути пачку в прозорий поліетиленовий пакет – і "лялька"

готова. Потім "ляльку" покласти у ліву кишеню, а натуру у такому самому прозорому пакеті – у праву. "Звідки мені все це так детально відомо? – злякано подумав я. – Так, чув! Розповідав хтось із засуджених. Але чому запам'ятав як старанний учень, чому так надійно зберіг у пам'яті? Що ж, все людське входить у свідомість і укладається в ній незалежно від моєї волі? Як так? Чи це вказує на особливі здатності cosmicus? Дивна історія. Потрібно прискіпливо поспостерігати за собою". Потім я подумав про необхідність сховати під перуку волосся. Бо ж у Москві рудих одиниці! Але скільки вона коштує? До перуки необхідно ще мати окуляри, вуса, бакенбарди. Аферист, як і артист на сцені, повинен мати свій образ, свою легенду. Бо як же без неї? Вона повинна бути правдоподібною і трохи сентиментальною. Вони це люблять. Наприклад: я студент медичного технікуму, приїхав із Твері купити нареченій весільну сукню. В провінційному містечку це неможливо. Гроші дав батько, який працює начальником цеху на виноробному заводі. Мабуть, все! Але зовнішній вигляд необхідно міняти кожного разу. Тоді я ще не надавав особливого значення розлуці зі своїм відособленим світом, з постійними роздумами про свою нелюдську природу. Молодість! А поки радісна музика звучала у моїх вухах і я замріявся, повіривши, що моє ходіння "в люди" – це ключ, що відкриє настіж ворота для натовпу путивльців.

Тоді, схаменувшись, що пора дізнатися вартість перуки, я помчав у перукарню, що знаходилася на

Великій Мілавській. Виявилось, що вартість перуки – десять рублів, а вуса і бакенбарди пропонувалися по п'ять. Виходило, що на "ляльку" мені потрібно витратити двадцять рублів, на зовнішній вигляд – ще двадцять. Разом – сорок. Ці витрати давали мені заставу міцності, гарантію безпеки. Чотириста сімдесят мінус сорок буде чотириста тридцять рублів. Мало. А ще ж окуляри! Хоча вони коштують рубель – півтори. Найпростіші – і того менше. Такі гроші у мене є. Тільки сьогодні, підмітаючи вулиці, знайшов тридцять копійок. "А може, якраз добре, – подумав я. – Зворушливо: юнакові-очкарику не вистачає двадцяти рублів, якщо ціну поставити три рублі за чек. З цього пасажу можна почати знайомство з клієнтом..."

Але чому я так надихнувся? Невідома пристрасть запаморочила мені голову. Я відчуваю, що мене ця історія почала захоплювати. Та що з тобою, Василю Караманов? Я повинен змусити себе влізти в оце життя, а не мчати туди не оглядаючись, натхненно, як у літню подорож на Кавказ. Заспокойся, путивльцю! Не дозволено тобі завчасно і без толку одягати на себе маску людини".

Я повільно поплентався у свій сарай. У мене була дивна хода. Я ніколи нічим не цікавився, окрім книг, тому йдучи кудись ніколи не роздивлявся ні архітектуру будинків, ні контури автомобілів, ні обличчя людей, ні вітрини магазинів. Очі були відкритими, але йшов я як сліпий. Якби хтось запитав, скільки поверхів має ресторан "Прага", чи Державна бібліотека, чи будівля Державної Думи,

попросив би описати жінку – я б спасував, запнувся. Я не пам'ятав, хто є головою уряду, не зміг би наспівати мелодію гімну. Це був не мій світ, я ніяк не хотів обмежувати себе його рамками. Ні, рішучої відмови від спілкування з ними у мене не було, бо тоді б я поселився десь у глухій, безлюдній тайзі, став би повним відлюдником. Але я завжди намагався залишатися осторонь людських пристрастей та звичаїв з надією змінити не тільки їхню убогість, але і весь світ у цілому. А добротність я розумів тільки як позбавлення від усього людського. Кожному своє!

Повернувшись на свій сінник, я почав розмірковувати над тим, яким повинен бути перший крок у побут, притаманний виключно homo sapiens. Сімнадцять років не спілкуватися з цим світом, не мати близьких, приятельських стосунків із жодною живою істотою, не сприймати ні розумом, ні серцем їхньої ментальності, не мати за все життя ні одного душевного діалогу з ними – і раптом, одномоментно, вступити в контакти з людьми! Це було важким рішенням. Але власний протест був зламаним, незвична волі cosmicus взяла верх над упередженнями. Я вже остаточно вирішив: завтра, після ранкового прибирання, без будь-якого попередження залишу свій пост двірника і відправлюся до Генерального штабу на промисел. Я взяв уламок дзеркала і почав розглядати своє обличчя. Мені здалося, що воно почало змінюватися. Абсолютно невідомий вираз позначився на ньому. Зосередженість зникла,

яскравість очей погасла, вуха обвисли, волосся скуйовдилося, блідість стала синюшною, ластовиння потемніло, все обличчя взяло на себе якийсь винуватий вигляд. "Невже це назавжди? – злякано подумав я. – Нічого собі фізіономія! Я схожий на лінивого студента-двійочника. Такі цілими днями відсиджуються у курильній кімнаті бібліотеки".

До речі, під яким ім'ям виходити до людей? Караманов? Ні, ніколи! Для чого паплюжити ім'я путивльця? Може взяти ім'я фармазона-кидали Пошибайлова? Він-бо був юним, але закоренілим злочинцем. Пошибайлов показово, навіть по-акторськи талановито відмовлявся від червоної пов'язки – міліцейського символу зломленості злочинного духу арештанта, – від ходи строем і їжі в табірній їдальні. Тоді я пригадав, як кожен зек, що отримав передачу, був зобов'язаний віддавати до столу "наглядача за зоною" добру половину отриманих харчів. Після відбою Пошибайлов мав звичку розслаблятися, розповідаючи про "подвиги" у своєму злочинному житті. Саме тоді я вперше почув про "лохів" і про "ляльки". А як же ж його звали? Олексій, здається, чи... Інше ім'я в голову ніяк не приходило, тому я вирішив, що "в людях" буду називати себе Олексієм Пошибайловим. Поморщився: "Фу, бридота яка!" Виглянув на вулицю: стемніло. Погода псувалася, почав накрапати дощ. Ніби скалка, сиділа в голові думка про завтрашнє перевтілення в людину. Самопочуття було бридким.

"Чи не перші це симптоми олюднення? Раніше мені завжди був байдужим зовнішній світ. Але що зі мною сьогодні? Надлишок адреналіну тисне на психіку?" – подумав я. Маю право повністю покладатися на свою пам'ять: я тоді був надто сором'язливим і надзвичайно гордим, щоб ось так просто, за помахом руки не тільки увійти у людський побут, але і почати входження у все людське з афери, з порушення їхніх законів. "Чому внутрішній голос підштовхнув мене почати вивчення *homo sapiens* з криміналу? – прийшло мені в голову. – Раптом усе це – дурниця? Мана? Плід хворої уяви? А що, якщо мене схоплять, посадять на кілька років? Як же моя головна ціль? Чи зможу я до неї дістатися крізь лабіринти сучасної цивілізації? Зрозуміти головне? Адже саме для цього я появився на білому світі!"

Втім, якщо я насправді *cosmicus*, то остерігатися мені нічого не потрібно. Смішно чогось-там побоюватися. Бути нічого не може! Я ж вище за них по розуму! У мене нема потреби страшитися арешту; боятися, що в "культурному середовищі", куди я зроблю свій наступний крок, я не вибудую свою дослідницьку лінію; лякатися, що політичну еліту мені не вдасться покорити; переживати, що в науці я залишуся без уваги. Адже путивльці покликані підкорити світ! Тоді я у широму захваті беззвучно прокричав: "Вперед! Вперед, друже Василю Караманов! – і тут же себе зупинив: – Пардон, помилився. Не Караманов, а Олексій Пошибайлов! Покажи їм свій талант

нового генія землян, пред'яви їм неабиякі здатності cosmicus, одержимого ідеєю надлюдського потенціалу. Це тобі просто необхідно, щоб сміливо створювати канони власного буття. А то, окрім нелюбові до людей і бажання витіснити їх із історії, ти ще ні в чому себе не випробував". Остаточно заспокоївшись, переконавши себе у необхідності реалізувати свій зухвалий план, я вирішив діяти. Я почав з того, що надумав змушувати себе всі претензії до власної персони висловлювати відкрито і без натяків. Абсолютно нічого не приховувати від самого себе. Люди цим прекрасно користуються! Потім перейшов до практичних справ: придбавши ручну машинку, почав під нуль зістригати густу руду шевелюру: безволоса голова дозволяла комфортно носити перуку. Приміряв окуляри, одягнув єдину куртку, яку купив від п'яниці за чотири рублі. Пам'ятаю, той, що продавав, отримавши гроші, зі сльозами сказав: "Що мені куртка? Пляшка для здоров'я – річ важливіша!" "Яке у них уявне різноманіття побуту, поведінки, стилів життя! Вони переобтяжені нікчемними дрібницями, – подумалося мені. – Що за сенс міняти куртку на горілку, носити одяг різних фасонів, їсти різну їжу, закохуватися в якихось жінок, висловлювати відмінні один від одного політичні ідеї, естетичні уподобання? Один прагне бути директором, інший – бухгалтером, секретарем, двірником... Що за чехарда! Тьмяні, надумані ідеї! Зовсім інша справа у путивльців: нас цікавить тільки різноманіття духу! Палке, нев'януче

бажання наблизити наш час! І нема нічого іншого! Нема ні безпліддя, ні наївності, нема догідливості і сентиментальності, жадібності і підлабузництва. Перед нами тільки простір духу і час творення. А у них стільки сміття... Як вони встигають жити, думати? Важко уявити їхній убогий світ вражень".

З цими думками я вийшов у двір. Ніякого плану в голові не було. Подвір'я виглядало сумовито, ніби посеред осені. Короткий дощ, що пройшов, залишив калюжі, у яких відображалися голі тополі, а горобці крилами розбризкували дощову воду. Не зупиняючись, я пройшов далі і вийшов на Староваганьківський провулок. "Необхідно придивитися до людей, – промайнуло у мене в голові, – я ж із ними зовсім не знайомий. Можливо, вони трохи кращі, ніж я про них думаю?" Але раптом зовсім інша думка блискавично перебила попередню: "Якщо на тисячу років народжується один геній, то кого я мрію побачити на Воздвиженці? Проходять люди, у Москві їх мільйони. Але хто із цих бідолах може бути мені цікавим? Як співрозмовник, як той рівний, який викличе повагу? Всі їхні клопоти і турботи – це споживчий кошик. Не духовна криниця, не проблеми світобудови цікавлять їх, а тільки побутове благоденство. Нові туфлі, блуза, жакет, пальто, портфель – уся їхня радість у цьому. Ну як можна тратити енергію душі на захват з приводу нової сукні? Палиці ковбаси? Бокалу пива? Пачки грошей? Автомобіля? Згідний, не всі зайняті виключно проблемами матеріального блага, але

їхня абсолютна більшість, чи, на мові математиків – максимум. А це не значить, що мінімум, так само, як і я, страждає від вимушеного співіснування з людьми. Страждає важко, болісно!.. Так, людина – вельми дивне створіння. Як невдало склався генетичний ансамбль кроманьйонця! Коефіцієнт інтелекту зустрічається зовсім різний. Уявляю, як важко геніям жити серед цих різнорідних мас!"

Та миттю напрямок думки знову різко змінився: "А що, якщо cosmicus необхідно шукати серед людей? Адже мутації – усереднена абсолютна величина. Вони відбуваються при народженні кожного окремого із людей. Якщо я сам – похідне від людей, то можуть же бути і інші. Такі ж, як я! Можливо, у них не так яскраво виражений ансамбль путивльця і агресивне людське середовище ще домінує над новими загадковими створіннями, що тільки пробуджуються? Їх не так уже й мало? Як і я, вони живуть лише паралельно із сучасною цивілізацією. Переховуються в норах. Поневіряються в нелюдських умовах. Їх зустрінеш, як і мене, у ветхих сараях двірників, у забруднених шахтах ліфтів, на міських смітниках, в барлогах провінційних поселень. Адже нам байдуже, де чекати приходу нової ери, епохи путивльців. Це для них двірник – непрестижна професія. Це для них звалище відходів - недостойний погляд смітник. Для мене це – ознаки поступового зникнення людини. Пам'ятники попередньої пустодзвонної цивілізації. Переконливий доказ недосконалості видів, що самостійно закріпили за собою поняття

"розумні". Мені потрібно тільки знайти своїх, подати їм сигнал, що вони не одні в цьому світі людей, подати їм руку, повідомити, що cosmicus тут, поруч, що настає наш час. Але поки що мені необхідно реалізувати свою дослідницьку доктрину.

Впродовж цілого року я повинен бути аферистом. Для того, щоб оголосити їм війну, я повинен знати, як саме збуджується їхній генний стрижень жадібності. Адже ж яка безмежна меркантильність з обох боків! Спочатку радіє продавець, який зустрів дурня, що платить три номінали. Потім радіє покупець, який обдурив простака. Якби у них був путивльський інтелект, хіба таке було б можливим? Така дріб'язкова пристрасть! Останній переміг, але спочатку перемагав і тріумфував перший. Бридота! Необхідно зробити все, щоб у жодному випадку не занести цю заразу в майбутнє, у еру cosmicus. Мені доведеться якісно попрацювати!"

Я побрів до будівлі Генерального штабу і згадав, як Пошибайлов розповідав, що із третього під'їзду зазвичай виходять офіцери, що отримали за службу в Анголі, Ємені, В'єтнамі, Нікарагуа чеки "Зовнішпосилторгу". Сіра будівля штабу мала вигляд строгий, мабуть, навіть похмурий. Знову почав мрячити дощ. Я здивувався, коли побачив перед будівлею офіцерів із парасольками. Ніколи не підозрював, що вони теж носять парасольки! Поглянув на табличку над важкими дверима найближчого під'їзду: на ній значився номер

чотири. На гранітних сходах блистіли загублені латунні гудзики. "Дивно, – подумав я, – хіба у них нема двірника, чи важко закріпити гудзика? Цю рису їхнього характеру варто запам'ятати".

Наступний під'їзд був під номером три. У величезні парадні двері з мовчазним привітанням "під козирок" завалювалися і вивалювалися натовпи військовослужбовців. У них були якісь дивні, відчужені фізіономії. У ході відчувалася сліпа енергія, у рухах кінцівок – механічна простота. Саме так рухаються заводні дитячі іграшки. Неохайна, лискуча форма або звисала з хирлявих фігур, або обтягувала тучні тіла. "Жодного мускулистого, спортивного тіла, – дивуючись, подумав я. – Тоді що ж це за армія? Чим вони там займаються?" Але раптом зовсім інша думка буквально вразила мою свідомість: "Всі ці люди будуть тепер так само безцеремонно входити в мою самотність, як вони входять тепер до третього під'їзду! І моя свідомість змушена буде впустити в себе їхні проблеми. Мені почнуть снитися їхні відірвані латунні гудзики, пожмакані шинелі, блискучі погони, брезклі фізіономії. Чи варто для цього жити?" – "А як же ера путивльців? – негайно озвався внутрішній голос. - Я ж поклав на себе обов'язки по розчистці пощадки для приходу cosmicus. Перед тобою – програма на багато років! Ти повинен її виконати! Адже мета прозора і ясна!"

Прошло якихось п'ятнадцять-двадцять хвилин, а я вже втомився. Відчув себе

неповноцінною істотою: зір сильно тиснув на мою свідомість, на волю. Люди, люди, люди! Їхня кількість руйнувала мою свідомість, розривала її на шмаття. Я втрачав себе, провалювався у якусь чорну діру. Похмура завіса опустилася на очі, в голові запаморочилося, ноги підкосилися. Зібравши останні сили я вирішив повернутися у свій барліг. Втішна думка про власний генеральний план знову підбадьорила мене. "Все готово і розписано. Давай, Василю, починай, – завтра пообіді. Закінчуй роботу двірника, одягай перуку, бери в руки будь-яку книжку і мчи до третього під'їзду Генерального штабу. Тільки пам'ятай свою легенду. Без неї не обійтися. Недосконалому створінню обов'язково хочеться почути сентиментальну історію. Дай її йому!"

З цими роздумами я взяв віника, підмів увесь довірений мені квартал, музейний дворик, весь у калюжах. Ця робота забрала всі мої сили, я доплентався до сараю і, втомлений, заснув. Тієї ночі мені нічого не снилося. Рівно о сьомій ранку я прокинувся, вмився в тазику, поснідав шматком хліба, сирим яйцем і холодною водою, після чого взявся за роботу. Мій пуританський спосіб життя не був скопійованим ні з однієї з прочитаних чи почутих стародавніх історій. У ньому просто проявлялася моя сутність. Будь-які вишуканості в їжі, в одязі, в побуті викликали у мене глибинне простодушне відторгнення.

До обіду я зробив усе, строго у відповідності із службовою інструкцією, і почав готуватися до

діяльності біля третього під'їзду. Обмеження самотності не тільки не виснажували мене, але викувували холодну цілеспрямованість. Тепер уже ніякі сумніви не лізли мені в голову. Я точно знав, що на мене чекає, які маніпуляції необхідно зробити, щоб розпалити людську жадібність, – тому і поспішав до Генерального штабу. Я вже одягнув перуку і приліпив вуса, як раптом побачив себе у шматкові дзеркала. Ні, справді, це був не путивлець Василь Караманов, не його двійник, не його тінь. Це був Олексій Пошибайлов. Саме таких людей я ненавидів усе життя. Саме вони викликали у мене люте обурення тим, що привласнили собі чуже звання – людей розумних. Саме їх я вирішив вигнати в археологічну літературу. А тепер – ось тобі! Сам схожий на них! Придивися до мене прискіпливо – ніколи не скажеш, що я cosmicus.

Я почав боятися, що перебування "в людях" забирає надто багато часу і сил. А я так потребував їх! Втім, я рішуче перервав роздуми, засунув "ляльку" в кишеню, взяв готівку, одягнув окуляри, вийшов із сараю і попрямував до Генерального штабу. Дорога зайняла не більше п'яти-шести хвилин. Біля третього під'їзду знову було багатолюдно. Ще раз прокрутивши в пам'яті деталі трюків табірному Пошибайлов, я вибрав одного із тих, хто виходив.

Майор, середнього зросту, трохи нижчий від мене. Засмагле, просте обличчя. Кітель - новий, брюки – заношені. "Певно, – подумав я, – із Північної Африки або із Анголи. Кітель відпочивав

у шафі на вішалці, а в брюках проходив весь термін відрядження". Очі світлі, порожні – нема в них ні злості, ні доброти. Виразне чоло, широкі скули. Років тридцять – тридцять п'ять. Іде і красується, певно, має повну кишеню чеків "Зовнішпосилторгу". А може, зірку підполковника отримав?

Довго не розмірковуючи підходжу:

– Доброго дня! Я Олексій Пошибайлов із Твері. Хочу придбати чеки. За сто п'ятдесят чеків плачу чотириста тридцять рублів. Це майже по три рублі за чек. Продасте?

Говорю швидко, на ходу, майор, не збавляючи темпу, мчить своїм маршрутом. Після слів "майже три рублі за чек" різко зупиняється, на півхвилини впивається у мене поглядом. А я його прискіпливо вивчаю. Дивлюся, як його зіниці розширилися, ніздрі роздулися, дихання почастишало. Байдуже, пусте обличчя перетворюється; проявляється, росте інтерес. Очі вже заметушилися - здобич чує. Думає, певно: оце пощастило, дурника зустрів, три рублі пропонує!

– Звідки знаєш, що у мене чеки є? – примруживши очі, питає військовослужбовець. – Чи не з МУРу будеш?

– Мені ще і двадцяти років нема. Я студент технікуму...

– Гроші при тобі? - перериває майор.

– Так! У кишені. Дати?

– Ні, - каже, – не тут. – Зайдемо в телефонну будку. Вона поруч, біля пам'ятника Гоголю.

Мовчки йдемо разом ще близько ста кроків. Я не можу слідкувати за його очима, мені видно тільки його профіль. Але руки, дивлюся, соваються, радуються. Обдурити мене мріє, три рублі за один отримати! У лівій кишені я намацав "ляльку", у правій - готівкові гроші. Ось і телефонна кабінка.

– Заходь, – каже він.

Я першим пропхався у будку. Майор – за мною. Він зняв слухавку, приклав її до вуха і підпер плечем: ніби говорить по телефону.

– Давай гроші! – владно вимагає офіцер.

Я спокійно виймаю пакетик із червоними десятками і кладу їх на книжечку "Вулиці і площі Москви".

– Перерахуйте. Тут рівно чотириста тридцять рублів.

Він судомно виймає гроші, його гроші бігають по боках. Починає гарячково рахувати. Із чола крапає піт. Я дивлюся на нього і думаю: це він – вінець природи? Що це за природа така недостойна, що у неї такий вінець?

– Так! Точно. Тут чотириста тридцять рублів, – вимовляє він, нервово обриваючи слова і намагаючись засунути гроші собі в кишеню.

– Хвилиночку, - забираючи купюри, кажу я. – Спочатку покажіть мені свої чеки. Потім забирайте гроші. – Я забрав із його рук гроші, поклав їх у целофановий пакетик і знову поклав його на книжечку. Поки він перераховував мої рублі, я підлаштував під книжкою заготовлену "ляльку". Мені залишалося у цій суеті тільки перевернути

кисть – і "лялька" опинялася зверху. Так діяв справжній Олексій Пошибайлов, це був професійний трюк.

Майор напружено діставав пачку чеків із щільно кітеля, що щільно його облягав. Мені потрібна була одна мить, щоб зробити рух кистою руки. І коли офіцер дістав чеки, на книжці зверху вже лежала "лялька".

– Ось. Бачиш скільки? Тобі ж потрібно сто п'ятдесят? – З нього струмками стікав піт. В будці було тісно і душно. В середині самого майора кипів інстинкт наживи.

– Так! - сказав я. – Мені більше не потрібно!

– Жаль, а то я міг би ще підкупити! Але нічого! Ось, забирай! - сказав він, прикриваючи своїм тілом вихід.

"Боїться, що я втечу", – промайнуло в моїй голові. Мені було гірко дивитися на чоловіка. Інший би радів: що за кретин цей вінець природи! Але його сліпа дурість пригнічувала мене. Я навіть подумки не посміхнувся. Його поведінка ще глибше утверджувала мене у моному бачення майбутнього. Однією рукою майор віддав мені сто п'ятдесят чеків, іншою схопив "ляльку" і з якоюсь неймовірною силою запхнув її в кишеню. Мені здалося, що його френч затріщав, шви розійшлися. Більше не кажучи ні слова, він кинув слухавку, вискочив із телефонної кабінки і задріботів у напрямку Арбату. Я кинув йому навздогін: "До побачення, майоре!" – але він не оглянувся, а тільки додав кроків.

Я помацав пульс – він був рівним і спокійним. "Справжній путивлець!" – подумав я про себе. Сумовито повісивши трубку, що гойдалася, на важіль, я прослідував за майором. Ні, він мене абсолютно не цікавив. І ніякої небезпеки в тому, щоб іти у той бік, куди пішов він, я не бачив. Я був переконаним, що у свою кишеню він залізе тільки вдома і "лялька" виявиться для нього повною несподіванкою. Але професія "лялькаря" складалася із двох частин. Першу я холонокровно виконав. Тепер переді мною стояло наступне завдання: знайти покупця чеків. Справа була нескладною. Їхня ціна становила два номінали.

На Старому Арбаті був комісійний магазин. Я йшов саме до нього.

– У мене є трохи чеків "Зовнішпосилторгу". Цікавитесь? – спитав я продавця.

Розфарбована, в тілесах, з важкенними завушницями, які розтягнули мочки вух майже до ключиць, вона, оглянувши мене з голови до ніг, кинула:

– Хвилиночку! – і пішла у внутрішнє приміщення. Повернулася вона з панією ще більш крупною і значною. Гордий, владний погляд заплилих очей, що вимагав негайної покори, впився в мене зі всією своєю потужністю. Але, слава богу, я не був чоловіком! Інакше впав би їй до ніг – такої руйнівної сили був її прищур! Я видавив ледь помітну усмішку і по-шахрайськи кинув:

– Привіт красуням! Є сто п'ятдесят чеків!

– Ой, як жаль! Жаль! Такий дріб'язок? – здивувалася хазяйка з сивим, підсиненим волоссям.

Обличчя її набуло розгубленого вигляду. Тепер вона більше була схожою на дурнувату дитину, ніж на досвідчену комерсантку. Я подумав, що збентежив панію дріб'язком. Вона чекала іншої суми.

– Скільки вам потрібно? – шепнув я їй у саме вухо. Я, навіть, узяв її під руку і притягнув до себе. Її груди у пружному ліфі піджалися, як жорстка пружина, упершись у моє тіло. "Звідки це у мене? – миттєво майнуло у мене в голові. – Так я ж справжній cosmicus, що тимчасово одягнув маску чоловіка!"

Пані розплилася у посмішці, незнайомий парфумерний аромат вперше в житті міцно ударив мені в ніс. Її блискуче розфарбоване обличчя виявилось поруч, майже торкалося моєї схудлої фізіономії. Неймовірні запахи, що йшли від неї, продовжували атакувати мене, доводячи до сказу. Я спостерігав, як вона задумалася, почала нашіптувати якісь слова, – певно, уявляючи товари, які тепер зможе купити, чи послуги, які оплатить чеками. Жінка не просто розквітла – у своїх мріях вона піднялася над клієнтами магазину, над пішоходами Арбату, над усіма жителями величезної Росії. Її гойдало десь у хмарах, вона марнувала час у піднебессі, вона отримувала кайф у фантастичному світі мрій. Як патриціанка, вона лігала над усіма! Але я ж знав, що це був за світ: яскраві речі, дурні тусовки і банкет під час чуми.

Раптом я згадав домовленість із самим собою і розізлився: "Караманов, для чого тобі проводити в

ролі афериста цілий рік? Кількох епізодів вистачить для того, щоб зрозуміти абсурдність твердження про велич людини. Це до неможливості примітивні істоти, які заважають світові розвиватися далі. Василю! Знайди спосіб позбавитися від них усіх! Поспішай! Універсум чекає!"

– Я придбала би кілька тисяч чеків, – повернув мене до реальності голос хазяйки комісійного магазину. – І оплачую непогано: рубель вісімдесят за чек. Тетяню, – звернулася вона до продавщиці, – віддай-но хлопцеві двісті сімдесят рублів. – Потім до мене:

– Де чеки? Чи не фальшиві бува? Коли ще принесеш?

Я підрахував: чотириста тридцять рублів було у мене, вона дасть двісті сімдесят. Виходить сімсот. Двадцять рублів піде на "ляльку", десятку доведеться віддати за перуку блондина. За двадцятку доведеться придбати поношеного куртяка. Шістсот п'ятдесят. П'ятдесят відкладаємо. Шістсот ділимо на три – отримуємо двісті чеків.

– Завтра, – відповів я. – У цей же час принесу двісті чеків.

– А чому тільки двісті? Я ж сказала: тисячу куплю! Більше тисячі! Скільки принесеш – все буде одразу ж купленим! – на її обличчі з'явилася незадоволена гримаса. – Як тебе звать, хлопче?

– Олексій Пошибайлов.

– Щось обличчя у тебе бліде, з жовтизною. Ти, випадково, не колешся? Чи у тебе гепатит? Мати задумливий вигляд в твої роки... Ти не хворий?

– Ні, все добре. Навчання займає багато часу!

– Тоді приходи завтра. Буду чекати. Зроблю пропозицію, від якої просто так не відмовляються. – і вона якось так мрійливо поглянула на мене. Такого жіночого погляду я ще ніколи не бачив. Ні, він мене зацікавив зовсім із іншого приводу. "Що вона має на увазі? – подумалося мені. – Мріє вона про чеки чи про щось інше? Не може бути! Невже їй у голову прийшов секс? Їй же всі п'ятдесят! Аж цього я собі ніколи не дозволю! Нехай вони цілують її нафарбовані губи; нехай вони гладять її груди, що схожі на каструлі; нехай вони обіймають її діжкоподібну талію; нехай вони пестять усі у брильянтах її пальці-сосиски; нехай вони ніжно смикають її фарбоване волосся. Караманов не для цього діла, мадам!"

Я відкланявся, опустив погляд і швидко вийшов на Старий Арбат. Я мав, певно, предивний вигляд. Деякі люди оглядалися і дивилися мені вслід. Але мені було байдуже. Я мчав у ошадкасу, щоб обміняти гроші комерсантки на червінці. Мене ще очікувало придбання нової перуки і всього іншого. Потрібно було готуватися до завтрашнього дня. У думках я підвів підсумки дня: сьогодні я здійснив багато абсолютно нових для мене справ. Я вперше обманув людей. Друге: я вперше почав дивитися в очі людям. Вивчаючи їх не на відстані, а безпосередньо спілкуючись із ними. Третє: я вперше продав річ. Не грає ролі, що це були чеки – я виступив як торговець. Четверте: я вперше надто близько спілкувався з жінкою. П'яте: я вперше

відчув на собі погляд, що його сповнювала хіть. Шосте: я вперше більше двох годин жив людським життям. Сьоме: я ще глибше переконався в тому, що тільки здійснюючи насилля над собою, зможу виконати намічену програму - змінити населення Землі. Адже така кількість недосконалих істот може запротестувати! Хіба жарт – шість із половиною мільярдів людей! Тільки риб більше! Може, загнати людей під воду? Там місця вдосталь. Визволи, боже! Отруять воду! Умертвлять неторканий світ. Вихлюпнуть океани. Почнуть будувати будинки політпросвіти, тюрми, кордони. Їхній генний ансамбль порочний. Вони ж не зможуть самостійно зрозуміти, що у них немає жодних прав залишатися на планеті! Що прийшов час звільнити місце іншим. Якщо вони самі не підуть, то Караманов допоможе, та і природа сама вижене їх.

"Не поспішай, Василю, тебе чекають інші сюрпризи. Чим частіше ти будеш спілкуватися із людьми, тим більше зненавидиш цю породу, тим швидше у тебе збільшиться бажання позбавитися від сусідства з ними, тим краще ти зрозумієш, чого у путивльців ніяк не повинно бути. Що їм, апріорі, протипоказано, а що людського можна залишити у їхніх генах. Але головне – скільки саме. Тобі не варто старатися у пошуках їхніх пороків - вони видадуть себе самі! Ти впізнаєш їх у світі, що розлітається на друзки! Не ховай очей, розплющуй їх ширше! Тоді зрозумієш значно більше, ніж знаєш тепер!"

Ці думки окрилювали мене, імпульс "входження в люди" посилив вплив на мій розум. Я поспішив у свій барліг на Староваганьківському провулку. Бажання знову відчувати себе не Олексієм Пошибайловим, а Василем Карамановим, путивльцем до мозку кісток, було нездоланим. Переодягнувшись, повернувшись до зовнішності підстриженого двірника я вийшов у двір і почав підмігати. Я не розумів у той момент, що двір був чистим, що сміття давно забране. Тільки пізніше, обмірковуючи кожну мить того незвичного у моєму житті дня, я усвідомив, що мені хотілося не стільки підмести у дворі, скільки самому очиститися, позбавитися спогадів про те, що сталося. Цього вимагала моя генна природа, але розум – інтелект cosmicus – противився. Він збирав усі подробиці минулого дня до купи і укладав у спеціальну шухляду пам'яті. Я відчув, що мене нестримно хилить до сну, доплентався до перукарні, придбав перуку блондина, потім у магазині поруч купив поношену куртку, доповз до свого сараю і плюхнувся на сінник.

Наступного дня, у полудень, я знову переодягнувся у Олексія Пришибайлова і відправився до третього під'їзду Генерального штабу. Блондин Пришибай лов був готовим до кримінальних маніпуляцій.

Цього дня я хотів знайти не звичайного "лоха", схожого на вчорашнього, а дуже гордого, дуже розумного, найбільш жадібного із офіцерів. Не майора, а полковника, генерала! Я мріяв зустріти

спротив спокусливій пропозиції. Щоб він здивовано запитав: "А чому ви бажаєте платити в три рази дорожче? Чи є у вас довідка від психіатра? Я не хочу обманювати хворих людей! Курс чеків до рубля – один до одного. Я не дозволю собі продавати чеки по завищеній ціні. А строго по курсу – не бажаю". Ось про що я думав, зупиняючись біля знайомого місця.

Тут знову був натовп людей, переважно чоловіки в пагонах майорів і підполковників. Звернув увагу на двох-трьох жінок у флотських мундирах. Раптом з'явився перший полковник. Він вийшов із під'їзду повільно. Нижче середнього зросту. Повненький. Товсті, вивернуті назовні губи, ніби вивалювалися із рота. Він важко дихав. Мені здалося, що я чув свист у його легенях. Зійшовши зі сходів, полковник зупинився. Примружившись, оглянувся. Старанно висякався прямо на асфальт. Пальці обтер у брюки. На привітання "під козирок" ніяк не відповідав. Він явно показував оточуючим, що задумався. Мислить! Потім закурив, згаслим сірником поколупав у зубах, пожував його, кинув собі під ноги і попрямував у напрямку станції "Арбатська". Йшов повільно, велике черево розпирало його кітель. "Ну що, Василю, – сказав я собі, – поглянемо ще на один вінець природи?" І одразу задріботів услід. Порівнявшись із нам сказав:

– Дядечку, плачу три рублі за чек. Мені потрібно двісті чеків, щоб нареченій весільну сукню купити. Я Льоша Пошибайлов із Твері.

– А ти звідки взявся? Щось раніше я тебе не бачив. Із Твері, кажеш? – Він поглянув на мене і зупинився. – А чи знаєш ти, тверяко-чортяко, що чеки нині вже чотири рублі коштують? Га? Обманути полковника захотів? Купиш за три, а продаси за чотири. А мене дурнем обізвиш? Ти де служив?

– Студент я, у відстрочці.

– Старше покоління служить, а молодше чеки скуповує! Капітал створює! Ні, за три рублі не продам. Давай чотири – і баста! Я ці гроші в проклятому Ємені заробляв. Військовим радником служив, підпільну армію створював. Сам генерал Ахмед Салям Саїд був моїм учнем! Це я його вчив, як бомби кидати. Ти думаєш так просто Ісламбулі Садата завалити? – "Чого це він мені про військові таємниці розповідає? Не хвилюють вони мене! Мені його жадібність цікава", – майнуло у мене в голові. Я перебив його:

– Товаришу полковник, сукня для нареченої в "Берізці" двісті чеків коштує. Мені потрібні двісті чеків. І я маю тільки шістсот рублів.

– За три рублі ніяк не піде. Плати чотири! Що мені з твого весілля – я племінникові на день народження "Шарп" відмовився купити! Ати, із Твері, до мене? Плати чотири або забирайся геть!

Полковник знову висякався прямо на асфальт; його соплі попали мені на взуття, але він цього ніби не помітив.

– Добре, – сказав я. – На шістсот рублів куплю від вас тільки сто п'ятдесят чеків. Прямо на вулиці розраховуватися? – і почав діставати гроші.

– Ти що, провокатор, дурень, Пошибайлов? Сховай! І прізвище у тебе кепське. Рядовий Пошибайлов! Тьху! Потрапиш до мене у полк я з тебе всю цю дур враз виб'ю. хто ж на вулиці торгівлею займається? Шукай під'їзд. – "Де ж тут під'їзд?" – подумав я.

– Пропоную повернути наліво. Біля продовольчого магазину щось обов'язково знайдемо.

Під'їзд виявився похмурим, запльованим, воняло сечею, стіни заросли плісенню. Я поклав пакет із червінцями на книгу, а під нею прилаштував "ляльку".

– Візьміть гроші, рахуйте, – запропонував я.

У цей момент у полковника почалася істерика. З якоюсь подвійною жадібністю він почав роздивлятися моє обличчя. Потім раптом, аніскілечки не соромлячись, заговорив із самим собою вголос. О, це був якийсь неймовірний, нескінченний потік слів! Обличчя його лишалося кам'яним, але голос тремтів. Лиш інколи він витирав повні сліз очі рукою. Такого я ще ніколи не бачив: кам'яне обличчя в сльозах.

– У мене, значить, шість із половиною тисяч чеків. Помножимо на чотири – це буде двадцять шість тисяч рублів. На ці гроші я куплю кооперативну квартиру, яку продам за два номінали; на автомобілі, яким поступлюся Аїстову, зароблю ще три тисячі; килими принесуть мені сім тисяч; за шаблю Кемала комісіонка викладе три тисячі; за Коран вісімнадцятого століття з

картинками Абдул Каріма мусульмани запропонують три тисячі; за набір поштових марок спекулянти відстібнуть тисячу, за колекцію вирізаних із каменю верблюдів можна зняти три тисячі; за листи Насера від букіністів отримаю півтори тисячі; за необроблені сапфіри можна очікувати дві тисячі; за підроблений годинник фірми "Радо" – тисячу; за півтони шафрану будь-який узбек чи азербайджанець викладе пару тисяч; за списані протигази можна без проблем заграбастати чотири тисячі. Потім усі ці гроші скласти в чемодан і вивезти у В'єтнам. Там за них можна купити кавову плантацію. Чи в Угорщину, там яблучні плантації принесуть високий прибуток...

– Вибачте, полковнику. Ви почнете рахувати гроші? – перебив я його. Мені не хотілося робити цього раніше: спочатку хід його думок мене дуже цікавив. Але тепер мені багато чого стало зрозумілим і відзначати ще і ще раз активність гену наживи немало вже ніякого сенсу. Ось він, ворог людський – ген попиту, придбання. Він повністю поглинає свідомість, він підкоряє собі увесь скромний кроманьйонський інтелект. Невже вони самі на цей руйнівний ефект не здатні звернути увагу? Адже претензії на розум у них величезні! Та бог з ними!

– Рахуйте гроші, товаришу полковник! – повторив я.

Офіцер висякався, витер рукавом носа, пальці витер в кишенях брюк, витягнув гроші із

поліетиленового пакету і почав рахувати. Він перебирав купюри повільно і нудно, часто збивався, починав спочатку. Я тримав перед ним книжечку, на яку він клав то стопки по десять асигнацій, то купки по двадцять, то все разом. Мацаючи десятки, він, певно, чув якусь музику, тому що пальці із затиснутою купюрою кожного разу підносили до правого вуха, його крупна голова здригалася у незрозумілому ритмі, а товсті губи, що вивалювалися із рота, чи то щось нашіптували, чи то наспівували. Нарешті, закінчивши підрахунок, полковник важко зітхнув. Певний час червінці залишалися на книжці. Правою рукою я взяв пачку грошей, лівою рукою поклав книжку з "лялькою" під праву руку і почав пере його очима акуратно запаковувати пачку грошей у прозорий пакет.

– Правильно, правильно, – прошепотів офіцер,
- гроші порядок люблять.

– А де ваші гроші? - запитав я.

– Він розстібнув кітель, потім сорочку – на майці я побачив нашиту вручну кишеню. "Табірний прийом, – майнуло у мене в голові. – Кишенькових злодіїв боїться, чи що? Чи побоюється кожного з посеред людей?"

Він витягнув із своєї таємної кишені пачку чеків, відрахував три по п'ятдесят, прикусив їх зубами на той час, поки ховав ті, що залишилися у імпровізований тайник, застібнувся і сказав:

– Тепер, Пошибайлов, міняємося: я тобі чеки, а ти мені гроші.

– От і славно. Беріть пачку. Вона вас чекає! – заявив я. А на книжечці вже лежала "лялька". Полковник узяв її, подумав, потім передав мені чеки, знову розстібнув кітель, сорочку і в свою нашіту кишеню поклав целофановий пакет.

– Ти, Пошибайлов, запиши мій телефон. По курсу один до чотирьох я завжди готовий продати. Маєш чим записати?

– Дякую, мені більше не потрібно. Мені тільки весільну сукню купити. У "Берізці" є і за сто п'ятдесят. Правда, з короткими рукавами.

– Правильно! – сказав полковник. – Обрізай нареченій руки змолоду. Чим коротші руки у дружини, тим більше прав у чоловіка. Зрозумів?

Ми, нарешті, вийшли із під'їзду і попрощалися. Через кілька кроків офіцер знову голосно висякався. Здалося, що мені на чоло потрапила сопля! Я витягнув носовичок і витер обличчя. Чесно кажучи, я тоді до кінця не зрозумів, чи була це ілюзія, чи мені насправді на лице попала слизь полковника. Від спілкування з цим типом мене знову потягнуло підмітати вулиці, але я був обтяжений обов'язками: поспішав у комісіонку, проклинаючи світ, у якому опинився. "Треба ж так влипнути! Народився у такій гидкій епосі", – свердлила мене гірка думка.

У цю хвилину я зайшов у незнайомий під'їзд, щоб поміняти перуку. Із блондина сьогоднішнього перетворився у брюнета вчорашнього і вже сміливо увійшов у магазин. Зустрівшись зі мною поглядом, продавщиця кивком голови дала зрозуміти, щоб я

слідував за нею. Довівши мене до кабінету начальниці, моя провідниця одразу зникла.

Кімнатка директриси була не більше десяти метрів. Я почав роздивлятися: стіл, завалений паперами, полиці, на яких вкривалися пилюкою всілякі дрібниці, почорнілі картини із зображенням сільського життя на стінах, якісь, не надто чисті картонні ящики по кутках надавали цьому невеликому приміщенню захаращеного виду. "Якби звернулися до мене, я миттю навів би тут порядок. Хоч можна було б вільно дихати, – подумав я і в цей самий момент пригадавши голосне сякання полковника, гидливо поморщився: "Фу".

– А, це ти Олексійчику! Рада бачити! Приніс, що обіцяв? – сива пані сиділа за столом, підперши рукою ліву щоку. Її груди лежали на стільниці наче рулон оксамитової тканини.

– Сто п'ятдесят чеків до ваших послуг, – ніякого бажання встрявати з нею у тривалі дискусії у мене не було.

– Чому ж ти, друже, по сто п'ятдесят носиш? Що у тебе за ліміт такий? Не довіряєш? Мені, Ніні Сергіївні? Увесь Арбат знає і поважає Лепешкіну! Я ж не стану тебе дурити. Що мені двісті сімдесят рублів? Дрібниця!

І тоді я подумав зовсім про інше: "А що, якщо спробувати спровокувати цю пані, змусити її проявити інстинкти? Розкрутити на прояв почуттів, подивитися на її генні уподобання? Я ж абсолютно незнайомий із жінками!.."

– Мила Ніно Сергіївно, сьогодні ціна на чеки вища, ніж була учора. Ви можете не брати. Я знайду інших покупців.

– Ти ж обіцяв мені по рубель вісімдесят! – скрикнула вона, різко встаючи із-за стола. – це порушує етику комерсантів. Я будую плани, роблю замовлення в "Берізці", а ти без попереднього погодження піднімаєш ціни. На що це схоже?

– Назвати вам нову ціну? – спокійно запитав я.

– Ні! Навіть знати не хочу!

– Тоді я піду.

– Провалюй! Але щоб більше духу твого тут не було!

Я мовчки розкланявся і готовий був вийти, але вона знову заволатала:

– Ні, почекай! Що у тебе за ціна тепер?

– Обставини змушують мене підняти ціну на два проценти, – почав я повільно. – Тут немає жодного злого умислу. У країні почалися ринкові відносини, а обмінний курс – це інструмент ринку. Він може змінюватися кілька разів на день. Він інколи повзе вгору, а інколи скочується вниз! То я йду...

– Стій, Олексійчику! Скільки це, два проценти? Зачекай, порахую! – розгубилася Ніна Сергіївна.

– Не трудіться, я вже це зробив. Загальна ціна виросте на п'ять рублів сорок копійок. Я не знайомий з торговцями, але не думаю, що таке мізерне підняття курсу повинно викликати настільки бурхливу реакцію. До побачення.

– Стій, мерзотнику! Не муч мене! Ну, помилилася. Жінка ж! Ось, візьми двісті вісімдесят рублів! – зм'якшила вона тон.

– Що, а чотири шістдесят лишаєте на чай? – усміхнувся я.

– Ой, не переймайся! Вважай, як хочеш. Давай чеки! – заблагала Лепешкіна. Я передав їй три по п'ятдесят, але йти не поспішав.

"А що буде далі? – не міг заспокоїтися я. – Мені дуже важливо досконало вивчити цю породу". Я видав себе за наївного молодого чоловіка: витягнув із кишень дрібні гроші і почав перебирати монети, щоб відрахувати здачу, – але раптом Ніна Сергіївна згребла дріб'язок до купи, затиснула його в кулакові і засунула у мою брючну кишеню. Розтиснувши кулак, вона поглянула на мене таким самим, вчорашнім, хтивим поглядом, схопила чоловічу частину мого тіла і почала з якоюсь розлюченою наполегливістю її масажувати. Чоловіча частина тіла змінила форму і затвердла. Вільною рукою Лепешкіна вимкнула світло, ногою з грохотом закрила двері, чмокнула мене у вухо і прошепотіла:

– Я тобі у подарунок імпортні шкарпетки приготувала. Чорні, а по боках – швецька корона. Тобі вони сподобаються. Роздягайся швидше, давай на стільці! – її голос здригався, дихання було переривчатим. – Знімай із себе все, Льошка! – Витягнувши руку із кишені моїх брюк, вона теж почала роздягатися. – Ох, шкарпетки у тебе будуть класні! Мені їх із Італії привезли. Майку теж знімай. Швидше!

Вона знову схопила інтимну частину мого тіла. А я дивився на всю цю суєту в кабінеті директора комісійки і засмучено думав: на чию голову одягли вінець природи? Певно, якийсь догідливий редактор забув уточнити, що вінець-то глиняний. Та і не вінець то зовсім, а горщик! Тоді я відвів від себе тремтячу гуку пані Лепешкової і спокійно вимовив:

– Бувайте, вінченоси, прощайте, розумні! – і вийшов на вулицю.

Я був настільки глибоко відданим своїм переконанням, що ніякі людські біси не змогли би мене – ні силою, ні спокусою.

Старий Арбат був переповнений людьми. Вони пили із пляшок пиво, цілувалися, бринькали на гітарах, співали, билися, знайомилися, шахраювали, граючи в наперстки, дивилися один на одного. Був звичайний день у столиці Росії. Я мляво плівся по Арбату і з сумом думав: для чого потрапив я у цей світ? Непроханий гість. Самітник. Двірник. Чи потрібен я їм, цим щасливцям, зі своєю ідеєю домагатися їхнього зникнення найближчим часом? Підглядати за їхнім убозтвом, записувати у зошит пам'яті їхні пороки... Нехай вимирають самостійно. Ніхто ж не квапив неандертальців! Ніхто не гнав їх віником обурення. А, може, все-таки хтось був? Якась сила керувала їхнім відходом? Адже підозріло спокійно вони переселилися на сторінки історичних книг. Неправдоподібно мляво залишили назавжди свої ареали проживання. І кроманьйонцям потрібен

тільки поштовх. Слабий, непомітний, безшумний. І раптом я знову подумав, що я, дійсно, унікальне створіння. Як Копернік, що відкрив швидкості руху планет і їхню залежність від відстані до Сонця, так і я повинен вирахувати швидкість руху по колу життя кожного із видів у залежності від швидкості мутацій їхнього генного ансамблю. Значить, коли мені стане відомою швидкість мутацій, тоді і буде запущено маховик по справжньому! На повну потужність! І кинуться ці натовпи людей до свого фінішу. З такими ж радісними обличчями, які тепер я спостерігаю на Старому Арбаті. З пивом у руках, з піснею на вустах, з гітарою через плече, у модному вбранні, на розкішних машинах.

Ох, якби вони знали про мої наміри! Якби вони підслухали мої думки – розірвали б на шмаття? Чи самі почали б допомагати мені у моїх починаннях? Можливо, їм самим усе це осточортіло, вони самі мріють покинути цей світ? Життя більшої частини з них затьмарене нещастями. Народжуваність знижується, росте кількість одностатевих зв'язків. Правда, якщо в одних країнах ці процеси стали незворотними, то в інших зовсім інша тенденція: перманентний ріст популяції. Сумбур! Боротися з мало знайомим мені видом стало для мене справою честі. Але на це може піти не одне життя. Мені в буквальному сенсі необхідно перечитати майже всі фоліанти Державної бібліотеки.

Голова була переповнена цими роздумами. Природжена цілеспрямованість підживлювала мою ідею. Я повільно плівся пішохідною вулицею,

не звертаючи жодної уваги на натовпи перехожих. Людське життя мене ніскільки не цікавило. Люди відчували до моєї дивної персони такі ж негативні почуття. Чи могли вони мене поважати? Мене, очищувача вулиць, істоту без будь-яких прив'язаностей, створіння, що знаходиться у постійному внутрішньому конфлікті з їхнім способом життя, що не визнає ні моду, ні тусовки, ні культуру, ні гроші? Мене вивертало від їхніх ідеалів: релігія, держава, ідеологія, ордени, бюрократична ієрархія - все це було для мене порожнім звуком. Ніхто зі співробітників музею зі мною не спілкувався. Людина страждала би! Кипіла би обуренням! Путивлець – радувався! Від кого успадкував я всі ці дивацтва?!

Я дійшов до ресторану "Прага", повернув ліворуч, через сотню кроків опинився біля магазину "Сир", перейшов Бульварне кільце і по Знаменці опустився до будинку Пашкової, що стояв у рихтуванні. Тут я чомусь зупинився, повертів головою, ніби щось пригадуючи чи шукаючи місце, де можна було би зустріти путивльців. Звичайно, не знайшовши нічого такого, я посміхнувся, повернув ліворуч і опинився на Староваганьківському провулкові. Двірницька знаходилася вже за дві хвилини ходи. Я пришвидшив крок. Дуже хотілося швидше скинути із себе перуку, весь одяг Пошибайлова і знову стати cosmicus. Незнищенна тяга до самотності з новою силою оволоділа мною. Дивакуваті картини запаленого розуму продовжували розбурхувати,

позбавляючи бажаного спокою. "Коли я бачу таке величезне скопище людей, у мене завжди загострюється почуття сиротливості, – подумав я. – Чим більше людей довкола мене, тим гостріше бажання позбавити свій розум від їхньої присутності. А це, в свою чергу, викликає повну розбитість тіла, біль у голові, строкатість в очах, наполегливий шум у вухах і бажання заритися у якусь нору. Щоб не просто залишитися самому, але нікого не бачити і нічого не чути".

Підбадьорений власною постійністю, я дійшов до сараю, плюхнувся на сінник і занурився у мрії. Мріяв, певно, уві сні. Втім, в цьому не було упевненості: цілком можливо, що все було наяву! Я підмітав вулиці. Але – дивна справа! – вони були усіяні не пожовклим осіннім листям, а купюрами. Різнокольорові асигнації товстим шаром лежали на безлюдних вулицях. Легкий теплий вітерець гнав їх перед собою, ніби смикав за ниточки, і вони, шелестячи по асфальту, здавалося, пливли до Староваганьківського провулку. Зібрати таку кількість грошей, щоб очистити вулиці, не було жодної можливості. Що могло поміститися в один совок? Спочатку я подумав взяти музейний пилосос. Але одразу відкинув цю думку як безглузду. Куди дівати зібрані гроші? В моєму розпорядженні було всього три смітєвих баки. Скільки туди поміститься? По п'ятдесят совків у кожен! А мені належало зібрати п'ятдесят тисяч совків, навіть ще більше. Куди дівати весь цей мотлох? Задача, що вимагала негайного

осмислення, одразу ж отримала вирішення: необхідно спалювати купюри. Розпалити вогнище і палити асигнації, оберемками підкидуючи їх у полум'я. Ця думка була найбільш продуктивною. Інших варіантів позбавитися від такої величезної кількості паперового сміття я не бачив. Я відчував, що повинен чим скоріше знищити цей інструмент задоволення людських запитів! Адже головна їх біда у потребах! У постійно зростаючій потребі володіти якимись міфічними цінностями. У нікчемній пристрасі оточувати себе благами світу, що гине. Ця маніакальність їхньої вдачі злила найбільше.

На перехресті Староваганьківського провулку і Воздвиженки я, сповнений почуття обов'язку, розпалював вогнище, у яке почав підкидувати оберемки грошових знаків. Полум'я розгоралося. Воно досягло вже висоти мого зросту. Від старання я впрів; від близькості вогню отримав неймовірний приплив сил. Одне вогнище ніяк не справлялося. Здавалося, потоки грошових знаків виникали, ніби гейзери, з-під землі. Мені довелося розпалити друге, третє, п'яте вогнища. Палало все перехрестя. Вогонь перекинувся на асигнації, що наповняли весь проспект. Вже весь квартал був у вогні; язики полум'я облизували фундаменти будинків. Від високої температури тріскало віконне скло, тріскотіли дверні рами, вогонь завзято ліз на перші поверхи будинків, спрямовуючись вище. Мені здавалося, що я самий перетворився на смолоскип. Але, охоплений полум'ям, я ніякого жаху не

відчував, більше того, почувався вельми комфортно. Здавалося, сама природа постаралася нагородити мене якимись надлюдськими можливостями, помістила в інший, невідомий вимір. Я навіть подумав: чи не це є світом путивльців?! І ця думка принесла мені справжнє полегшення.

Раптом я вловив якісь ледве знайомі голоси. Ні, не розмовна мова торкнулася мого слуху. Спочатку я почув стогін, який швидко переріс у крик. Люди із розлюченими криками тікали від вогню. Миттєво подумалося: "Де тут сховаєшся? Довкола суцільна стіна полум'я! немає жодного шансу вижити!" Саме у цю мить я звернув увагу, що не тільки голоси, але і обличчя людей були знайомими. Я раптом побачив Пантюхова, Підобіда, Штучкіна, Семихатова, його дружину, полковника і майора із Генерального штабу, Лепешкіну і продавщицю із комісійного магазину, інших, із ким довелося зустрічатися. І вони зовсім не тікали від вогню, а мчали крізь полум'я – з якимись сумками, згортками і різноманітними предметами, вигукуючи якісь слова. Докладаючи болісних зусиль, хтось волочив емальовану ванну, завантажену кухонними приладами; інший із зв'язаним оскалом котив піаніно; згинаючись під вагою, тягнули вішаки з одягом, несли чемодани, штовхали дитячі коляски, доверху завалені підсвічниками, бронзовими фігурками, іконами та іншим барахлом. Мене вразило, що все, що вони намагалися винести із тотального, суцільного

вогню, уже палало! Горіло синім полум'ям. Та і вони самі палахкотіли, схожі на величезні запалені сірники. Але ще більш дивною була та обставина, що ті, що бігли і кричали чоловічки по дорозі підбирали охоплені полум'ям купюри, засовували їх у свої, охоплені полум'ям, кишені. Палаючих людей ставало все більше. Цей потік мас просто приголомшував. "Що за ненаситні, жадібні істоти! – майнуло у мене в голові. - Хоча, можливо, вже почався їхній відхід? Мене ж вогонь не чіпає! І не тільки не турбує, а навіть надихає – я відчуваю момент істини. Виходить, що люди загинуть у вогні, а путивльці вийдуть із нього, щоб розселитися на заражених кроманьйонцями територіях? Зіпсованих хімією землях? Щоб успадкувати отруєні токсинами атмосферу і воду світового океану? Які гори сміття доведеться вивозити після них! Скільки міст зруйнувати, щоб звільнити cosmicus від мотлоху людської цивілізації! Так, вогонь – краща субстанція, здатна змінити світ, відкрити дорогу путивльцям до нової ери! Адже саме на попелі зароджуються епохи! Він – ефективно добриво для вирощування cosmicus".

Раптом вогонь погас, ніби сам по собі; димілися тільки обвуглені залишки людей і скелети будівель. Гар проникав усюди. Але він не викликав у мене жодного відторгнення, незадоволення чи зневіри. Якраз навпаки. Мені навіть захотілося лягти на попіл. Притиснутися до нього. Обійняти! Як люди цілують гроші, ікони, подарки, брильянти, так я жадав цілувати його! Попіл став для мене бажаною

матерією. Я взяв його в руки, приклав до щік, до грудей, відчув безконечну, п'янку радість. Вона настільки переповнила мене, що я чи то прокинувся зі сну, чи то вийшов із забуття, зіскочив із сінника, заспішив оглянути двір, вийшов на Староваганьківський провулок, пройшов до Воздвиженки. Ніяких ознак глобальної пожежі не було.

Примарне неонове світло заливало безлюдні тихі вулиці. Перший морозець пощипував кінчики пальців. Йшла четверта година ранку. "Дивна мана, – подумав я. – Мені, звичайно сняться сни, але такого виразного я ніколи не бачив. Невже це якась містична підказка до дії? Ні, не може бути! Все це по-людськи дуже жорстоко. У путивльців нема і не може бути насилля".

Повернувшись у свою халупу, я спробував заснути. Але нічого не виходило. Якесь запустіння поселилося в мені. Ніби пожежа, що перетворила все в попіл, була не на вулицях Москви, а в моїй власній душі. "Невже до самотності я буду прагнути все своє життя? Так, тепер я уникаю спілкування з людьми. Але коли світ почне заселятися путивльцями, чи не атрофується у мене бажання контактувати з ними? Невже Я – це назавжди Я і тільки Я? Так, говорили і раніше, що Я – це найвища цінність всього суцього. Фантастичний ансамбль духу, душі і тіла! Не тільки на Землі – у всьому Всесвіті! Але хто говорив? Люди? Не сумніваюся! Предтечі путивльців заявляли про це. Адже люди неспроможні прийняти безмежний

космос як дім свого проживання. Тому я переконаний, що Я путивльця замінить їхні людські егоїстичні Я, наїжачені один проти одного, і їхнє групове Ми, які завели землю в остаточний тупик. Саме Караманов – свідок цього фінального краху, що насувається. Самі ж люди не помічають цього розпаду. Їх цікавлять проблеми сьогоднішнього дня. День грядущий їм невідомий. Вони сліпі перед ним! Для того, щоб зв'язок поколінь Я ніколи не переривався, не обривався одним коротким життям – адже між путивльськими Я проходять віки – потрібно генетично змоделювати нову істоту таким чином, щоб була пряма залежність між активністю розуму і тривалістю життя. Граєш у доміно, дивишся телевізор, займаєшся сексом, користуєшся адміністративним ресурсом і положенням, гвалтуєш, проводиш час за пляшкою – значить, розум твій не активний, він спить, він зруйнований! Прощай! Переселяйся в інший світ! Так, так, саме так! Як кажуть люди, забирайся геть! Яка від тебе користь? Путивлець повинен осягати нескінченні таємниці Всесвіту, відкривати нові галактики, переноситися у невідомі світи! Як же можна дозволити їм грати в карти, дивитися футбол, відвідувати будинки розпусти, слухати доморощених гумористів, ходити на концерти щойно розкручених співчинь, зберігати крадені гроші в банках? Людина смертна тому, що у неї нема потреби постійного оновлення, нового осмислення оточуючого".

Раптом я задумався, тому, що не міг зрозуміти: чи думка ця була із бібліотечних фондів, чи моя власна? Якщо вона з книг, то в минулому на цій планеті не раз народжувалися путивльці. Чому ж вони тоді так безглуздо вимерли? В них, певно, був надлишок людського. Страх перед часом губить не тільки переважну більшість із маси цього біологічного виду, але і кращих із кращих серед людей, у яких проявляються окремі риси *cosmicus*. Це для них сто років – неймовірно багато. А їй-то, природі, що це за термін? Їй куди поспішати? Вона молотить людей із покоління у покоління, щоб, нарешті, вивести нову істоту. Мільйон, мільярд років для природи – крапля в морі. Але я повинен прискорити цей процес мутацій. Адже мені ніяк не можна жити поруч із ними. *Cosmicus* – зовсім інше створіння. Він буде мислити над питаннями, що стоять вище їхнього розуміння. Пригадуючи історію спільно проживання неандертальців і кроманьйонців, модна запропонувати людям компроміс: хочете жити на планеті Земля у своєму попередньому виді – залишайтеся, хоча ваш кінець не за горами, ви приречені. Залишайте собі увесь світ, поки можете, а ми поселимося в Путивлі, лише в ареалі ста квадратних кілометрів. Це буде наша Альма-матер! Земля обітована! Різниця між нами буде в єдиному історичному крокові: вони неминуче ступлять у вічний загробний світ, а *cosmicus* зробить крок у простори Всесвіту. Щоб наблизити цей момент, необхідно більше часу проводити за книгами. Читати філософів і

генетиків, фізиків і біологів. Почати теоретично вибудовувати генний ансамбль путивльців. Присвятити всього себе новій ідеї творення.

Задоволений логікою своїх роздумів я розслабився. Посміхнувся. У роті появилася сухість. Тіло почало знобити. Я відчув себе у якихось холодних безмовних сферах, де царювала абсолютна порожнеча. Очі почали злипатися. Я натягнув га голову ковдру, зіщулився, згорнувся калачиком і досить швидко заснув.

О шостій тридцять прозвенів будильник. Я важко встав, умився, випив холодної води, з'їв шматок хліба, пожував червоний буряк, одягнувся і вийшов у двір. На місто опустилася зима. Сніг накрив дахи будинків і вулиці. Заметіль по-юнацьки задиркувато кружляла довкола мене ніби дражнячи своїм окаяним темпераментом. "Бери з мене приклад несамовитості, Василю, – ніби говорила вона, – тільки в цьому випадку ти повністю реалізуєшся. Зможеш притягнути до себе, наблизити той самий свій час!" "Невже справа тільки в цій банальності? – подумав я. – І мені справді просто не вистачає старанності? Я тільки роздумую, але мало що роблю? але кожен плід повинен дозріти. Так, я мрію за своє життя опинитися в іншому світі. Що це, втрата глузду? Параноя? Одержимість, нав'язна змінами генної партитури? Самому космосу без путивльця самотньо! Йому потрібен творець, помічник! Безмежний простір – а господаря в ньому немає! Дивно: люди воюють за шматок землі,

відмежовують себе огорожами і прикордонними стовпами, видають візи, просять притулку, але ніколи навіть не пробують думати про неймовірні можливості знайти себе у вічності! Бояться смерті, оплакують мертвих, влаштовують гучні, урочисті поминки. Будують склепи, гранітні пам'ятники, мавзолеї. Але нема у них жодного свята чи ритуалу, пов'язаного із безсмертям. Якщо підрахувати всі гроші, які вони витрачають на похоронні церемонії, то вийде астрономічна сума! Тепер у світі помирає п'ятсот мільйонів чоловік за рік. Поховання обходиться в середньому по двісті доларів на мерця: труна, церковні побори, сервіс поховання, прощальна трапеза, дизайн могили, ритуальні поминки. П'ятсот мільйонів помножимо на двісті. Отримаємо сто мільйонів доларів! Це значно більше, ніж увесь бюджет Росії. А за десять, за сто років? Це вже запаморочливі суми! Але чому їхній розум не підкаже: "Гей, кроманьйонці, спростимо ритуал поховання, скинемо трупи у ями і зкономимо гроші на проведення наукових експериментів! Щоб у майбутньому наші потомки отримали безсмертя". А якщо ввести податок на безсмертя? Двадцять, тридцять відсотків від прибутку. П'ятдесят! Адже якщо все це дасть реальний результат, то постане питання про доцільність озброєнь. Якщо чоловік отримає безсмертя, то який сенс мати зброю? Науковий потенціал, що працює на військово-промисловий комплекс Росії, всіх інших країн, не буде затребуваним, наступить кінець цієї нікчемної,

порочної справи. Незліченні фінансові ресурси вивільняться! Всю цю величезну інфраструктуру доведеться переключати на вирішення фундаментальної проблеми безсмертя. У цих обставинах її можна буде здолати уже у найближчі сто років. Але весь парадокс є у тому, що вони самі цього не розуміють, доводячи тим самим, що підсвідомо відчують себе тимчасовими. Ніби надіючись, що продовженням їхнього життя повинні займатися істоти іншого виду. Путивльці! Та ні! Якби вони самі почали обговорювати цю проблему, приступили б до її вирішення, то я перший записався би чоловіком. Адже смерть – основа всього гріховного на землі, усіх вад їхньої генної архітектури. Як же це, найголовніше, а їм не зрозуміло? Теж мені, розумні! Містичне прокляття тяжіло над ними уже в Кро-Маньйоні, при першому зачатті: не противитися смерті. Багато хто навіть жаліє її! Пишуть їй оди! Вони захоплюються технічним прогресом, повністю забувши, що їм-то він абсолютно не потрібен. Їм необхідний органічний ривок, прогрес біологічний! Саме біологічний! Не роздивлятися зірки у відкритому нічному небі, а тільки вперто дивитися на рубінові зірки Кремля. Так, люди повинні зникнути".

Неймовірно нікчемними здавалися вони мені. Я пригадав Германа Гессе, який писав: "Якби мене (...) запитали, чи погоджуюся я, щоб письменника Гессе не торкнулася хвороба і смерть, і чи вважаю я для нього вічне життя бажаним і необхідним

благом, то я, марнославний літератор, на це питання відповів би ствердно. Але варто поставити мені це ж питання стосовно когось іншого, (...) я, не розмірковуючи, відповім "ні". Ні, дійсно, не потрібно, щоб ми, літні і не дуже привабливі люди, хоч і без подагри, жили вічно. (...) Ні, ми охоче помремо колись потім". Дивні люди оті кроманьйонці! Вони самі "охоче хочуть помирати" – і жодного слова про безсмертя! Лише у біблійних текстах зустрінеш прагнення до нього. Але прагнення містичне, таке, що виходить за рамки розуміння власного виду у просторі космосу: "...душа буде жити во віки вічні". Якими примітивними творіннями є люди, якщо вірять у подібні небилиці! Потрібно поспішати. Інакше не справлюся. Це не каприз, а мета життя!

Зі сторони, звичайно, я здавався досить таки дивним суб'єктом. Уявіть собі молодого чоловіка у тілогрійці двірника, що завмер у хурделицю на порозі свого старого сараю і розмірковує на такі теми! Явно, явно у очах людей я виглядав дурнем. Але мене абсолютно нічого не бентежило. Я навіть бажав цього: щоб вони бачили різницю між собою і мною на свою користь. Мені-то що? Я повинен готувати себе до істинного життя справжнього путивльця. Моя відчуженість, замкнутий спосіб життя лише доводять силу переконаності cosmicus, свідчать про самодисципліну, чіткість розуму і цілісність натури, говорять про звичку до впорядкованої медитації. Так, так, потрібно поспішати. Читати все корисне: Ефроїмсона,

Євстаф'єву, Алена, Беккера, Дунна, Відемана і багатьх, багатьох інших. Щоб глибше зрозуміти способи реалізації найголовнішої ідеї – на базі людського матеріалу збудувати нове створіння! Мені необхідно зайнятися творчістю. Продукуванням невідомих мутантів. О, скільки потрібно всього прочитати, яку кількість теорій переосмислити, скільки годин провести в Домі знань чи пролежати на сінникові з книгою у слабо освітленому двірницькому сараї, щоб розпочати цей захоплюючий процес!..

Зима зменшувала двірникам літні переваги: сніг прибирати складніше і довше, ніж підмітати тротуари. Правда, підвищувалися тарифи за прибирання території. Але мене ця обставина зовсім не переймала. Коли у квітні минулого року я погодився на пропозицію керівника кадрів за пів ставки прибирати тротуари по лівій стороні Воздвиженки – від Державної бібліотеки до станції метро "Арбатська" – по обох сторонах усього Старованьківського провулку до Знаменки, то менш за все думав про гроші. Я хотів показати, що праця затребувана путивльцями.

Зима забирала від двірників додаткові вільні години. Коли мете – саме час працювати. А зимою мете регулярно. Так що часу для корисних занять залишалось менше. Тим не менше, кожну вільну хвилину я думав про головну справу свого життя. Скоріш би! Не терпілося! Я струсив зі своєї голої голови і обличчя сніг, потер вуха і заскочив у хатинку, щоб надіти шапку. Потім вийшов у двір, у

кутку з інструментами знайшов широкий скребок для снігу і покрокував на вулицю. Метелиця набирала сил. Видимість була не більше п'яти-семи метрів. Снігове покривало сягало вже гомілки. "Як вони побіжать до станції метро? – майнуло у мене в голові. – Треба починати прибирати сніг. Адже попадають, покалічаться!"

Так почався мій третій зимовий сезон двірника у столиці. Ще до світанку і після обіду я займався прибиранням снігу, а весь інший час читав. Сон забирав від мене не більше п'яти годин. Щоб поповнити свої спостереження за жадібністю людей, два чи три рази я ще "ловив лохів" біля генерального штабу. Історії з військово-службовцями повторювалися. Один ненажерливий офіцерик підняв ціну до п'яти рублів за чек. Довелося платити! "Лялькою". Уже в кінці листопада я облишив це заняття, викинув на смітник "обладунки" Олексія Пошибайлова, а отримані гроші обміняв на долари, щоб зберегти їх вартість. Я знав, що вони знадобляться мені для другого, третього "входження в люди". В культурні, політичні, наукові сфери діяльності москвичів. Там я хотів розпізнати гени задрості і презирства. Як мені здавалося, саме культурному середовищу ці людські якості притаманні найбільш яскраво, тьп-ляповими мазками.

Одного із весняних полуднів, після прибирання своєї території, я умився, причесався, щоб ніхто не насміхався, що у їхній заклад прийшло чудовисько, одягнув придбаний наперед

костюмчик китайського виробництва, башмаки із В'єтнаму і направився у відомий столичний театр. Мрячив дощ. Я підняв комірєць піджака, але з моєї рудої шевелюри вода продовжувала зрадницьки скочуватися за комір. А на мокрому асфальті дешево взуття розм'якло і при кожному кроці вкривалося бульками, ніби банна губка. На дощі службових оголошень ледве прочитав дрібний почерк: "Театру потрібні робітники сцени. Довідки у відділі кадрів". У якій ще якості я ще міг себе запропонувати? Робітник сцени – зовсім навіть непогано! Чудова можливість придивитися до артистиків. Піднявшись по невисоких сходах, питаю вахтера:

– Як пройти у відділ кадрів?

Після короткого інтерв'ю мене приймають у штат. Не придивившись, без найменшої спроби зрозуміти: чому молодий, високий, крупний чоловік замість того, щоб заробляти гроші у бізнесі чи охороні, проситься в театр? Кому прийде в голову перевіряти знання працівника сцени? Питати його про російський космізм, про час і простір? А якби поцікавилися, з якою саме метою я напросився до них у театр, то я б не приховував свій мотив. Але людська зарозумілість не має меж. Правда, інспектор відділу кадрів, ліниво гортаючи книжечку "Петел", поставила мені кілька питань: як мене звати і якої я сексуальної орієнтації. Що ще може цікавити людину? " "Петел" – це щось про тварин, – подумав я. – Певно про птахів. Людина розумна десятки тисяч років вивчає їх.

Браво! Ще раз браво! Для чого знати самого себе?
Корисно вивчати птахів!"

Свій робочий день я спланував таким чином, щоб одночасно лишатися двірником у музеї Валентина Серова. Спозаранку я прибирав музейний двір і закріплені за мною вулиці, а о десятій п'ятнадцять уже був у театрі; о п'ятнадцятій знову підмітав територію, а з вісімнадцятої виставляв декорації на театральній сцені. І так до вечора. В цей період я практично не міг нічого читати. Я називав його часом експериментів, спостережень і висновків. Музей Серова теж був об'єктом культури, але там моє робоче місце було на вулиці. З персоналом музею я ніколи не спілкувався. Крім директора і бухгалтера, практично нікого особисто не знав. Я продовжував вітатися зі всіма експертами творчості Серова, але далі цього справа ніколи не доходила. Вони мене не цікавили, а я їх тим паче. Ніби не помічаючи моїх вітань, вони завжди проносилися повз. Щось подібне відбувалося і в театрі. Одна гардеробниця мовчки хитала головою і ледве помітно усміхалася. Колеги по цеху були похмурими людьми. Крім слів "давай", "пішов", "клади", "винеси", "підніми", у своєму лексиконі вони нічого не мали. Артисти взагалі обходили мене – як, між іншим, і моїх колег – стороною. Як обходять росіяни купи сміття, здохлих кішок, упійманих у капкан пацюків, тему безсмертя. Я жадібно, по-науковому зацікавлено всотував у себе атмосферу театру. Я намагався вдивлятися в обличчя акторів, щоб оцінити міру

їхньої інтелігентності. Наскільки вона притаманна професії? Але вони завжди відповідали гордовитістю, в якій я, як це не дивно, навіть знаходив свою таємничу чарівність. Їхня, якась генна, непривітність та зверхність підсилювали переконання, що з ними треба покінчити. Але одного разу відбувся інцидент, після якого мене вигнали, не дозволивши навіть допрацювати місячний випробувальний термін.

Якось на репетиції я міняв декорації. Мені потрібно було вхопити високий, важкий секретер і перенести його за сцену. Його вага була близько двадцяти п'яти кілограмів, але це абсолютно мене не бентежило. Проблема була в іншому: висотою секретер був близько півтори метрів. Несучи його, я йшов усліпу, бо нічого не міг перед собою бачити. Тому переносив секретер обережно і повільно, як надзвичайно дорогий виріб. Раптом я відчув легке зіткнення. Одрозу зупинився, не бачачи кого саме задів секретером, поспішив вибачитися і поставив ношу. Переді мною стояла розлючена актриса. Я поняття не мав про її ім'я та звання. Звідки це міг знати двірник, що приїхав із Княгинина, у чий халабуді не було ні телевізора, ні радіо? Для мене всі люди були на одне обличчя! Але мене збентежила інша обставина. Я відсидів у дитячій колонії і таборі для засуджених близько семи років, але такого мату навіть там не чув! Це була не просто сварка обуреної жінки – це були слова збоченця, вислови тюремного завсідника! Спочатку я не міг зрозуміти, що, власне, відбулося. Мені навіть

здалося, що пані обливає брудом когось іншого. Адже зіткнення із секретером було безневинним, воно не збило її з ніг, не стало причиною поранень, синців! Але досить швидко я зрозумів, що вона ображає саме мене. Вона дивилася своїми круглими очима мені прямо в обличчя, витягувала довгу шию, а її язик стрибав у такт лихослів'ю. Вона лаяла мене з якоюсь сліпою люттяю, упиваючись злістю. І як тільки людина розумна могла створити такі бридкі слова! Я почав насолоджуватися цією лайкою. Серце завмирало від захоплення; мені хотілося дрібно стукати ногами, перекидатися в повітрі, прихлопувати і радісно потирати вуха. Поведінка актриси підтверджувала те, у чому я дуже бажав бути переконаним. Мені навіть хотілося кинути їй: "Будь ласка, пані артистко, продовжуйте! Будь ласка, ще! Ще! Прошу, піддайте жару! Провчіть путивльця як належить! Ображайте працівника, чого з ним церемонитися! Як охоронця штовхають у закритих тюрмах, так і ви продовжуйте шмагати мене по фізіономії! Адже в російській мові так багато вульгарних виразів. А я зрозумію відмінні риси вашого гену зарозумілості й розбещеності. Мені важливі такі відомості: я ж бо в експерименті".

Під час цього короткого конфузу багато що для мене прояснилося. "Господи, яка нещасна жінка, – подумав я. – До чого доводять людей помилки у генному ансамблі!" На крики розлюченої актриси прибіг мій шеф, пан чи то Африкантов, чи то Корифантов. Він відвів мене у бік і сказав: "Старий,

пиши заяву. Це дуже впливова особа – народна артистка Ентерихова. Я сам її боюся: її чоловік – високоповажна особа. А у мене черга на квартиру підійшла. Напишеш заяву про звільнення за власним бажанням – я допоможу тобі влаштуватися у Великий театр". Ось такі вони люди. Глиняний вінець на голові!

Я написав заяву, попросився і пішов геть. Мій, уже колишній шеф, кинув навздогін: "У Великому спитай Накрякіна. Я йому подзвоню. Він тобі допоможе". – "Дякую!" – обернувся я. Проходячи повз буфет, я купив чорний хліб із сиром, шматочки нарізаного червоного яблука, склянку коли, понуро прожував свій підвечірок і вийшов на вулицю. Енергія самотності переповняла мене, нагадуючи про головні радощі путівльського життя: вільно роздумувати над вигнанням тимчасового біологічного виду.

Уже через кілька тижнів я почав працювати у нового роботодавця і був надзвичайно задоволений тією обставиною, що потрапив у святая святих російського культурного простору. Звичайно, це був чужий світ, але я приймав його спокійно і без внутрішнього спротиву. Великий театр я ототожнював з Державною бібліотекою. У мене виникала ілюзія, що саме тут я зустріну кращих із людей, подібних тим, чиї книги я вимагав у бібліотечному фонді. Кажучи відверто, я трохи вагався: а чи варто мені взагалі знайомитися з кращими з їхньої породи? Вступати з ними в прямий контакт? Або краще поспостерігати за

ними зі сторони? Мені не хотілося думати, що у Великому театрі я зустріну другу Ентерихову. Адже в книгах спілкування з примітивними істотами не відбувається, у книгах спілкуєшся з мислителями, інтелектуалами. Тут я всміхнувся: я ж читаю різних авторів, і ось недавно натрапив випадково на Віктора Малофєєва. Це – вирок всього їхнього біологічного виду. Апофеоз потворності людей! Тоді я навіть засоромився, що опинився в одній епосі з цим автором. А вони до таких явищ відносяться спокійно! Вони вже набридли мені: чим нижчий інтелект їхнього виду, тим голосніша популярність. Це стало відмінною рисою їхнього часу.

Але тепер я більше думав про нову службу. Мені хотілося продовжити експеримент, щоб знайти оптимальне вирішення свого генерального питання. Робочих сцени приймали на роботу без всяких проблем. У Великому була гостра нестача цього персоналу. Хто піде працювати за сімдесят доларів у місяць? Тягати важезні декорації? Ранком і ввечері! До цього часу рубель отримав найнижче значення, тому у російській столиці, та, певно, і по всій країні, вони почали обраховувати все тільки у доларах. Експеримент тривав. Я майже весь день працював: дворником у музеї Валентина Серова і працівником сцени у Великому театрі. Коли йшла вистава, я зазвичай сидів у галереї для працівників на третьому ярусі. Сюди мало хто піднімався. Крім підвішених на металічних констукціях жорстких декорацій, не було нічого видно. Та я і не хотів

спостерігати за сценою. До мого слуху долинали тільки гучні аплодисменти і голосні викрики "біс", "браво". Єдиним, на що я частенько дивився, була дзвіниця. Дзвони різних розмірів, закріплені на спеціальних мостиках, були підвішеними на фронтальній стіні ар'єрсцени. Найбільший дзвін важив близько п'яти тон. Я дивився на нього, і мені уявлялося, як я одного чудового дня з допомогою цього дзвону сповіщаю глядачів, усю Москву, весь світ, що почався новий час - епоха путивльців! Cosmicus прийшов на зміну! Радість у душі буде велика...

Якось до мене піднявся колега, коренастий чоловік з прямим проділом на голові. Він частенько ходив у робочому комбінезоні зі строкатими нашивками. Імені його я не знав.

– Ти чому постійно в галереї товчешся? Чому ніколи вистави не дивишся? Про що думаєш?

Мені не хотілося встрявати в розмову. Я подивився на нього, усміхнувся і сказав щось абсолютно неймовірне. Він знову:

– Тобі пощастило, що нічних змін немає. Буває, що цілу ніч працюємо. Важко! А знаєш, що найлегше у нашій роботі?

– Ні, – сказав я.

– Зарплату отримувати! Ха-ха-ха! Утямив?

– Так! – майже пошепки вимовив я, а в голові промайнуло: "Про що мені з ним говорити?"

– Слухай, ми завтра з тобою в одній парі. Хочеш грошень підзаробити?

– Та ніби ні.

– Клієнт багатий, гроші великі платить. Ти не думай, що він тільки на пляшку підкине. Солідні гроші відстібне. Як? Ха-ха! Думаю, по п'ятнадцять доларів на ніс ухопимо.

Бездоганна вірність статусу путивльця змусила мене посміхнутися і заявити:

– Добре, я вам допоможу. Але гроші мені не потрібні.

– Як так не потрібні?

– Живу самий, мені вистачає.

– Сімдесят доларів у місяць? Та ти що, хворий? Як такої мізерної суми може вистачати? Ха-ха-ха! Втім, відмінно. Значить, допоможеш? – а про себе певно подумав, що з дурнем спілкується? Гроші ж бо тільки йому дістануться!

– Так.

– Завтра у нас прем'єра – "Лебедине озеро" Юрія Григор'єва. Його друг чи спонсор притягне двох лебедів. Ха-ха-ха, звичайно, не натуральних! Металічні каркаси у формі лебедів, прикрашені хризантемами, айстрами і трояндами. Корзини із квітами та букети кожного дня на вистави приносять. А півтораметрових лебедів і у них близько двох тисяч квітів, – такого подарунку я за двадцять років роботи жодного разу не бачив! Привезуть їх на вантажних "Газелях". З начальством уже домовилися. Адміністрація без могорича питання не вирішує. А хто у нас не любить лівий дохід? Ха-ха-ха! Розвантажимо "Газелі", через люк затягнемо квіткових лебедів в ар'єр, а в кінці вистави виставимо на авансцену.

Ось і вся наша халтурна праця. А в залі – шквал овацій. У фіналі великого балету – величезні квіткові лебеді. Красиво! Чудово! Григор'єв сім років не заходив у Великий театр. Інтриги Василькова колами розійшлися по всій Москві, боляче поранили великого маестро. Так що завтрашня подія, рудий, величезна! Він – унікальний майстер! Хореограф номер один у світі! Як Пеле у футболі, як Льюїс у боксі, як Патріарх у релігії, як Каспаров у шахах – так Юрій Григор'єв у балетному мистецтві. Чув?

– Почув! – сказав я.

– Згідний на славу Григор'єва попрацювати?

– Я вже погодився, – кинув я, а в думках усміхнувся: "Про гонорар забув. Не згадає більше. Та, усі вони такі. Чому тут дивуватися!"

Наступного дня близько п'ятої вечора, за півгодини до початку роботи на сцені, я прийшов у театр. Прямо з порогу налітає на мене вчорашній колега з чітко промальованим проділом і репетує на всю горлянку:

– Ти чому мене підставляєш? Пообіцяв учора, а самий запізнюєшся? Клієнти чекають. Де тебе носить?

– Ви мені про час нічого не казали, – відповідаю я.

– А що говорити? Не новачок, самий повинен знати, що у Великому чудове свято. Всі квитки розкуплені. Натовпи народу штурмують вхід до театру.

"Що я повинен знати? – подумки усміхнувся я, дивлячись на його задиркувате лице з дрібними

рисами. – У його фізіономії проступали риси новонародженого. Це перша ознака недорозвиненого розуму. Про що мені з ним говорити? Я-то з людьми рідко спілкуюся. А він до того ж лише виглядає, як *homo sapiens*; насправді його незначний інтелект споріднює його з неандертальцями". Втім, мої почуття ніколи не виходили з-під влади, я завжди зберігав спокійний, навіть дещо байдужий вигляд.

– Ходімо швидше! – зажадав він.

Через люк я спустився в двір до водіїв "Газелей". Ми вивантажили лебедів і почали витягувати їх на пандус. Через сорок хвилин прем'єрні презенти уже стояли за кулісами. Я не звертав на них жодної уваги. Втім, байдужість до картин зовнішнього світу, до емоцій моїх колег по цеху, зневагу до всього оточуючого я ніколи не висловлював відкрито. Не те, щоб я чогось боявся, – просто делікатність *cosmicus* диктувала лінію поведінки. Але працівники сцени і танцюристи охали від задоволення. Вони вважали ці квіткові фігури шедевром! Я взявся за декорації. До першої картини, "Вальс", роботи було небагато: треба було притягнути два трони для королівської пари і крісла для свити, виставити стіл, кубки, підсвічники, опустити м'який задник, встановити обшитий фанерою задрапірований грот. Годинник пробив сьому вечора і балет "Лебедине озеро" почався. На час першої картини я був вільним. Щоб знайти притулок для самотності, я знову піднявся на третю галерею, розтягнувся на спині й почав слухати

музику людського генія Чайковського. Я слухав цю чудову музику і думав, що вона написана не для балету, що вона створена путивльцем для відходу людей. Ця музика була як гімн прощання. Саме під її звуки homo sapiens повинні будуть назавжди зникнути з реального світу. Але раптом цілком протилежна думка сполошила мене: "Можливо, вони повинні стертися всього лиш із пам'яті? Просто так зникнути з моєї голови. Вивітриться! Їх – нема! Якщо я почну про них згадувати, то вони не виникнуть у думках. Вони просто перестануть існувати. Адже для черв'яків, метеликів і трепангів люди не існують. А чому для путивльців вони повинні існувати? Мені не так важливо, чи живі вони, чи ні; головне, щоб їх не було у моїй свідомості. Щоб я не бачив, не чув, не відчував їхньої присутності!" Потім ще одна думка, зовсім проста, змусила мене усміхнутися: "А якщо позбавитися слуху, зору і стати німим? Увесь космічний світ поміститься тільки в моїй свідомості. Я перестану контактувати з їхнім видом, він не буде більше для мене існувати. Адже я не бачу ультрафіолетових і гамма-променів, без мікроскопу я не здатен роздивитися актиноміцети, бактерії і спори. А чому я повинен бачити і відчувати кроманьйонців? Сушити собі голову над їхнім удосконаленням, долею? Хіба ми не можемо існувати в паралельних світах? Я ж не думаю, як змінити муху? До речі, а чому б і ні? Адже із мухи, моркви, гриба можна створити щось розумне. Можливо, більш розумне, ніж із людей. Адже

кроманьйонця відрізняє від усіх інших живих істот тільки п'ять відсотків генів, свиню – чотири, а пацюка – тільки три. То із кого ж ліпити путивльця? Ще не визначено однозначно, що із людини, цілком можливо, що із пацюків чи свиней. Або створити букет із кращих генів homo sapiens, пацюків і свиней? Ось ще тема для роздумів. Але Бог з ними!" У цей момент несподівана думка застала мене зненацька: "А що, якщо непримиренність до близького сусіднього біологічного виду - чисто російський феномен? І чи не російська мова як така – головний винуватець неприйняття їхньої істоти? Чи не заборонити його назавжди і повсюди? Не буде мови - запропаستиться, зникне і самий їхній світ. Можливо, і Батьківщина неабияк винувата? Росія з її неминучим моральним хаосом? Але хіба я є їхнім співвітчизником? Ні, ні, не може бути! Але мова? Тут є якась таємниця! Якщо я переселюся, наприклад в Італію і не буду вивчати італійської, тобто абсолютно не захочу розуміти місцевих жителів, чи відчую я їхню близькість, кривність? Чи сприйму я їх розумом? Чи вивітриться цей мій нещадний антагонізм?" Раптом я почув, як заскрипіли механізми і почала закриватися завіса. Перша картина закінчилася. Я побіг вниз, забрав крісла, стільці, інший дрібний реквізит. Сцена виявилася вільною, помінялася м'яка стінка: опустилося панно - Лебедине озеро. Почалася друга картина – "Лебеді". Тоді я знову поспішив піднятися з ар'єрсцени на свою гальорку, щоб продовжити займатися своєю улюбленою

справою: повністю віддатися медитації. Могло, напевно, виникнути питання: як Василь Караманов взявся проводити експеримент в середовищі людей без інтенсивного спілкування з ними?

Яка користь від такого млявого дослідження? Дійсно, до вивчення людей я ставився по-путивльськи. Тобто спокійно, без чітких планів, задумок і провокацій. Мене цікавило майже все у їхньому побуті і поведінці, але в той же час ніби і абсолютно нічого. Я ніколи нічого не записував, не притримувався якогось свого графіку, не робив знімків, не збирав відео-матеріалів. Фокусом мого пізнання був Я, cosmicus, серед них, серед homo sapiens, і мої реакції на все людське: як розвинені інстинкти, які гени і яким чином проявляються себе агресивно, а які атрофовані, чого не вистачає людям, а чого є з надлишком. Ледве я влаштувався на своєму місці, як до мене піднявся мій колега із прямим проділом. Характерним рухом голови він ніби прибрав із чола волосся, якого там не було. У руках він тримав пляшку горілки "Гжелка" і навпіл розрізаний лимон.

– Васька, давай-но вип'ємо. – Його незнайомий, якийсь потойбічний голос викликав у мене нудьгу. - Ти вже не один день працюєш, а ми ще жодного разу не випивали. Не по-людськи! Ось тепер і почнемо. Ти допоміг мені сьогодні, а я тобі, як благородний чоловік, від душі виставляю. А після вистави виставлю ще аж дві пляшки. Як, Васильку, це по-нашому? Щоб не ображатися, що ось допоміг Мандрикіну, а він один випиває. Крім того, скажу

тобі чесно, після похмурих картин Мансаладзе у мене завжди є потреба випити. А ти як сприймаєш цього художника?

Щоб не було тривалих пустих дискусій, я не зізнався йому, що непитущий. Я ніколи не куштував цієї гидоти, не бажаючи штучно збуджувати свої розум і почуття. Що ж стосується художника спектаклю, то я про нього нічого не знав і він мене абсолютно не цікавив. Алкоголь? Чому він має таку надзвичайну силу над ними? Це ознака людської тупості і слабкості чи їхня всезагальна генетична залежність від нього? Якщо тут винна генетика, то питання можна вже сьогодні легко закрити. Всього кілька маніпуляцій... Раптом я, пригадавши, що мені необхідно втекти від непроханого гостя, швидко кинув панові Мандрикіну:

– Прошу пробачення, мені терміново необхідно в туалет, – і не чекаючи його відповіді, збіг по сходах на пандус. "Сховаюся до антракту в туалеті, – подумав я. – Нап'ється колега і, сподіваюся, забуде про бажання спільного проведення часу. Ображати його, звичайно, не в моїх правилах".

Я пройшов повз прожекторну, прошмигнув за механізми сцени, опустився в туалет і закрився в кабінці. Стінки театрального туалету, розписані авторучками і олівцями, з вульгарними підписами і безсоромними малюнками, виглядали неприпустимо ганебно для вінців природи! Але тут знову в голову почали приходити зовсім інші думки. Я вважаю себе засновником роду *cosmicus*.

В цьому є своя правда, але, на жаль, тільки частково. Тому що в історії кроманьйонців зустрічалися особистості, які дійсно мали в собі деякі ознаки путивльців. Одним з перших був Коперник. Саме він проклав дорогу до сучасної астрономії, сприяв рішучій зміні відношення до космосу. Він першим довів, що Земля – не центр світу, а одна із найбільш незначних планет, піщинка в безмежному космосі. Таким чином, уявлення про центральну роль самих людей виявилось неспроможним. Липою! Помилкою! Обманом! Він перший вказав їм на тимчасовість їх перебування на планеті. Та і релігія завадила їм стати на шлях генної інженерії, відкрити в кожному неймовірні можливості розуму. Самим додуматися удосконалювати себе не технічно, а біологічно. Тепер я, Караманов, прихильник абсолютного розуму, ґрунтовно займаюся цим. Я прорву "прагматичний сенс" життя homo sapiens, викоріню у їхньому генному ансамблі зосередженість на деталях, на несуттєвому. Необхідно відірвати людину від усього людського і запропонувати новим істотам співвідносити себе з космосом. "Ой, який красивий букет, який прекрасний художник, яка чудова архітектура, елегантний костюм, автомобіль, яка жінка!" – цих емоцій не повинно бути у путивльців. Це все найближчим часом повинно стати людським анахронізмом. Cosmicus буде цінувати цілком протилежні предмети і явища: "Яка чудова, завершена система фізичної причинності; який могутній розум, він починає

свою роботу з простого переміщення у просторі, а закінчує глобальним роздумом про МР планету; яка приваблива атомістична картина АР галактики!"

Раптом службовий дзвінок перервав мої роздуми і я побіг на авансцену. У балеті "Лебедине озеро" дві дії, чотири картини, одна перерва. Декорація третьої картини практично повторює першу, а четвертої – другу. Я знову поніс трон, потім другий. Хтось виставив стіл, крісла, хтось – невеликий грот. Опустилася м'яка стінка. Сцена була готова. Я зупинився біля дзвіниці, щоб дочекатися початку другого акту і знову заховатися в туалеті. Ліворуч, за другою завісою, стояли квіткові лебеді. Можливо, вони виглядали дійсно прекрасно; цілком можливо, що вони викликали у людей захоплення – але я про них не думав. Я втратив з поля зору Мандрикіна, але, остерігаючись зустріти його і наразитися на безплідну дискусію про алкоголь, поспішив спуститися вниз. Скоріш би відкрилася завіса і почався другий акт! Мене аніскілечки не бентежила та обставина, що весь свій вільний час я намагався проводити у самотності, щоб віддаватися нескінченним іграм розуму. Вони захоплювали мене! Я жив тільки цим! Люди могли подумати, що я жив у світі галюцинацій, але це було не так. Я постійно роздумував про майбутні покоління, яким доля дарувала можливість обживати простори Всесвіту. І безпристрасна мудрість путивльця була супутницею моїх медитацій: вони не можуть знати колосальну різницю між їхнім розумом, що

вичерпав себе, і несамовитим інтелектом cosmicus. Я черпаю знання не ложкою, як обезжирений томатний суп, а пригорщами, якими кроманьйонці хапають знайдене золото. Ось у чім...

Прозвучав третій дзвінок і я одразу ж шугнув на своє насиджене місце. Добросовісно влаштувавшись на унітазі, я знову почав розмірковувати. Простий смертний позбавлений можливості заглядати за межі свідомості. Цього разу я задумався про те, чому це характерною особливістю геніальних людей вчені вважають надмірну присутність у їхніх організмах сечової кислоти. "Ганебна людська послідовність, - одразу майнуло в мене в голові, – у туалеті роздумувати про сечову кислоту. Вони б розсміялися! Я – продовжу!" Втім, я не придав цьому неочікуваному імпульсу ніякого суттєвого значення; потік розуму лився далі: геніїв відрізняє не об'єм мозку, не особливий генний ансамбль, не якась надсекретна субстанція, а звичайна сечова кислота – ОС-НН-СО-С-С-N-НН-СО-НН-С. Але якщо вона так чудово діє на людей, то було б зовсім непогано знайти формулу, здатну ще в ембріональному періоді збільшити її вміст в організмі. Тоді світ заселять тільки коперники, ньютони, чайковські й шопенгауери... Але, як же вони будуть жити? Ейнштейн – це вершина, а кого поселити біля підніжжя? Хто буде обслуговувати цей пік людського інтелекту? Жоден людський розум не зможе бути активним без супутньої комплексної інфраструктури. Це нам, путивльцям, вона не

потрібна. Кожен із нас самий по собі! А їм? Вони без стрілочників, кухарів, слюсарів, конструкторів, гардеробників ніяк не зможуть! Геній не розкриється, його плід залишиться до осені недостижим. Та і основні ідеї генія розуміє тільки незначна кількість талантів; вони транслюють їх здібним, яких більше, ніж геніїв, а ті, в свою чергу, коментують їх адекватним, яких ще більше. Але на цьому зв'язок закінчується. Але адекватні сприймають тільки один відсоток думок генія; здібні – десять-п'ятнадцять; талановиті – сорок. Всі ж інші досягнення пропадають! Вкриваються пилюкою на полицях книгозбірень, пліснявіють у фоліантах, смердять у архівах! Але я знав іще більш страшні цифри. Якщо виміряти інтелект людей у якихось умовних одиницях, то Ньютон і Енштейн мали би, скажемо, по сто сорок одиниць; Достоевський і Гегель – по сто тридцять; Планк, Вернадський, Чайковський – по сто п'ятнадцять; Чижевський і Фарадей – по сто десять; Валентин Серов і Лобачевський - по сто; Мансуров і Гавве – по дев'яносто; Намиків і Торес – по вісімдесят; Іванов, Петров, Сідоров – по сімдесят. А у путивльців – тисяча! П'ять тисяч одиниць! Ось яка суттєва різниця! Яке ж майбутнє може чекати людей? Його просто бути не може! Ще і тому, що homo sapiens діляться по параметрах інтелекту на відособлені групи. Перша частина - від сімдесяти і вище, тобто від Іванова, Петрова, Сідорова до Ньютона. Друга – від Іванова, Петрова, Сідорова до дебіла. В пропорційному відношенні це

п'ятдесят на п'ятдесят. Впливає, що п'ятдесят відсотків людей є істотами, чий інтелект нижчий сімдесяти одиниць. А це більше трьох мільярдів кроманьйонців! Якщо цю цифру взяти за сто відсотків, то виявиться, що вона ділиться на три сегменти: від нуля до двадцяти п'яти одиниць – тридцять процентів; від двадцяти п'яти до п'ятдесяти – тридцять процентів; від п'ятдесяти до сімдесяти – сорок процентів. Перша група – це люди, словниковий запас яких складається із сто слів, – таких близько мільярда. Усього лише сто слів! І ні слова більше! Чи це розум, здатний стати володарем Всесвіту?! Друга група – це істоти, які володіють однією тисячею слів; їх теж близько мільярда. Із цієї породи можуть вийти тільки люди моєї професії: прибиральники, вантажники, провідники вагонів, охоронці тюрем, дрібні міліціонери. Третя група – люди, у яких у користуванні уже близько трьох тисяч слів. Вони можуть працювати продавцями, водіями, радіо- і теледикторами, будівельними і заводськими робітниками, попсовими шоуменами. Хто ж із них може претендувати на титул "Вінець природи"? Хіба можливо ефективно використовувати їхній скромний розум з точки зору програми пугивльців – переселення земного інтелекту та терени космосу? Але тоді куди діти цю безглузду публіку?"

Раптом мені в голову прийшла така думка: адже паспорт людини – це апофеоз архаїчності та наївності їхньої свідомості. Самі поглиблюють проблему: на порозі двадцять першого століття –

такий примітивний документ! Ім'я, по-батькові, прізвище, рік народження, прописка! Безславний, ганебний прийом – ідентифікувати, ошчасливлювати їх всіх новими російськими паспортами. Хіба сьогодні так потрібно розрізняти між собою кроманьйонців? Яка убогість! Невже інтелектуала чи путивльця такі дані про Льва Толстого чи про Ціолковського можуть зацікавити? Я передбачаю заперечення: паспортні дані - їжа не для розуму! Ні! Вони для спеціальних служб! Ось вона, дрімуча людська неспроможність. Перефразовуючи одного із відомий людей, я сказав би так: "Дайте мені ваші генетичні дані і я скажу, хто ви є!" У паспорті необхідно вказувати саме генетику: це показники, що абсолютно не повторюються, більш точні, ніж відбитки пальців! Я згадав приклади: мітохондріальна супероксиддисмутаза (SOD2), глутатионпероксидаза (GPX1), параоксоназа (PON1 або ApoE), липопропротеїналіпаза (LPL), ендотелін (EDN1) або ангіотензіноген (AGT) і так далі. Саме такий вигляд повинен мати паспорт путивльця. Дивишся в нього – і дізнаєшся про *cosmicus* усе: що він за тип, яка його специфіка, захоплення, можливості, чи схильний він до аморальних вчинків. Головне, ніколи ні з ким не переплутаєш. При вступі до інституту, влаштуванні на роботу, участі в дискусіях: пред'явив свої генетичні дані – і отримав або ні очікуване місце. Тому паспорт потрібен не ефесбешний, а генетичний. Як вони не розуміють, що для деяких генотипів алкогольне

сп'яніння повинно служити пом'якшуючою обставиною, а не навпаки! Вони на генному рівні – а він набагато сильніший і глибший, ніж соціальні і правові норми, – не можуть керувати собою під дією алкоголю. Не можна ж карати станок, який через відсутність необхідною напруги збавив обороти і зіпсував деталь! Не можна ганьбити автомобіль за те, що в найбільш невідповідний момент він зупинився, тому що заклинило мотор. Так само і гвалтівника неможливо виправити тюрмою. Генна інженерія повинна допомогти йому в утробі матері, щоб виключити подальше правове переслідування. Людей необхідно привчити не до покірності закону, а до постійного генетичного супроводу. Смішно, що такі прості речі вони не розуміють. Вони навіть не роздумують над цим! Так конфлікт між цивілізацією і природою кожен день загострюється, набирає силу і окреслює перспективу: подальше перебування людей на Землі заперечує розвиток матерії. Ні більше, ні менше! А спрямувавши фінансові та інтелектуальні ресурси на дослідження цих проблем – яка армія працівників прокуратури, органів внутрішніх справ, судів, адвокатури була би через свою непотрібність викинута на вулицю! Для чого тримати міліцію, якщо людина змодельована так, що у неї нема і не може бути потреби здійснювати злочин? Але в результаті природних мутацій чоловік створений не так. Необхідно змінити його! Якби це відбулося, скільки офісів каральних органів звільнилося б! Скільки бюджетних коштів

було б збережено у казні держави! Які мінеральні ресурси вони змогли б витратити на вдосконалення власного виду! Але у них для цього недостатньо розуму. Із усіх шести з половиною мільярдів людей знайдеться не більше п'ятдесяти тисяч таких, хто здатен включитися в цю програму! Це менше 0,001 відсотка від усієї популяції. Надзвичайно мало! Ну, майже нічого! Вони самі, без моєї участі, ніколи цю проблему не вирішать! Або взяти медиків. Лікарів у путивльців не буде, а на час перехідного періоду можна залишити тільки хірургів, акушерів і генетиків-терапевтів...

У цей момент задзвенів службовий дзвінок, і я одразу ж перервав розмову із самим собою, вискочив із безлюдного туалету і помчав на сцену. Закінчилася третя картина. Необхідно було переставляти декорації. Четверта картина вистави була завершальною. Біля куліс збирався балетний і театральний бомонд: обвішані брильєнтами жінки в шовкових і оксамитових декольтованих сукнях, поважні чоловіки з підведеними тушшю очима у смокінгах з метеликами, а за лаштунками юрмилася менш значна публіка. Я нікого не знав, але мені одразу впав у око їхній залежний вигляд. Вони нервово поглядали на людей, які стояли з іншого боку куліс; хтось піднімав руку, поважно вітаючи високопоставленого знайомого, інший кланявся чи посилав повітряні поцілунки, ховаючись за порт'єрами. Але майже всі із захватом дивилися на квіткових лебедів. Краса і свіжість хризантем, що огортала їх таємниче біле

сяйво приваблювали всезагальну увагу. Ревниві очі більшості блищали від заздрості. Здавалося, публіку, що зібралася тут, більше цікавила інтрига незвичного подарунку, ніж сама прем'єра Григорєва, ніж музика Чайковського, ніж драматургія танцю. Остання, четверта, картина вистави - найкоротша, близько двадцяти п'яти хвилин. Працівникам заборонялося відходити від ар'єрцени. Тому і я, і мої колеги по цеху тиснулися до механізмів і стінок службової частини величезного приміщення. Нас оточували корзини і букети квітів, до яких були приколоті записки: "Для Ціскарідзе – від Неллі Доманської", "Для Волочкової – від Марика Лолуа", "Для Уварова – від Зіфи Басирової", "Для Медведєва – від Ніни Молчанової", "Для чарівної Безсмертної - від Михайла Мельяна", – і так далі. Тільки на лебедях ніяких візиток не було. Ця обставина надавала інтризі особливий колорит. Історія Великого театру ще не знала такого шикарного подарунку. Кожен, хто приніс корзину чи букет, був принижений неймовірною щедрістю анонімного конкурента. Поруч зі мною якась пані говорила своїм співрозмовникам:

– Я знаю цього типа. З допомогою такого нескромного подарунка він хоче влаштувати свою коханку в трупу театру.

Мужчина поруч запропонував іншу версію:

– Григор'єв проштовхнув в уряді одному бізнесмену проект нафтопроводу під Чорним морем. Цей презент – знак вдячності.

П'ятеро тусовщиків, перебиваючи один одного, висловлювали скандальні версії:

– Це він сам собі замовив! Мене не обдуриш!

– Цих лебедів клуб геїв подарував.

– Яких геїв, у нього ж безліч коханок!

– Кажуть, це від Душкова, точніше не від нього самого, а він одного із його спонсорів, який зробив подарунок балетмейстеру по вказівці мера.

– Це не лебединий букет, це лебединий вінок! Бачите, які у них червоні очі? Очі у лебедів червоними не бувають.

І зовсім вульгарне:

– Квіти несвіжі, певно з цвинтаря. Я знаю такі трюки.

Я втупився у стелю, щоб не зустрічатися поглядом із представниками бомонду. Порочний ген людської заздрості розцвітав прямо перед моїми очима. Жоден із присутніх не говорив про виставу, про роботу балетмейстера. Я нічого не розумів у мистецтві, але непогано розумівся на генній мозаїці людської породи. Ось що мене цікавило. Ці істоти готові були з'їсти один одного, зжувати усі квіти разом з лебедями, вирвати лаври від автора балету, з'їсти його самого. Одні зробили би це через заздрість, інші - через почуття некерованого захвату. Хіба міг я сприймати їхній світ, їхню культуру, їхній генний ансамбль? Може, саме тому вони так ефемерно і коротко живуть? Нещасні! Природа сама позбавляється від них. Вони їй непотрібні. Ресурс, який повністю вичерпав себе, незатребуваний, зайвий! Адже

дійсно, що таке шістдесят-сімдесят літ? Клацання пальцями!

Я постарався відключити свій мозок і почав терпляче дочікувати закінчення вистави. Нарешті, пролунав шум аплодисментів, крики захвату, тупання черевиків, свист гальорки! Це тривало кілька хвилин. Захват був неймовірний! Скажу відверто, у мене в голові промайнула думка, що вони зраділи повідомленню про власну генетичну реконструкцію. Але я одразу відмінив її і почав чекати: в мої обов'язки входило прибрати декорації і виставити на сцену лебедів, корзини і букети квітів. Але ледве завіса закрилася, забіг якийсь крупний адміністратор і закричав:

– Лебедів назад, на пандус! У люк! Щоб я їх на сцені не бачив. Щоб ніхто їх не бачив! Швидко! Караманов, Мандрикін, ви мене чули? Миттю!

Весь бомонд, що зібрався біля лаштунків і за ними, від здивування відкрив роти: як так? Що таке? Хтось крикнув:

– Пане Листовкін, в чім справа? Такі прекрасні лебеді! Нехай виставлять їх на сцену. Вони ж для Григор'єва!

Чулося й інше:

– Балет – не театр одного актора! Чому одному лебедів, іншим букети, а третім дулю?

– Мене цікавить хто прислав цих квіткових лебедів. Він хотів познущатися з нас? Олігарх ображає артистів! Ламай квіткове диво!

І знову почувся вимогливий голос пана Листовкіна:

– Швидше! Розпорядження дирекції: лебедів – у люк. Якщо вони потрібні балетмейстеру, нехай забирає їх додому! Сцена Великого театру – не конкурс флористів! Швидше, ми повинні знову відкривати завісу!

Григор'єв відвернувся, щоб не спостерігати за цією принизливою метушнею. Одні вимагали забрати лебедів, інші – залишити! Якийсь пан середнього віку, із сивою короткою стрижкою і в смокінгу, підбіг до Листовкіна і почав буквально всовувати йому пачку доларів. Але менеджер театру закрив руками голову, видаючи свою повну розгубленість.

– Ні, ні, ні, – стверджував він, – дирекція заборонила. Ой, ой, мене виженуть з роботи!

– Дозвольте виставити лебедів на сцену. Хоча б на п'ять хвилин. Всього на п'ять хвилин! Добре, на три хвилини! Потім, будь ласка, закривайте завісу, – настоював незнайомець прохальним голосом.

– Ні, ні, ні, – повторював розгублений адміністратор театру. – Гей, Караманов, Мандрикін, винесіть лебедів до люка. Я прошу, я вимагаю! Ой, Боже!

– Візьміть п'ять тисяч доларів і дайте дозвіл, щоб біжучий рядок над сценою негайно запустив текст: "Вітаємо повернення у Великий театр Юрія Григор'єва!" Це ж ви можете зробити? За п'ять тисяч доларів. Десять тисяч доларів пропоную вам за те, щоб лебеді були на сцені! Своєю впертістю ви зводите мене з розуму! Я даю живі гроші!

Григор'єв на сцені. Тут нема ніякої політики! Це тільки повага до великого балетмейстера! Ви ж не ідіот! Що робиться з Росією!

– Ні, ні, ні! Шукайте директора! Ці питання нагорі вирішуються! – заскиглив Листовкін. Підскачовиши до дорогого презенту, він ціпко вхопився за нього і з якимсь відчаєм прокричав:

– Караманов, Мандрикін, допомагайте! Беремо! Штовхаємо до пандусу! – І раптом, хвилику потому, заявив: Вистачить! Мені пора на сцену! Я теж маю відношення до вистави!

Частина публіки, що стояла біля лаштунків, кинулася до квіткових птахів, почала висмикувати із них хризантеми і троянди. Але їхні пагінці виявилися короткими і, розчарувавшись, народ викидав квіти прямо на ар'єрцену. Поки ми з Мандрикіним відтягували лебедів до люка, від них залишився тільки зварений з металевих прутів порожній каркас. Сумне видовище! Общипані лебеді виглядали убого. Вони були схожі на кинуті залишки людської цивілізації. Але на них уже ніхто не звертав уваги. Завіса відкрилася. Вся трупа балету і керівництво театру вийшли на уклін. Овації тривали хвилин п'ятнадцять. Корзини і букети квітів стояли біля ніг солістів. Вони розкланювалися і усміхалися. Робочий день закінчувався. Я подумав, що цього ж вечора треба назавжди залишити високий заклад культури. Експеримент у Великому театрі, який ставив за мету пошук матеріалу для моделювання путивльця, закінчився повним провалом. Втім, я ніскілечки не

нарікав на те, що відбулося цього вечора у самому центрі Москви. Ніяких ілюзій у мене не було і я очікував такого людського фіналу. Подібна поведінка кроманьйонців стала для мене уже давно звичною і повсякденною.

Бажаючи глибше зануритися у самотність, я мовчки залишив театр і поплентався у Староваганківський провулок, до себе в халабуду. Було тихо і безхмарно. Московський вітер наганяв аромати дня, що закінчувався, а вогні ліхтарів ніби показували дорогу до мого убогого житла. Нові думки долали мене: "Коли люди дивляться в нічне зоряне небо, їм стає моторошно від розмаху неосяжного розуму. Але я, вдивляючись в нескінченність мерехтливих зірок, відчуваю у свідомості велику гармонію. Цей величезний космічний світ відмінно уміщається у моїй голові..." Чим більше я читав, тим менше хотілося мені спілкуватися з оточуючим світом. Одоєвський, Умов, Соловійов, Бердяєв, Флоренський – всі вони збагачували мій розум найнеймовірнішим чином. Але звертав я увагу не тільки на російських представників путивльців; ніскільки не менше захоплювали мою увагу зарубіжні автори: Терасакі, Робінс, Ангелі, Борн. Я поглинав книги цих та інших авторів із ревною послідовністю. Продовжуючи працювати двірником у музеї Серова, я весь свій вільний час просиджував у бібліотеці, займаючись генетикою і філософією, щоб одного прекрасного дня закричати світу: "Почали!" О, як я чекав цього дня! Швидше би! Я

відчував, що велінням долі Василь Караманов опинився між двома епохами, що саме йому доручено закінчити історію землян – застарілу, безпорадну, яка тільки криком намагається звернути на себе увагу, і почати нову еру – еру створінь багатовимірного розуму. Останнім часом до свого житла я почав відноситися особливо трепетно: як християни – до церкви, як юдеї – до синагоги, як мусульмани – до мечеті. Це старе житло стало для мене храмом, у якому я ночами обмірковував перебудову світу – не тільки ближнього, але всього універсуму. Під час цього нічного неспання які тільки феєричні картини не лізли в голову, не радували свідомість! І їх завжди вінчало одне полотно, виконане комп'ютерною графікою: Василь Караманов розрізає червону стрічку, і cosmicus спокійно, і з почуттям власної гідності входить в абсолютно новий світ, вічний світ пізнання. Ось і тепер я лежав на старому сіннику, укрившись допотопною ковдрою, і продовжував роздумувати, на цей раз про фізичні можливості путивльців.

Людина дозріла в мутаціях, але в гармонічних умовах. Останні кілька десятків мільйонів років температура планети була спокійною. Тому він, землянин, від рамапітека до кроманьйонця – а це більше п'ятнадцяти мільйонів років – розвивався в умовах приблизно одного і того ж клімату. Результат плачевний: він не здатний пережити температури вище або нижче визначеного рівня. Перша проблема, яку необхідно вирішити: з

допомогою генних маніпуляцій створити універсальний ансамбль, який дозволить путивльцям переносити температури значно нижчі і вищі тих, з якими доводиться зустрічатися на Землі. Це дозволить їм вільно пересуватися в космосі і мешкати на інших планетах. Окрім цього, потрібно вирішити питання з диханням. Тут генна інженерія повинна допомогти змодельовати легені cosmicus таким чином, щоб вони виконували ті ж функції, які виконує горб верблюда, з тією тільки різницею, що горб накопичує вологу, а нові легені путивльця будуть зберігати кисень і віддавати його по одному видиху в день, у місяць, у рік, у десять років. Щось подібне необхідно проробити з шлунком. Тепер для підтримки температури тіла організм використовує метод розчеплення їжі. Отримуючи таким чином необхідні калорії. Потрібно перебудувати організм путивльця так, щоб його температура підтримувалася з допомогою зовнішніх і внутрішніх батарей. Внутрішні акумулятори будуть працювати безперебійно: по-перше, за рахунок рухів і скорочень клітин тіла, по-друге, за рахунок сонячних і гамма-променів і швидкості руху будь-якого апарату, на якому буде знаходитися путивлець; зовнішні – за рахунок спеціального рукотворного випромінювання, по типу мобільного зв'язку. Вже пора розпочати роботу над проектом передачі енергії на відстані.

Рішення цих головних питань зніме з порядку денного тему обов'язкового сну. Люди витрачають на нього більше тридцяти відсотків свого часу.

Середня тривалість життя росіянина – шістдесят три роки, європейця – сімдесят дев'ять. Росіянин спить більше двадцяти років, європеєць – близько двадцяти семи. Cosmicus повинен спати не більше десяти відсотків добового часу на початку проведення дослідження, і цей показник необхідно довести у подальшому до трьох-чотирьох процентів. Це означає, що на сон він буде витрачати ніяк не більше однієї години в день. Це п'ятнадцять днів у рік, або три роки за вісімдесят літ! Тоді він стане більш продуктивним, але перш за все – значно більше економним: їсти буде п'ять-десять разів у році! Головна проблема лежить у тому, що утримання однієї людини обходиться надзвичайно дорого. Охорона здоров'я (наведу середній світовий показник): один рік – тисяча доларів. Сюди входить увесь комплекс: будівництво лікарень, закупівля обладнання, лікування, медикаменти, реабілітація. Шість з половиною мільярдів помножимо на тисячу доларів – отримаємо шість з половиною трильйонів доларів. Харчування: на одну людину в рік витрачається дві тисячі доларів, множимо знову ж таки на шість з половиною мільярдів жителів Землі - отримуємо тринадцять трильйонів доларів. Опалення квартир, офісів, транспорту – тут середній світовий показник такий: одна людина витрачає двісті п'ятдесят доларів у рік. У підсумку – півтора трильйонів у рік. Витрати на теплий одяг у середньому: двісті доларів на одну особу – одна ціла і три десятих трильйони у рік. Витрати на утримання тюрем, засуджених, адміністрацій, на

їхню уніформу та амуніцію охорони у місцях позбавлення волі – один трильйон доларів у рік. Бюджети міністерств внутрішніх справ усіх країн світу – п'ятнадцять трильйонів доларів, збройних сил – ще шістдесят трильйонів доларів. Скорочення бюрократичного апарату на сімдесят відсотків дозволить зекономити тридцять п'ять трильйонів доларів. Отже, ми отримаємо суму, що перевищує сто тридцять трильйонів доларів! Це більше сорока бюджетів США, у п'ятсот разів більше бюджету Росії. Людина не рентабельна, вона – повний банкрут! Саме тому їхні економісти ніяк не можуть запропонувати план фінансового оздоровлення Росії. І в цих умовах ніколи не запропонують. Нема шансів! Не з того починають! Людину потрібно змінювати, робити її рентабельною! Весь секрет у цьому! Як можна домогтися рентабельності нації, якщо кожен її член у своїй масі абсолютно не рентабельний? Мій путивлець стане високо рентабельним створінням! При умові, що його популяція збережеться на позначці шість з половиною мільярдів, він отримає із бюджету на кожного по дванадцять тисяч доларів у рік. Тепер кожен росіянин, працюючи, отримує у середньому не більше восьмиста доларів у рік. А тут – дванадцять тисяч!

У цей момент мені в голову прийшов відомий афоризм російського філософа Миколи Федорова: "Наше тіло – стане нашим ділом". Як Володимир Мономах розсилав своїх синів, внуків, племінників освоювати неосяжні простори східних земель, так

Василь Караманов відкриє путивльцям дорогу в безмежний космос. Освоюйте його! Підкорюйте! Удосконалюйте себе! Як Київська Русь стала гніздечком, де вирощувалися воїни для Великої Імперії, так і Земля стане розплідником для путивльців, які зможуть підкорити Всесвіт. Люди здригнулися б від таких, на їхній погляд, нісенітних думок, але я збільшував оберти роботи мозку, викликаючи у свідомості нові картинки майбутньої будови генної архітектури cosmicus. Якщо люди знемагали від нудьги, знаходили себе не в іграх розуму, а в його тіні, у стихії пороку, то мене буквально розривало від енергії творення. Я постійно розмірковував над речами, про які ніхто ніколи не задумувався. Моя свідомість була завжди повною найчистішими, артезіанськими думками, що били гейзерами із глибин космосу.

Раптом у моїх вухах зазвучала музика Чайковського із "Лебединого озера", гімн прощання з людьми. Я пригадав Великий театр, скелет квіткових лебедів і той апофеоз заздрості і злості, що довелося спостерігати. Можливо, не всі вони такі? І тільки у Великому зібралася заздрісна публіка? Що, якщо спробувати в іншому відомому театрі? Наприклад, у Нелюбова, на Язуе. Авторитетний московський театральний колектив. Там-то такого не дозволять, хотілося сподіватися мені, там буде абсолютно по-іншому!.. Через кілька днів я знайшов майстерню, у якій замовив дротовий каркас півтораметрового винного бокалу, потім приніс цю конструкцію у квітковий магазин

з проханням одягнути її у квіти: основу і ніжку прикрасити білими хризантемами, а самий бокал – червоними трояндами. Крім власних грошей, у мене ще залишилися гроші, отримані за "ляльки". Я, дізнавшись, що в театрі на Яузе дванадцятого грудня буде вистава по Борису Пастернаку – "Доктор Живаго", заїхав у театр, без проблем купив квиток і запитав касирку:

– Скажіть, будь ласка, хто у вашому колективі найбільш відомий, найбільш визначний артист?

– Який грає в "Докторі Живаго"? – уточнила вона.

– Так, саме так!

– Володимир Серебряхін! Ми всі його дуже любимо. Він виконує роль самого Живаго. Вам він сподобається.

– Серебряхін? Володимир?

– Так, так.

– Дякую! – я відкланявся і одразу ж підійшов до вахтера:

– Будьте ласкаві, скажіть, як пройти на сцену?

– На сцену? Туди нікого не пускають. А в чім справа?

– У мене квиток на вечірню виставу. Я вперше буду у вашому театрі. Хочу передати панові Серебряхіну квіти.

– Букет чи корзину?

– Це трохи більше, ніж корзина.

– Звертайтеся до адміністратора. Ось його кабінет.

Розмова з менеджером театру була короткою.

Не бажаючи вдаватися в деталі, він запросив за дозвіл виставити на сцені квіти десять доларів. Я заплатив і спитав:

– Кому віддати квіти?

– Віднесіть на службовий вхід. Передайте Потапочкіну. Він керує цим господарством.

– Чи буде він знати, що ви дозволили?

– Так-так, я зателефоную.

– Я під'їду о третій годині.

– Ні, краще о пів на шосту. Вечірня зміна у цей час вже вся буде на місці.

На цьому ми розійшлися. Я найняв "Газель" і рівно о пів на шосту був біля службового входу. Мій винний бокал із квітів викликав фурор. Такого вони не бачили. Ситуація біля службового входу театру на Яузе нагадувала ту, що сталася у Великому театрі. Артисти і працівники сцени дивилися на мій презент і питали один одного: "Кому цей розкішний подарунок? Хто заслужив цей шедевр?" Один із них із почуттям захвату присвиснув: "Оце так букетик!" У цей момент до мене підійшов пан Потапочкін і на вухо прошепотів:

– За такий багатий подарунок з тебе двадцять доларів! Обіцяю після вистави особисто організувати ефектне вручення твого презенту Серебряхіну прямо на сцені, перед усією публікою. Як тобі ідея?

Ми полюбовно розійшлися, я попрямував у театр і зайняв своє місце у дев'ятому ряду. Насилу витримав до кінця вистави. Нарешті, коли вона

завершилася, я похвастався і почав спостерігати за сценою уважніше. Корзину квітів вручили сивому товстуватому чоловікові. Він не був актором. Я подумав, що це і є Нелюбов, головний у театрі на Яузе. Один маленький букетик піднесли артисту, який виконував головну роль, певно, це і був Серебряхін; інший – якійсь пані. Я не слідкував за п'єсою, тому не міг визначити її роль. Інших квітів не було. Звиклий дивитися на людей як на пройдений етап еволюції, як на матеріал, що потребує термінового ґрунтового ремонту і поновлення, я ніскільки не здивувався, що бокал із квітів на сцену не винесли. Мене осінило, що "квіткова увага", як і всі інші знаки заохочення виявлялися в їхньому житті виключно по ранжиру. Начальникові – більше та оригінальніше. Артистам – дозовано і скромніше! "О, наскільки я правий, – промайнуло у мене в голові. – Як у воду дивився: у путивльця нічого не повинно бути від цих людей культури. Нуль!" Вони не винесли розкішний бокал із квітів. Знову задрість? Злість? Саме так! А може, все-таки, зачекати з висновками? Упав бокал, квіти зім'ялися, миші об'їли хризантеми...

Аж ось усе закінчилося. Виходжу у фойє. Даю долар робітникові з проханням покликати до мене Потапочкіна. Він приходить, спантелечений.

– У чім справа? - питаю.

– Я не винуватий! Нелюбов, його дружина. Коли вона побачила твій презент, спитала: "Кому?" Я відповідаю: "Володиміру Серебряхіну!" – "Георгію, як ти дозволяєш? Тобі корзинку, а йому

такий чудовий подарунок! Це ж виклик! Що будеш робити?" – "На сцену не виставляти! Ти мене почув?" – це Нелюбов сказав, – розвів руками Потапочкін. – Куди туг дінешся...

– Але ж я гроші заплатив, ти обіцяв, – нагадую я.

– Що обіцяв? Я носився з твоїм бокалом туди-сюди, гнів шефа на себе накликав. Прощавай! Більше з такими презентами не приходь.

Знову повторилася чисто людська історія. Скільки ще експериментувати?! Ні, вони повинні покинути цей світ. І Листовкін, і Пантюхов, і Підобід, і Семихатова, і Потапочкін повинні бути у перших рядах на вихід. Я сам собі посміхнувся і повільно попрямував із театру. Біля гардеробу до мене підбіг артист Володимир Серебряухін:

– Не ображайтеся. Наступного разу принесіть корзинку квітів або букет. Що поробиш? Нам щось простіше!.. – ніяково посміхнувся він.

Ми мовчки попрощалися. Але тоді мене почало мучити одне, дещо смішне, побоювання: "А що, якщо тепер появиться самий Нелюбов і, вибачившись, пошлеться на витівки своєї дружини?" Усміхнувшись, я залишив театр. "Ні, ніколи у майбутньому я не опинюся у такому закладі". У цей момент я задумався: а якби із раннього дитинства я виростав у багатій, у повноцінній сім'ї, оточений увагою нянь та прислуги, то чи стала би путивльською моя свідомість, чи я б залишився звичайним представником роду людського? Гірка думка, що

раптово увійшла у свідомість, на деякий час викликала до власної персони холодну неприязнь.

"Василію, припини мучитися, – одразу сказав я собі. – Раз і назавжди зрозумій: фактор злиднів і презирства оточуючих до тебе міг стати тільки незначним, ледь вловимим поштовхом до змін генного ансамблю. Ти народився *cosmicus*. І все людське з самого початку є чужим твоїй натурі". Після цих роздумів, певно, побоюючись порушити стрункість лінії життя, я вирішив ще далі відійти від людей і повністю, до самозабуття зануритися у самотність. Окрім мрій про нову епоху безмежного розуму, мені нічого не було потрібно.

До себе в халабуду я вирішив іти пішки. Спуститися по Яузе, пройти до Солянки, піднятися по проїзду Серова до "Дитячого світу", дійти по Охотному ряду до Воздвиженки. Я дедалі більше переконувався, що біологічний вид людей – проста мутаційна зупинка. Мені в голову прийшов маршрут Автобусу – Vita по шляху розвитку приматів: Олдувай (Кенія) – Хадар (Ефіопія) – Турканський берег (Марокко) – Коцетанг (Китай) – Неандерталь (Німеччина) – гора Кармель (Іудея) – Кро-Маньон (Франція) – Путивль. У міру проходження Автобусу-Vita ускладнюється вид пасажирів, що висаджуються. Правда, думав я, по дорозі абсолютно випадково, без найменшої логіки випадали із нього деякі передпутивльці. Наприклад, зовсім недавно, 17 грудня 1770 року у Боні із автобусу випав Людвіг Ван Бетховен. 11 грудня 1821 року у Москві виліз із нього Федір

Достоевський; 15 жовтня 1844 року в Роккені біля Лютцена вискочив із нього Фрідріх Ніцше; 27 вересня 1849 року у Рязані виштовхався з нього Іван Павлов; 14 березня 1879 року в Ульмі на Дунаї вивалився Альберт Енштейн; а 5 січня 197... року у Путивлі Автобус-Vita, нарешті, зупинився. Із нього вийшов Василь Караманов. Я опинився в Путивлі, щоб змінити цей світ. Але природа робила свою справу не поспішаючи. Кожному видові вона надавала свої особливості і характерні ознаки. Яка вада була у австралопітека? Чи розумів він взагалі, що таке вада? Можливо, він краще розумів добродійність? Скоріше за все, його добродійність полягала в тому, щоб стримувати власну агресію. А в чім ще? Але якщо у словниковому запасі всього сто слів, яка тут може бути добродійність! А неандерталець? Чи він знав, що таке порок чи добродійність? З тими п'ятьмастами звуками, які він вимовляв? Яка мета, які прагнення, які обов'язки могли будоражити його скромний розум? А якщо так, то як же він міг розуміти добродійність? Чи порок? Ні, порок і добродійність – це чисто людські винаходи. Люди ніяк не могли зрозуміти, як розшарувати своє суспільство на хороших і поганих, на сильних і слабких, адекватних і неадекватних – не по соціальному статусу, не по походженню, а по чомусь абстрактному, яке важко вловити. Про генний ансамбль, про генотипи вони ще нічого не знали, тому у своїх пошуках надібали на ці дві ірреальні поняття – порок і добродійність. І

розділили себе на порочних і добродійних. І що? Адаже нічого не вийшло! Адаже маси не прийняли їхні постулати! Хто сьогодні в Росії носій класичних рис добродійності? Визначте, покажіть: хто? "О, о, о, озвіться добродійці! Покажіть свої обличчя, назвіть свої імена!" - у думках прокричав я. Нікого нема! І не може бути! Вища моральність існує тільки у вкритих пилюкою фоліантах. Тільки в надзвичайно нудних роздумах, виключно на лекціях, на які майже ніхто не ходить. Якщо її потрібно шукати з ліхтарями і прожекторами, з допомогою агентів і спеціальної техніки, невже це саме те, що ними запропоновано? Вони рекомендують, вимагають того, до чого homo sapiens не готовий біологічно. Його природна архітектура інша. Для прийняття цих постулатів у нього нема відповідних генних побудов. Якщо добродійність зустрічається, то рідко, випадково, без базового генетичного обґрунтування. Правда в тому, що добродійність у homo sapiens проявляється тільки в тому випадку, якщо в його організмі у надлишковій формі присутня метилентетрагідрофолатредуктаза (МТНFR). Який до банальності простий взаємозв'язок між високоморальним критерієм цивілізації та біохімічною складовою їхнього виду! Для чого вивчати вашу Біблію, дайте людині людське! Якщо у нього нема МТНFR, зробіть ін'єкцію, уведіть підшкірно, дайте пігулки. Але для чого будувати храм? Читати псалми? Проповідувати слово Боже? Та, власне, хто читає Біблію? Я цікавився в

Державній бібліотеці: там не пам'ятають, щоб хтось просив її для читання. Взагалі, хочу зауважити, що закодований, побудований на символах текст Біблії, на моє переконання, зможуть прочитати, а тим більше зрозуміти, одиниці. Ці люди є рівними фізику Ісааку Ньютону, філософу Олексію Лосєву, композитору Дмитрові Шостаковичу, письменнику Михайлові Булгакову. А скільки таких? Не тільки в Росії – у світі? Сто тисяч, триста тисяч, нехай, півмільйона. Але це ж менше, ніж 0,01 процента від усієї їхньої популяції! Я просто переконаний, що навіть не всі церковники розуміють Біблію! І це правильно. Потрібно змінювати людину на генетичному рівні, а не на духовному чи свідомому. Адже високий розум – це всього лише збільшена кількість сечової кислоти в організмі. Зовнішній вияв – подагра. У вас подагра – ви зможете зрозуміти біблійні тексти. І все тут! Чи будете ви дотримуватися їх чи ні – зовсім інша справа. У вас є право вибору, але у мене - право ставити діагноз вашому інтелекту, відкривати чи не відкривати перед вами двері у вічність! Найперші, дуже слабенькі ознаки путівльської глибини можна зустріти у авторів, чий твори я з таким задоволенням читаю. Але далі вони не пішли. А як же, панове, з мутаціями? Біблійні заповіді не зупинили їхній перебіг! Австралопітеки проходили через мутації близько чотирьох мільйонів років; неандертальці, яких було вже кілька сотень тисяч – двісті тисяч років; а кроманьйонці яких назбиралося близько шести

мільярдів, можуть змінюватися таким чином не більше п'ятдесяти тисяч років. І цей термін уже спливає! Завершується їхній час!

Люди створили таке середовище проживання, у якому темп мутаційного процесу різко прискорився. Недалеко той час, коли будуть народжуватися одні потвори. Їхня перша стадія – попса! Вони вже почали завойовувати простір. Якщо ще хтось не зрозумів, що спочатку були мутації, а потім з'явився розум, той повинен усвідомити: неможливо вічно перебувати у нікчемному застої. Це заперечує закони фізики. Саме мутації - це якраз і час, і простір! Це весь об'єм Всесвіту!..

З такими думками я дійшов до своєї двірницької халупи і, втомлений, звалився на сінник. "Програма культурного експерименту закінчилася. Тепер треба спробувати себе у політиці. З чого почати? Записатися у рядові члени партії. Скоро вибори в Державну Думу. Можливо, мене візьмуть в активісти? Двох-трьох завдань мені буде достатньо, щоб поставити діагноз стану російських політиків. У яку ж партію записатися? О, час до виборів ще є. Значить, з рішенням можна не поспішати". Я вимкнув світло, кілька хвилин полежав, ні про що не думаючи, і задрімав. Через мить я вже міцно спав. Снилися короткі символічні сни. Спочатку я побачив стоси книг – це були Федоров, Флоренський, Муравйов, Вернадський, Чижевський. Потім раптом фоліанти зникли; їм на зміну прийшли якісь записи, виконані великими

друкованими буквами. Вони були розвішані по всіх стінах Будинку знань. Я не тільки вільно міг читати ці рядки, але хотів, бажав цього. "Як можливе альтернативне рішення можна припустити, що кількість аксіом у системі М нескінченна". Але чому нема нічого далі? Мені хотілося навіть крикнути: "Гей, хтось там, що там далі?" Але я стримався, тому що раптом побачив ще більш цікавий текст: "Ви отримали набір багатокутників. Потрібно визначити, чи можна накрити всю евклідову площину тільки наявними багатокутниками і зробити це без накладок і щілин". Але ж це завдання, як сказав Роберт Бергер, "обчислювальними засобами нерозв'язне"! Я посміхнувся: ви що, мене перевіряєте, панове? Адже я ж путивлець! Хао Ван з цього приводу заявив: "Багатокутні плитки описуються з допомогою натуральних чисел - чисел, які мають вираз нескінченних десяткових дробів, тоді як звичайні алгоритми здатні оперувати виключно цілими числами. Але цієї незручності можна позбутися..." В цей момент хтось силою повернув мою голову, і на дошці я побачив ще одну цитату: "Природа в нас починає не тільки усвідомлювати себе, але й керувати собою". А трохи нижче прочитав: "Народжений крихітною Землею глядач безмежного простору, глядач світів цього простору повинен зробити себе їхнім мешканцем і правителем". І ще: "Людині будуть доступні всі небесні простори, всі небесні світи, коли він почне відтворювати себе із первинних речовин, атомів,

молекул, тому що тільки тоді він буде здатний жити у всіх середовищах, приймати різні форми". "Що це з моєю свідомістю? Що за паралелізм з думками людей? Що, моє опутивлювання походить від них? Ні! Не може бути! Я почав читати філософів-космістів тільки в Москві. А думки про необхідність штучного стимулювання мутацій переслідують мене з підліткового віку..."

Незадоволення перервало мій сон; я отямився. Заспокоївши себе тим, що це були тільки видіння, я почав думати про інше: "Я ж недавно мріяв, що на сон путивльці будуть витратити кілька хвилин на день. А тут півночі сняться страшні сні. Певно, спочатку необхідно повністю "опутивлити" самого себе. А то ні-ні, а чисто людське у мені ще проявляється. Навіть у сонному стані це непристойно!" Я незадоволено пововтузився на сіннику, змінив позу, увіткнувся обличчям у подушку, але сон не приходив. "Можливо, записатися в політичний рух "Вперед, Росія!"? – прийшло мені в голову неочікуване. – Але чому саме туди? Адже стільки різних партій! Та зрештою, яка різниця. Для дослідження гена совісті це не має ніякого значення. Якщо в голову прийшов рух "Вперед, Росія!", то через кілька днів потрібно запропонувати їм свої послуги. Цікаво, чого вони вимагатимуть: жертвності, твердості переконань чи уваги до запитів керівництва партії?" – "Помилуйте, це неправильне уявлення про нашу політику, – почув я всередині себе якийсь незнайомий голос, – ми – демократичне

суспільство. Наша мета – процвітання нації! Ми хочемо бачити співвітчизників щасливими! А ти що за фрукт?" Голос, певно, бажав присоромити мене, але вийшло якраз навпаки. Я посміхнувся і у відповідь кинув: "О, у вас колосальні можливості довести свою прихильність ідеалам справедливості. Люди чекають цього вже багато тисяч років! Скільки писалося, говорилося, казалось наперед, починаючи від шумерських та арамейських пам'ятників, біблійних та римських текстів і закінчуючи фоліантами і маніфестами сучасності, що дуже швидко люди нададуть перевагу знанням, а не накопиченню майна, що вони поставлять розум вище, ніж товар! І що? Нічого! Майно остаточно перемогло знання! Інакше і не могло бути! Погляньте на генетичні паспорти людей – ви зустрінете у них об'єктивний доказ цього висновку. Вивчіть ринки збуту і придивіться до кількості читачів – у жодного не залишиться ні краплі сумніву!" Голос нічого не відповів, а діалог у моїй голові перервався. Я знову задрімав і врешті, безпам'ятно заснув.

Ранок будь-якого московського двірника – клопіткий час. Мегаліс – завжди стільки роботи! Але мені подобалося працювати на межі дня: людей на світанку в центрі міста практично ніколи не було.

Дирекція музею Серова ніяких претензій до мене не мала – вона взагалі мене не помічала. Так, певно, прийнято у людей: працює робітник старанно, ну і бог з ним. Мене ця їхня ментальність

влаштувала. Я продовжував сумлінно виконувати свої обов'язки, а весь вільний час проводив у бібліотеці. Дедалі нові книги приносили мені зі сховища. І вони все більше переконували мене у помилковості генетичної архітектури людей. Їхня жадібність, сексуальна розпуста, заздрість, озлобленість, безхарактерність, корумпованість, правовий нігілізм, брехня, провокативність, алкоголізм, інтриганство, низький рівень інтелекту – все це супроводжувало, супроводжує і буде супроводжувати їхню породу. Усі спроби позбавитися від цих пороків з допомогою язичництва, іудаїзму, мусульманства, християнства нічого не дали і дати не могли. У історії людей був час, коли царювали аристократи, коли керували світом військові, коли владарювали політики, коли останнє слово залишалося за фізиками, коли владу мали фінансисти. Тепер світом керують глобалісти. Але на цьому все. Можна ставити жирну крапку. Ніхто з них не зміг змінити homo sapiens. Їхні вади не тільки не зникли, вони примножилися! Розцвіли буйним цвітом, заповнили простір ароматами. Подорожчали в ціні! Тепер потрібно платити, щоб прикрасити себе короною пороку. Повсюди проводять конкурси, щоб стати володарем титулу: "Відмінною брехачки", "Сексуальної кралі", "Блискучого інтригана", "Царственого заздрісника", "Прекрасного алкаша", "Злого генія", "Приголомшливої повії", "Вождя криміналу", "Короля бізнесу". Гей, ви, церковники, ідеологи, пропагандисти, газетники, письменники, політики,

юристи і керівники! Зізнайтесь, нарешті, привселюдно: у вас нічого не вийшло. Не вдалося! Всі ваші зусилля почалися з нуля і прийшли до нього ж! Порода homo sapiens деградує! Швидкість падіння моралі й інтелекту збільшується! Поступіться місцем генетикам, панове. Тепер прийшов їхній час. Впевнений, що в них вийде, тому що ними буде керувати cosmicus! Я, Василь Караманов! За допомогою рукотворних мутацій, генної інженерії я зроблю з вас путивльців. Еволюційний феномен мене не влаштовує своєю повільністю. Я хочу, я буду діяти самий! Швидко! Грунтовно! Надійно! На всі часи! Довіртеся, прислухайтеся, від вас вимагається тільки одне: не заважати! Не чинити опір! Знаю, як це важко для вашої ментальності - віддатися розуму... Підмітаючи вулиці, я так глибоко занурювався в себе, настільки забував про реальність, про навколишній світ, що не тільки не відчував і не помічав свою роботу, але ніколи б не згадав ні одного руху совка чи мітли, лопатою чи граблями. Моє перебування в реальному житті будь-який сторонній спостерігач піддав би щирому сумніву. Придивившись до мене, добропорядний, шановний пан вигукнув би: "Так не живуть! Це не людина! Рятуйте його!" Так, глибока зосередженість, так, зневага до зовнішньої складової людини, так, масштабність мізантропічного мислення, так, привабливість самотності, так, захоплення абсолютним розумом відрізняли мене від оточуючих. Але зовні я виглядав так само як і вони,

був тільки яскраво-рудим. А все інше – нічого вартого уваги: голубоокий, як багато росіян; вище середнього зросту, як більшість ровесників. Я був безнадійним та із відсутністю будь-якого майна, як і основна маса росіян; безбатченком, який не знає своєї генеалогії, яких у Росії десятки мільйонів! Єдине, що мене відрізняло – це переконання у путивльському походженні, бажання досягти нових, перспективних рис для земель. Виключно один серед ста п'ятдесяти мільйонів співвітчизників, назвавшись путивльцем, мріяв я звільнити їх від усього людського. Саме глузливе безчинство світу нинішнього з новою силою штовхало мене просиджувати багато годин у Державній бібліотеці. Парадокси людського розуму провокаційно будоражили мою свідомість; неймовірна за розмахом амплітуда між інтелектом одиничних особистостей і маси не давала мені спокою. Саме тут я бачив необмежені можливості для біологічного прориву! Для неймовірного біологічного прогресу! І тоді ж я зрозумів, чому вони назвали себе "розумними": свої ниці інстинкти, прояви в собі спадку олігоцена окремі з них побачили власними очима. І ахнули! А ці ахи і охи розчарування наблизили їх до путивльців! До розуму! Я був переконаним, що накопичений століттями матеріал допоможе мені успішно вирішити поставлені перед самим собою завдання. Тепер мої дослідження якісно змінилися: я вже вів записи, планував систему мутацій, у теорії складав біохімічні коктейлі, здатні змінити архітектуру

генів, розпочав фундаментальне вивчення ДНК, ще раз повернувся до тих виключних комбінацій, коли психопатія і психоз позитивно корелюють з геніальністю. Одне з них – епілепсія, пов'язана, з одного боку, зі здатністю безкінечно і нав'язливо копирсатися у дрібницях, а з другого – з нестримним і все проникаючим прагненням до компенсаторного демонтажу своєї хорошості, навіть найкращості. Найяскравішою фігурою цього типу є Федір Достоевський з домінанто-мономірним успадкуванням діагнозу епілепсії не менш ніж у трьох поколіннях. Саме винятковість здібностей не рідко породжує те патологічне напруження, той потужний стимул до власного самовираження, який прослідковується майже у кожного генія. Лермонтов цілком захоплений своїми особистими проблемами, кожен його герой – це він сам! А якщо покопирсатися у Ефроїмсона, то можна зустріти інші яскраві випадки... "Ой, що це зі мною? – подумав я. – Думки буквально розривають голову. Скільки їх поміщається? Це ж якась космічна безодня! А може, я теж вражений цією хворобою? Адже мої батьки були дивними створіннями..." Тут вперше у мене виник страх перед розумом. "Ні-ні, необхідно дуже делікатно розширювати його об'єм, вирішуючи повільно, як саджанець могутньої величезної піхти. Інакше дійсно можна з'їхати з глузду". У моїй двірницькій халупі вже з'явилися дослідницькі прилади, я придбав комп'ютер, аналізатор та іншу корисну техніку. Здавалося, що я ось-ось по-справжньому

серйозно почну генетичне моделювання путивльця. Фантастичне майбуття цього виду неймовірно наснажувало мене. Я постійно стверджував собі: "Мій час прийшов! Мій час прийшов! Період спокійної насолоди розмаїттям матеріального світу закінчується. Їхнє харчування, танці, бісівство - від нестачі розуму! Вони стогнуть через дефіцит розкоші, верещать від надлишку гардеробу!" Проте думка перевірити їхній ген чесності та порядності не залишала мене. Наскільки люди, даючи обіцянки виборцям, щирі у своїх вчинках і помислах? Мене глибоко розчарувала та фатальна обставина, що політики мінялися прямо на очах: вони говорили про одне до виборів, але робили зовсім інше після них. "Цей експеримент може бути дуже корисним, – подумав я. – Перед початком головних маніпуляцій мені не вистачає саме таких даних. Необхідно розмотати клубок їхніх генетичних особливостей". Новизна завдання бадьорила, будоражила уяву. Одного разу опівдні, коли робота двірника була виконана, я переодягнувся в той самий китайський костюм, одягнув ті ж в'єтнамські кросівки і попрямував в окружний відділ партії "Вперед, Росія!". Їхній офіс розташовувався по вулиці Льва Толстого. Свіжо пофарбована трьохповерхова будівля була прикрашена національним прапором.

- Ти куди? – спитав мене вахтер.
- Хочу записатися у партію.
- Тоді йти праворуч, зайдеш у одинадцятий кабінет.

Мене зустрів чоловік середніх років. Повне лице, лиса голова, дрібні, зім'яті вуха, шрам на шиї, похмурий погляд, що викликав жалість.

– Ти чого хотів? – уп'явся він у мене.

– У партію прийшов записуватися.

– Гроші є?

– Ні!

– Сподіваюся, ти не гроші прийшов заробляти?

Де працюєш?

– Двірником, у Центральному окрузі.

– Ось тобі на! Тобі до комуністів потрібно йти, чому ти прийшов до нас?

– Можу, звичайно, до комуністів, але прийшов до вас.

– На що розраховуєш? У чому шукаєш зиск? Що будеш від нас просити? Посаду старшого двірника округу, перемогу на конкурсі "Найрозумніший прибиральник Росії" чи місце начальника домоуправління?

– Ні, мені нічого не потрібно!

– Як так?

– Мені нічого не треба.

– Довідку від психіатра є?

– Яка?

– Що ти здоровий.

– Ні, ніколи не звертався. Принести?

– Мабуть. Ти що, прихильник наших ідеалів?

– Яких?

– Наших! Інші партій скомпрометували себе у Думі. А ми найкращі.

– Сподіваюся.

– Які завдання хочеш виконувати?
– Будь-які.
– Невже будь-які?
– Так! Які доручите.
– Тоді довідку не треба. У який період дня ти маєш вільний час?

– У день, з другої до п'ятої, і після сьомої вечора.

– Може, у нас у офісі будеш прибирати? Сміття тут не так багато, недопалки та папір. Але без зарплатні. На громадських засадах. Я б тобі виділив невеличку кімнатку, метрів п'ять, але з вікном. Як ти на це дивишся?

– Добре! Нічого не маю проти вашої пропозиції. Я в партію прийшов не для того, аби вимоги ставити.

Я з такою легкістю з ним погодився, що він запідозрив якийсь підступ.

По його логіці звичайний чоловік ніяк не міг так просто прийняти настільки не вигідну і принизливу пропозицію. "А ти, як його, наші віники оцінюєш? – прищурився він. – Нині вони більше долара коштують. А в господарській кімнатці їх аж три штуки! Та ще мітла для вулиці стоїть, лопата, совок, туалетний папір. Як ти щодо того, щоб це украсти?"

– Мене це не цікавить.

– Так красиво кожен сказати може, згоден? Добре, починай працювати, а там подивимося. Пам'ятай: у нашій партії весь міліцейський крупняк! Після випробувального терміну, можливо,

віддам тобі ключі від господарської кімнатки. Але щоб ти зрозумів головне: працюєш не на комерційну структуру, а на відому громадську організацію. Якщо не бачиш тут суттєвої різниці, то, значить, молодий ще. Не доріс! Наша партія – найбільш багаточисленна у країні. Значить, ти починаєш працювати на свою Вітчизну. Це дуже почесно, хлопче. Не виключено, що потім отримуватимеш більш складні доручення. Наприклад, залучимо тебе у якості кур'єра чи довіреної особи на важливих заходах. Ось у тебе яка мускулатура! Зрозумів?

Я хитнув головою, поцікавився деякими технічними деталями – чи все приміщення прибирати, чи потрібно мити підлогу, якими засобами, де знаходяться смітєві баки і так далі. Втім, питання, які я задавав, повністю вкладалися в умови експерименту, недавно задуманого. Я шукав відповідь на питання, чи є в політичному середовищі дещо таке, оригінальне, що необхідно врахувати у майбутньому, при побудові нового генетичного ансамблю, – і саме тому уже наступного дня я почав працювати прибиральником у офісі партії "Вперед, Росія!". Нинішній експеримент я не обмежував ніякими термінами, терпеливо очікуючи випадку, який зміг би пояснити специфіку партійців, характерні ознаки їхнього гену совісті. Що могло бути цікавого у них для путивльців? "А раптом, - правда, скептично думав я, – щось навіть дуже корисне? Адже, крім банальних думок із їхніх

передвиборчих закликів, повинно ж бути щось непізнане, що дозволяє цій породі існувати, робить її життєздатною? Але що?" Дні у офісі на вулиці Толстого стікали похмуро, тут майже нічого не відбувалося такого, куди б мене залучали. Але мене не покидала думка, що дуже скоро Землю чекає тріумф біологічного прогресу. Втім, ця обставина не викликала у мене ніякої ейфорії. Я продовжував виконувати свої функції на обох роботах; моя добра воля і старанність у праці помітно відобразилася на чистоті партійних приміщень. Вони змінилися: за свої "лялькові" гроші я регулярно купував освіжаючий ароматизатор, придбав попільнички, розставив на підвіконні горшки з квітами, протирав до білизни туалетні кабінки та унітази. Але моя постійна замкненість і мовчання викликали у них настороженість і недовіру. Схоже, одні вважали мене дурником, інші – таємним посланцем, який збирає інформацію і пише доноси. "Хай цей рудий вийде, при ньому я говорити не буде". Або: "Хто знайшов цього дебіла?" або: "Замість миття підлоги цьому безмозкому ведмедю треба доручити скули конкурентам вивертати. Але мій загострений слух cosmicus вловлював ще й інші репліки: "Тобі женитися час прийшов. Підлогу драйш, як чоловік, що провинився". – "У ньому стільки жіночності, він зовсім не матюкається і не випиває. Що, захоплюється хлопцями?" – "Йому потрібно доплачувати. Хай зустрічає наших гостей на вокзалах і в аеропортах". І ці, з людської точки зору, образливі висловлювання тільки сильніше

переконували мене у явній перевазі путивльської ментальності над ними. Порівнюючи себе з ними, я знову і знову задумувався над трагічною долею людського виду і перспективою cosmicus. Самотність давала мені незвичайні можливості для порівнянь, але тепер самотністю я міг насолоджуватися тільки на сіннику халупи двірника. Сотні людей щоденно заходили до офісної будівлі партії "Вперед, Росія!". Це пригнічувало мою свідомість. Для експерименту мені потрібен був тільки один із них - типовий представник партії кроманьйонців, а не натовп людей смертельно хворої епохи. І ось одного разу мене раптом викликав до себе впливовий функціонер і запитав:

– Слухай, рудий, чи маєш ти пристойний костюм?

– Не зовсім розумію, що ви маєте на увазі, але маю китайський костюм.

– Скільки ти за нього заплатив?

– Близько сорока доларів.

– А туфлі?

– В'єтнамські кросівки.

– Ціна?

– Вісім доларів.

– І все?

– Мені вистачає.

– Де ти купуєш такий мотлох?

Я нічого не відповів. Він викликав водія і наказним тоном кинув:

– Рудого відвезеш у магазин "Калігула". Я зателефоную, щоб його одягли. Він має бути

схожим на представника нашої партії, а не на волоцюгу. Втямив? Давай, він зараз спуститься. – Потім до мене: – О шістнадцятій годині в "Шереметьєво" прибувають наші гості з Єкатеринбургу. У віповській залі ти повинен зустріти пана Струговщикова. Він буде не один. Надто впливовий чоловік і спонсор партії. Віднесеш до автомобіля багаж, відвезеш у готель, допоможеш влаштуватися. – Функціонер взяв із шухляди столу гаманець, витягнув із нього триста доларів і кинув їх мені. – Візьми! У залі є бар. Наш гість із задоволенням п'є куантро. Наперед замов цей напій і кілька склянок апельсинового фрешу. Як тільки він з'явиться, підходить до нього зі словами: "Партія "Вперед, Росія!" вітає вас у Москві". А бармен одразу повинен запропонувати йому випити. Якщо хтось із його оточення забажає горілки, віскі, коняку і так далі, негайно замовляй. Зрозумів?

– Так, але як я його впізнаю?

– Ти що, ніколи не бачив по телевізору Струговщикова?

– Вибачте, але ні.

– Село! Підійдеш до паспортного контролю, даси п'ять доларів, вони його покажуть. Тепер все ясно?

– Так!

– Щоб виглядав як новенький! І менше балакай. Якщо спитають про твою діяльність, скажеш, що починаючий комерсант, активіст партії. Про своє ганчір'я і віники – ні слова! Зрозумів?

- Так!

- Тебе чекає водій. Спочатку приведи себе в порядок. Їдь!

Екіпірувавшись в "Калігулі", я відправився на перше завдання партії. Зала VIP була невеличким приміщеннячком – звичайно, тільки порівнюючи із залами Державної бібліотеки чи тими, де партія "Вперед, Росія!" проводила багатолюдні зустрічі. Я підійшов до прикордонника, простягнув йому п'ять доларів і попросив про допомогу. Слава богу, він знав Струговщикова у обличчя і пообіцяв показати його. Певно, виглядав я дійсно респектабельно, на мене дивилися з повагою та цікавістю. Я замовив куанто, три склянки апельсинового соку і став чекати гостей партії за декілька метрів від паспортного контролю. Невдовзі мені назустріч з широкою посмішкою вже йшов чоловік середніх років. Велика голова, спортивна статура, європейський одяг. Я поглянув на прикордонника. Він мені усміхнувся. "Струговщиків!" – так я зрозумів знак – і теж ступив назустріч. Приїжджий протягнув мені руку: "Привіт, старий!" "Доброго дня". – "Ти хто?" – "Василь Караманов, партія "Вперед, Росія!", займаюся бізнесом..." – "Якими справами ворочаєш?" Я не знав, що відповісти, зам'явся і ледь видавив: "Торгівля..." – "Чудова справа, голубчику. Торгівля – вінець бізнесу! Нині в нашій Росії золота лихоманка! Старий, скажи, ти зможеш мені допомогти?" – "Так!" – "Слухай, я прилетів з Парижу. Обіцяв своїй дочці купити декілька пар

взуття. Але не встиг. А зранку вилітаю в Сибір, йдуть останні зйомки мого нового фільму. У неї тридцять шостий розмір. Зміг би ти купити декілька пар – зимніх і демісезонних?" В цей момент підійшла барменша і протягнула тацю. "Що у тебе?" – "Куантро і свіжо вичавлений сік!" – "Куанто – не мій напій! – він взяв з підноса склянку соку і жадібно випив. Барменша сором'язливо посміхнулася. – Ти знаєш компанію "П'ять Д"? - запитав він мене. "Ні". – "Ось тобі візитівка, виконаєш мої доручення?" - "Так!" - "Окей! Отже, дівоче взуття!" – кинув він і одразу ж пішов. "Ви його добре знаєте?" – запыла барменша. "Ні, вперше його бачу!" – "Хто ж в Росії не знає Мікету Михайлова, відомого актора і режисера? Ви жартуєте? Я ж не почну просити, щоб ви взяли для мене автограф!" – ображено кинула вона. "Ні-ні, я дійсно бачу його вперше..." Тут я помітив, як прикордонник махнув рукою, показуючи очима на блискучого пана з мрійливим поглядом. "Прошу вибачення, ви не Струговщиков?" – підскочив я до нього. "Він самий". – "Я із партії "Вперед, Росія!". Ми вітаємо вас у Москві. Дозвольте вас пригостити куантро.

– Куантро завжди доречне. Софійко, а тобі чого? – повернувся він до своєї супутниці.

– Я випила б... я випила б... я з'їла б шматочок лимону.

– Будь ласка, шматок лимону, – звернувся він до барменші.

– З цукром? – спитала вона.

– Так, певно, з цукром, – відповіла супутниця Струговщикова.

Після короткої зупинки біля бару ми попрямували до готелю "Балчуг". Тут попрощалися. Я повернувся в офіс на Толстого. Написав звіт про витрати. Дочекався функціонера, що дав мені завдання, розповів про зустріч Струговщикова у аеропорту і поклав на стіл решту грошей. Про Михайлова не сказав ні слова. Склянка соку, яку він випив, оплатив своїми грішми.

– Де ти навчився такому порядку? – здивувався партієць. – Ух ти який! Ти що, про кар'єру мрієш? Скажи, адже мрієш!

– Ні.

– А чому всі витрати тільки в два рядки записав і решту приніс? Тут щось не те! Підозріло! Якщо інші, хто делегації зустрічає, про твій порядок дізнаються, наб'ють тебе. Вони списки складають на три-чотири сторінки із першого завдання. На другому, третьому виїзді уже зошити списують. А ти – два рядочки... У мене є для тебе інше завдання. Чи знаєш ти, що найближчої неділі у Москві відбудуться вибори до міської думи?

Я промовчав, тому що не мав про це нічого.

– Так ось, завтра від мого імені зайдеш на фірму "Вігона" до пана Удочкина. Він дасть тобі п'ятдесят тисяч доларів. Ці гроші необхідно відвести у офіс профашистської партії "Національне обурення" панові Покірному. Вони повинні організувати масовий мітинг у підтримку нашого конкурента.

Передай гроші і перевір, чи готові вони до цієї акції. Я повинен знати, яка кількість плакатів, портретів, транспарантів, листівок буде використана у цьому дійстві. Вони обіцяли вивести на вулиці до семи тисяч чоловік. Чи реальна ця цифра за два дні до мітингу? Утямив?

– Так.

– Які до мене питання?

– Прошу пробачення, як вас звати? Я знаю, що ви мій начальник, але не більше...

Функціонер усміхнувся і кинув:

– Начальство треба знати не тільки в обличчя. Моє прізвище Куракін, Степан Степанович Куракін. Почув?

– Так, зрозуміло.

У секретаріаті я взяв адресу фірми "Вігона" і вийшов із офісу. На моє місце прибиральника уже прийняли іншого хлопця. "Чому вони фінансують мітинг фашистів, підтримують свого конкурента? – подумав я. – Певно, щоб дискредитувати його. Щоб виборці вжахнулися від "прихильників" претендента. І віддали свої голоси за їхню кандидатуру! Який збочений розум у людей! Чого ж тоді вартують їхні передвиборчі обіцянки? Ген брехні розвинений у них найнеймовірнішим чином". Вечірні години я вирішив присвятити панові Михайлову. Пішов у свою двірницьку, дістав частину заощаджень і почимчикував у взуттєвий магазин на Садовому кільці, поблизу Планетарію. Мені було не просто цікаво – я йшов на експеримент зі взуттям благоговіючи, стараючись

запам'ятати всі деталі цієї історії, щоб мати ще один ракурс уявлення про людський матеріал, який, на мою думку, потребував термінової модифікації. "Подивимося, Василю, чим закінчиться настільки незвичайна сторінка: першого зустрічного прохати придбати дочці взуття. До того ж прохач, виявляється, елітний шар суспільства. Чудова інтрига!" – думав я. Зізнавшись продавщиці, що не маю жодного досвіду у придбанні тифель для дівчат, я попросив допомогти мені.

– Який розмір? – із розумінням усміхнулася вона.

– Тридцять шостий.

– Зимовий тридцять шостий купувати без примірки небезпечною можуть виявитися маленькими. Візьміть дві пари: тридцять шостий і тридцять сьомий. Якщо одна із пар не підійде, повернете.

– Добре, - погодився я.

Одним словом, мене переконали купити вісім пар. Дві моделі по дві зимові, дві по дві – демісезонні. "Надули, збули товар, збільшили оборот", – промайнуло в мене в голові. Я був уже давним-давно переконаний: людей відомими методами змінити ніяк не вдасться. "Мутаційний застій царствує у цьому виді!" – усміхнувся я подумки. Фірма "П'ять Д" знаходилася на Великому Козловському провулку. Я перейшов на внутрішню сторону Садового кільця і побрів за вказаною у візитівці адресою. Тоді мене почала настійливо поборювати думка, що для того, щоб вважати себе

справжнім путивльцем, мені обов'язково необхідно повернутися в рідне місто. "Що, знову зустрічатися і жити поруч з відомою у Путівлі публікою? А чому і ні? Адже я не зроблюся чоловіком, я зроблю із них путивльців". Картинки мого гіркого дитинства почали переслідувати мене зі всією жорстокістю. Але якщо раніше, буквально кілька років тому, вони викликали у мене нескінченні переживання, бажання зробити все для їхнього якнайшвидшого зникнення, то тепер я відчув жалість, співчуття, легку іронію по відношенню до цих людей, до людей взагалі. А ненависті в моїм серці уже не було. Я наче змирився зі статусом *cosmicus*, існуючого пліч-о-пліч з ними. Подорослішавши, прочитавши багато розумних томів, я дізнався більше про себе, краще вивчив їх. І раптом відкрив у собі незнайомі раніше душевні ниті, що пов'язували мене з цими порочними істотами. Ні, ніяких симпатій до них у мене не було і не могло бути. Але якщо до цього часу я був переконаним, що путивльця оберігає розум, що ним рухає виключно свідомість, то тепер раптом відкрилося щось нове, сердечне! Я і не підозрював, що у мене є серце, – не як технічний орган, а як почуттєвий. Що це? Наскільки необхідно воно *cosmicus* – не як апарат насичення клітин киснем, але як клаптик матерії, що відчуває? Що відчуває не глобально, а периферійно, не за весь космос, а за самого себе. Я впіймав себе на думці, що м'якість і терпіння по відношенню до людей, які з'явилися у мені, є результатом того, що в мені "відкрилося серце". Я почав не злитися на

них, а іронізувати з приводу їхньої недосконалості. Я почав приходити до розуміння, що їхні недоліки – не від злого умислу, що, можливо, зустріч cosmicus із ними трапилася невчасно. Якби я зустрівся з кроманьйонцями через мільйон років, то їхній генний ансамбль був би вже раціонально зміненим мутаціями, тобто самою природою. Я б побачив наділених універсальним розумом путивльце-подібних істот, поруч з якими комфортно було би жити будь-де у Всесвіті. А на кого тепер сердитися? З кого питати, що я сам невчасно опинився у Путивлі? Але одразу інша думка виникла ніби всупереч попередній: "Якщо не змінити людей найближчим часом, то через мільйон років зустрічатися буде ні з ким. Не почутий, не затребуваний, не сприйнятий розум закінчує життя самогубством. Такі випадки описані давно. Жаль". Саме після цих роздумів я почав називати їх "мої немудрі двоюрідні брати". Тоді я прийшов до тями, оглянувся, подивився на назву вулиці і зрозумів, що майже досягнув мети. Пройшовши ще повз дві будівлі, я опинився біля будинку номер одинадцять на Великому Козловському провулку. Мене зустрів вахтер:

- Куди?
- Я приніс взуття на прохання Микети Михайлова. Для його дочки.
- Хто ти такий, паспорт є?
- Є посвідчення двірника музею Серова.
- Що ти брешеш, який ти двірник? У тебе прикид за п'ять тисяч доларів! Відкрий сумку, рудий, – ухопився охоронець за кийок.

Я розчехнув поліетиленовий пакет. Він оглянув взуття і спитав:

– Ти що, справді двірник?

– Так.

– Добре платять чи торгуєш картинами? Скільки коштує твій Серов?

– Бог його знає. Платять нормально, картинами не торгую, ціну серовських полотен не знаю.

– Чуєш, досить дуріти, га? Либонь, башмаками теж приторговуєш?

Я подумав: "Ну, як можна злитися на недосконалість? Він-то абсолютно не розуміє, і довкола нього теж нікому в голову не прийде, що їх потрібно жаліти. На браковану річ не зляться, на її виробника псів не спускають. Не будеш же ти гавкати на природу... Ну так що, впустиш? Чи взуття у тебе залишити?" – поглянув я на нього пильно. Здоровий, мускулистий хлопець років тридцяти. Очі зелені, невеликі, як оливки у борщі їдальні "Вперед, Росія!". Широкі скули, великий рот. Зрізане підборіддя.

– Чого вирячився? – піднімає він кийок до поясу.

– Чекаю.

Охоронець незадоволено знімає слухавку:

– Тут шефу принесли взуття. Кажуть, що вони замовляли. Що робити? Добре! – Потім передає слухавку мені: Відповіш!

– Розкажіть, про що йде мова? – почув я у трубці чоловічий голос.

– Михайлов просив мене купити взуття для дочки. Я приніс. Ось вам уся історія.

- У сумці тільки взуття, чи ще щось?
- Нічого іншого. Вісім пар взуття!
- Ви отримали гроші наперед? Чи хочете залишити решту?
- Гроші я взагалі не отримував. Він просив купити зимові черевики і демісезонні туфлі.
- А для чого вісім пар? За чії гроші?
- Або візьмете пакет, або з'єднаєте мене з Михайловим, - незадоволено кинув я.
- Хвилинку... Він тепер зайнятий, але просив, щоб ви залишили взуття у охоронця.
- Більш нічого не казав?
- А ви ще щось від нього чекаєте?
- Як ще?

Втім, я одразу передав слухавку охоронцеві, поклав на підлогу покупку і вийшов на вулицю. Цей невеликий епізод тільки посилив бажання якнайшвидше втрутитися у генетику людей. "Які нещасні: у них абсолютно нема здібності дивитися на себе зі сторони!" Я повільно поплентався по бульварному кільцю до себе на Старо-ваганьківській провулок. Від незвички носити модельне взуття на нозі надувся міхур. Біля Державної бібліотеки мене підібрав партійний "Мерседес" і привіз на фірму "Вігона", де я одразу був спроваджений у шикарний кабінет пана Удочкіна. На вигляд йому було років тридцять п'ять-сорок. коротке світле волосся, ледь помітна борідка, невеликий задертий ніс, очі, що бігають.

– Слухай, "Вперед, Росія!", я вже втомився спонсорувати вашу контору. Можеш сказати

Степановичу, що мою фірму зі всіх боків обсіли чиновники. Кожен просить, тягне, видряпує. Втомився! Часом хочеться все кинути і поїхати у Мексику. Який тут бізнес! А він ще присилає всіляких експертів і безмозких вчених... То їм книжку треба допомогти видати, то відрядження у Францію оплатити, то грошову допомогу видати! Вони спорять, хто придумав Євросоюз, а я повинен гроші платити! Нині дістала мене із інвестиційного фонду якась пустопорожня, амбітна тітка - чи то Плінкіна, чи то Млінкіна. Так і хочеться послати її на х... Тепер з цим мітингом. Візьми гроші, але більше в цьому році на мене не розраховуйте. А якщо Степанович не зніме осаду чиновників і експертів, то в наступному році я знайду собі більш комфортну кришу. Запам'ятовуй і все дослівно повтори своєму шефу. – Він недбало поклав на стіл згорток. – Як обіцяв, у пакеті п'ятдесят тисяч. Забирай! Питання є?

– Ні! Все зрозумів. Тоді я піду?

– Перед отриманням грошей ви, ніби вужі, увиваєтесь довкола Удочкіна, а взяли гроші – тікаєте як очманілі. Більше сказати нічого?

– Вибачте, пане Удочкін. Я кур'єр, інших повноважень у мене нема. Можу тільки обіцяти, що ваші слова передав Куракіну. Чого ви від мене чекаєте ще?

– Нічого! Що сказати кур'єру? Але вигляд у тебе, як у заморського джентльмена! Добре, бувай! Не забудь передати Степановичу: працювати на бюрократів і нікчемних учених втомився! Пішли вони всі на х...

"А може, це я звичайний чоловік, тільки трохи божевільний? – раптом подумалося мені. – Чи не трохи, а повністю. І всі роздуми про неспроможність роду homo sapiens – тільки плід моєї хворобливої уваги. Адже мати у мене була наркоманкою, батько вбивцею, – у очах людей я якийсь спадковий вилупок! Вони, можливо, знають про мене значно більше, ніж я самий про себе. Я ніде не прийнятий, мене ніхто ніколи нікуди не запрошував. Жодна дівчина не захотіла зі мною знайомитися, жоден хлопець не захотів зі мною говорити – а їх у бібліотеці сотні! Звичайно, значно менше ніж у магазинах – там їх мільйони, – та все ж е! Колектив бібліотеки мене не помічав, музейні працівники вже кілька років стороняться Караманова. Із театру мене вигнали, у офісі партії "Вперед, Росія!" я кілька місяців тільки драїв підлогу, мив вікна і унітази, доглядав за квітами, – на мене ніхто не звертав уваги. Михайлов попросив купити взуття – і навіть не прийняв, не сказав дякую, не повернув гроші! Однозначно вони до мене ставляться так, як до ідіота. Істоті без почуттів, роботу: подай, принеси, прибери, підмети! На що ще здатен Василь Караманов? Як це все видає людей! Вони бачать у мені пустушку, кретина. Ну, хто з них у моєму віці із задоволенням підмітає вулиці? Невдаха! Психічно хворий! Неповноцінний! Адже всі інші знаходяться у постійній гонитві за фінансами, за положенням у суспільстві, за місцем у тусовці, за сексуальним задоволенням. А хто я? якщо мене ці прагнення не

хвилюють, а вони найбільш типові для росіян, то як до мене ставитися? Кого в мені бачити? Таке відчуття, що я дійсно божевільний! Може, залишити цю мою ідею, яка видає мене за позбавленого розуму, і знайти щастя у житті моїх нехитрих двоюрідних братів? У теперішньому житті? Тобто, не думати ні про яке майбутнє, виключно божевільний може роздумувати про проекти, які реалізуються через життя багатьох поколінь. Колись і десь, там, у невідомому! Типова людина мріє отримати усе у своєму відрізкові часу. Для чого йому майбутнє? Для чого минуле? Дійсно, припинити мучити розум і прийняти їхні принципи існування. Адже це не так уже і складно! Заробляти гроші я вже навчився: трюки, які я виконував біля під'їзду Генерального штабу, збережуться у них на всі часи і у всіх сферах. Обдурюєш офіцера, пенсіонера, листоношу, все відомство, країну в цілому. Багатій! Олігарх! Краса! Ось скільки таких дурнів у суспільстві! Воно набрякає від них. І всі затребувані: на екранах, на площах, у Кремлі! Їм пишуть оди, створюють вірші, музику, їх призначають міністрами, радниками, народними артистами. Спробувати? А раптом вийде? Засновник фірми "Я" – Василь Данилович Караманов. Підприємець Караманов: доктор наук; академік РАН; заслужений юрист; майстер спорту міжнародного класу; член вищої ради партії "Вперед, Росія!"; наблизений Патріарха; постійний учасник зустрічей еліти підприємців з Головою уряду; головний спонсор суспільного руху

"Відродження козацтва"; член редколегії журналу "Висота погляду"; депутат Державної Думи; міністр федерального уряду; коханець Монаровської, Поканади, Роліної; заступник голови Правління банку "Алегро"; друг мера, товариш по чарці спікера Мелезнева, радник секретаря Радбезу; опікун притулку незаконно народжених дітей олігархів; член суспільної ради по дотриманню закону про надання особистих побачень ув'язненим "Матроської тиші"; чаклун Роїсеєва, приятель Біронова, завсідник давоського економічного форуму, тамада першотравневого застілля крупних роботодавців Росії! Ось так вам усім! Відбувся Караманов? Почнете любити Василя Даниловича? Розпочнете запрошувати його на тусовки, поїти чаєм, годувати шашликами, цілувати у губи, лізти до нього у ліжку, співати дифірамби, присвоювати почесні знання? Але ж альтернатива всьому цьому золотому проведенню часу надто сумнівна! На їхній погляд – просто божевільна альтернатива. Що привабливого можна знайти в житті мовчазного двірника, у сіннику, напханому лахміттям, у старезному хліві, у читанні мало кому відомих авторів, у роздумах над новим генетичним ансамблем путивльця, у постійних експериментах, у нескінченних пробах? Що у всьому цьому спокусливого? Хто в стані помінятися такими життями? Хто посміє знехтувати першою задля другої? Хто надасть перевагу непомітному, жалюгідному існуванню, яке я тягну? У кого знайдеться така сила духу, такий розмах волі, щоб

зайнятися чимось іншим, окрім задоволення власного Я? Забути спокуси людського світу, не звертати увагу на шикеріїв, ігнорувати розкіш, легковажити почестями, не цікавитися багатством, закрити серце перед жінками, пропускати повз вуха похвалу, чхати на зовнішній вигляд, на наближеність до сильних світу цього! Хіба є такий росіянин? Чи можна з ним зустрітися? Та все-таки, якщо поглянути на себе їхніми очима, я абсолютно ненормальний. Тихий, але божевільний, позбавлений розуму. З утопічними фантазіями шизофреніка. – У цю хвилину я усміхнувся: – Ось-ось, все, що тепер прийшло мені в голову - це думка людей. Саме вони так думають. І нехай вони вважають мене божевільним, це навіть вельми доречно. Але я ж бо знаю себе, як ніхто інший! Спробувати змінити себе їхній біологічний вид на краще - ось справжня чеснота путивльця, створіння абсолютно нової мутаційної епохи. Вони ніколи не цінували благодать природи. Вони розуміють її як власність, не підозрюючи, що самі є її стовбуровим продовженням. Але мій щирий заклик до початку нового видка еволюції, до активної участі у власному біологічному удосконаленні не викличе у них ніякого ентузіазму. У їхніх генах закріплена тільки потреба до попиту! Тому я повинен чітко розуміти, що для всіх оточуючих Василь Караманов – ідіот. З цією думкою необхідно змиритися, нічого іншого у жодному випадку не доводити". Заспокоївшись, знову здобувши внутрішню впевненість, я поглянув у вікно автомобіля і

прочитав назву вулиці – Мілютинська. Ми підїжджали до невеликої будівлі, до будинку номер сімнадцять. "Мерседес" загальмував. Тут у напівпідвальному приміщенні знаходилася профашистська партія "Національне обурення". Прихопивши з собою пакет із грошима, я спустився у партійний офіс і спитав пана Покірного.

– Серед нас панів нема, шановний товаришу, сказала молода прокурена жінка в яскраво-жовтій кофтині. Вона була маленька, вугла, з мішками під очима. Пачка сигарет висіла на шнуркові прямо на її плоских грудях. Так зазвичай жінки носять ювелірні прикраси.

– Прошу присядьте! Товариш Покірний зараз до вас вийде. Як доповіді?

– Скажіть, будь ласка, що приїхали з вулиці Льва Толстого, – мені не хотілося називати партію, від якої я прибув.

– Льва Толстого, від руху "Вперед, Росія!"?

– Точно.

– А, ну тоді проходите в кабінет.

Пак Покірний виявився невисоким, повненьким, зарослим бородою чоловічком. Без здивування, але вкрай поважно він піднявся зі стільця, протягнув невеличку ручечку і сказав:

– Я чекаю вас уже аж три години! Привезли?

– Так. Все що вам обіцяли, ось у цьому пакеті.

Він гарячково взявся розривати папір, у який були запаковані гроші. Побачивши перед собою десять пачок п'ятдесяти доларових банкнот, пак Покірний конвульсивно схопив їх, притиснув до грудей і пропищав:

– Революційний інструмент отримано. Мало! Мало! Але можна діяти! Дайте мені гроші, і я переверну світ! Скажіть, – звернувся він до мене, – чи є можливість підняти ставки? Хоча б ще десять тисяч, краще, звичайно, тридцять! Наша партія гостро потребує доларів, євро, фунтів, рублів. Міркуєте?

Мені здалося, що він грає легке божевільля на ідеології.

– Вибачте, я тільки кур'єр. Це питання вам треба задати Куракіну.

– А у вас гроші є?

– Так.

– Скільки?

– П'ять або сім доларів.

– Дайте їх нам. У нас величезні витрати: хіба жарт підняти сім тисяч чоловік! Віддайте, віддайте ваші гроші!

Я простягнув п'ять доларів.

– Ви сказали – сім, а даєте п'ять? Чому економите на наших втратах? Революція – дорога справа!

Я віддав ще два долари, думаючи зовсім про інше, а Покірний між іншим продовжував:

– Я беззастережно відданий ідеї оновлення Росії. Більш за все мене злять олігархи. Вони стали тепер скупляти селянські земельні наділи. Куди ми подінемо аграріїв? Їх більше тридцяти мільйонів! "ГУЛАГ для багатіїв!" – ось передвиборчий лозунг нашої партії. Ви розумієте масштаб нашого кличу?

Його писклявий голос повернув мене до реальності. Я сказав:

– Пан Куракін хоче знати, як ви підготувалися до мітингу.

– Ми готові на п'ятдесят тисяч сім доларів, і не більше! Нехай дістає ще п'ятдесят, тоді ми будемо готові на сто тисяч сім доларів. Так і передайте! У нас тридцять плакатів, на яких наші дівчата у партійній формі цілують вашого небезпечного конкурента Паринаго. П'ятдесят транспарантів з надписом: "Паринаго разом з нашою партією перебудує Росію і увесь світ". Сто постерів, на яких Паринаго крокує в наших рядах, двісті портретів, на яких він красується у партійній формі, з підписом: "Голосуйте за кандидата партії "Національне обурення"!" Задоволені? Скажіть Куракіну, що ми можемо подвоїти наглядну агітацію. Тоді у вашого конкурента не залишиться жодного шансу. В окрузі, де проводиться голосування, партія має три відсотки. Не наша публіка. Ми сильні у інших регіонах, у інших шарах суспільства. Що це означає для вас? Паринаго набере не більше п'яти відсотків! Ваш кандидат проходить у міську Думу. Святкується перемога! Ще п'ятдесят тисяч доларів, і справу зроблено. Скажіть про це Куракіну.

Я спокійно слухав палку промову партійця. Він не шукав слова, а говорив швидко, ніби завченими фразами.

– Добре, – відізався я і піднявся із напівпідвалу на вулицю.

Повчальний приклад повного розладу у генній машині людей побачив я на прикладі Покірного. Безодня їхньої духової дійсності втомила мене своєю бридкою непередбачуваністю. Я знову подумав, що у путивльців над усім повинен господарювати розум. Через двадцять хвилин я був уже у офісі партії "Вперед, Росія!". Близько години довелося чекати Куракіна, який виступав із доповіддю на якійсь нараді. Я доповів йому про зустріч з Удочкіним і Покірним. Він майже не слухав, час від часу розмовляючи по телефону, і в якийсь момент зупинив мене:

– Слухай, Василю, мене ці стогони страждальців абсолютно не цікавлять. Відмовиться Удочкін оплачувати наші рахунки – закриємо його бізнес. Розмова тут коротка. Біля наших дверей стоїть черга таких типів. Не ми їх шукаємо, а вони самі просять нас прийняти капітали для виборів. Так, саме так! Пропозиція фашистів цікавіша. Щоб остаточно розчавити Паринаго, необхідно доплатити цьому Покірному суму, яку він вимагає. У мене мало часу, так що слухай: без мого дзвінка сам відправляйся до Удочкіна і зажадай гроші для партії "Національне обурення". Якщо він відмовить, скажи йому, що Куракін пригрозив закрити бізнес. Думаю, він дасть тобі необхідну суму. Гроші відвезеш у офіс фашистів. По цьому питанню все. Потім заїдеш у типографію "Основний інстинкт" – це на Пресні, – візьмеш там сімдесят тисяч листівок у підтримку Паринаго і тридцять п'ять тисяч доларів – відкат за розміщення

замовлення. Виробництво листівок оплатив наш спонсор, трастова компанія "Мамон". Все це передали у консалтингову фірму "Ямін і дочки". Вони зобов'язалися на ранок у неділю розклеїти ці листівки на лобові скла автомобілів всього округу. На листівках спеціальний клей, просто так їх не зірвеш. Тут потрібна пекельна праця. Так що наш конкурент Паринаго на довго застряне у печінках виборців. Потім заїдеш до Горпиниця. Водій знає адресу. Візьмеш від нього пакет з вибухівкою і відвезеш до початку зустрічі з виборцями партії "Рідна сторона". Зустріч відбудеться у залі "Росія". Там передали його Рилобойшикову – ти повинен його знати, він частенько товчеться у чотирнадцятому кабінеті. Нагадаєш, хай підірве пакет хвилин за п'ятнадцять після початку зустрічі. Не хвилюйся, до справжньої бомби він не має жодного відношення. Це спеціальний газ: сморід такий, ніби всіх занурили з головою у яму з лайном. Через хвилину всі розбіжаться. Зустріч буде зірвано. Голосів виборців у них виявиться менше, ніж у нас. Тепер іди. Я повинен їхати. Завтра вранці доповіси.

Я вийшов із кабінету, спустився до себе у комірчину і присів на стілець: "Невже це їхнє типовий спосіб життя? У цьому є їхня політична етика? Імідж еліти? Чим вища каста, тим потворніша мораль! Чим багатші нові росіяни, тим аморальніші їхні вчинки. Навіть у тюрмах і таборах я такої підступності не зустрічав. Треба тікати від них. Негайно сховатися в самотності". Я зняв із

себе модний костюм іноземного виробництва, розв'язав краватку, розстібнув сорочку, роззув черевики і полегшено зітхнув. Виникло таке відчуття, що я повернувся у звичне, правда, тимчасове середовище. Прагнення до нового путивльського життя захоплювало невідступно. Але внутрішній голос заспокоював: "Зачекай, Караманов! Ще трохи треба потерпіти. Невдовзі, невдовзі все почнеться". Самовпевненою ходою, переповнений рішучістю діяти далі, переступити всі межі дозволеного, але досягнути свого, я назавжди залишив офіс партії "Вперед, Росія!". По дорозі у свою халупу я раптом згадав, що думав деякий час побути серед учених, щоб провести додаткові експерименти. Що вони дадуть нового? І яку науку вибрати? Мені потрібні були один-два епізоди спілкування із ученими людьми, щоб зрозуміти їхню корисність у моїй програмі. Піти до математиків? Це не визначено і довго. Звернутися до фізиків? У ролі експерта по "одноманітності концепції несиметричного тензора поля" чи іншої теми? У солідних фізиків необхідно оформляти спеціальний допуск у їхні центри. На це потрібно буде витратити кілька місяців. А мені час витратити не можна. Постукати до генетиків боюся, що вони надзвичайно консервативні, можна опинитися у трясовині, вибратися із якої буде не так просто – і, знову ж, на це потрібен час. До біологів, хіміків, економістів? Економісти – найбільш мобільні. І до них на пряму звертатися зовсім не треба: вибрав із комп'ютера

статистику, взяв олівець і готуй аналіз! Тепер початок квітня 2004 року. Значить, за 2003 рік цифри у статистичному відомстві уже є. Ось і тема: "Аналіз економічного розвитку Росії за 2003 рік". Пишу роботу, приходжу в дослідницькі інститути, пропоную обговорити. Є контракт! А він то мені і потрібен. Значить, можна вивчити їхні особливості у міру корисності у створенні абсолютно нового букету генів. Ну, відмінно, досить швидко визначився. Завтра ж почну працювати. Зайду в інтернетівську бібліотечну залу і почну оцінювати динаміку показників, набирати матеріал для статті. З цими думками я дійшов до своєї халабуди на Староваганьківському провулку і звалився на сінник, відчуваючи полегшення від того, що так швидко порвав із політичними інтриганамі. Тоді мені прийшло в голову, що серед усіх шарів суспільства двірники - найбільш незалежні. Втім, робити такий висновок я не маю права, оскільки не знайомий із жодним із своїх колег по прибиранню дворів і вулиць. Потім думки почали розпливатися, перетворюючись у не зовсім чіткі, короткі примарні видіння. Запустіння запанувало довкола мене. Нарешті, я чітко побачив перед собою вигрібну яму, і якийсь незнайомий, наполегливий голос наказав: "Гей, рудий, починай!" "Що він має на увазі?" – подумав я. Голос тим часом продовжував: "Поки не вичистиш цю трьохметрову вибоїну, не бачити тобі путивльського царства!" Спочатку розгубившись, я, проте, швидко взяв себе в руки: "Чого він мене лякає? Я ж не людина?"

Роботи не боюся. Трьохметрова яма? Ну, скільки мені потрібно? Години дві, три, п'ять? Заради біологічного прогресу я готовий на все! Якщо питання стоїть так, то хоч сто років буду вичищати!" Глибока путивльська зосередженість дозволяла працювати з азартом та наполегливо. Праворуч ліворуч від мене росли гори людських відходів. Запах був ядучий. Але здавалося, пройшов не один рік, а рівень лайна у ямі не зменшувався. Він зростав. І незнайомий голос зник, і людей навколо не було, а я продовжував і продовжував працювати. Нарешті, опинившись вище поясу у шлаках, я задумався: для чого мені нав'язали цю сізіфову працю? Що це за натяк? Хтось посилає мені сигнал, що світ путивльців наколи не наступить? Нісенітниця! Обов'язково прийде наш час! Це у них нічого не вийде. Тим часом я опинився вже по горло у лайні. Від горизонту до горизонту у всі сторони тягнулося море смердючих шлаків. Щоб продовжити боротьбу і довести всім, і перш за все самому собі, що cosmicus – це новий еволюційний етап розвитку розуму, я поплив. Стрімко і натхненно. Із смердючою стихією я боровся дуже довго: день і ніч десятки тисяч разів змінювали один одного. Але сили не залишали мене. Більш того, вони росли. Коли я, нарешті, побачив на західному горизонті стрічку блакиті, то спочатку подумав, що це міраж. Але в міру наближення до цієї смужки я почав чути шум хвиль, крики чайок, відчув сонячний бриз моря. Я вже бачив прозору, наповнену сонцем воду, гру

дельфінів, політ літаючих риб. "Як це, – подумав я, – де ж цей самий рубіж між фекаліями людськими і райськими кущами путивльців? Що, між тим, що йде і тим, що приходить біологічними видами нема ніякої твердої межі. Закінчується жовта огидна рідина – і буквально одразу починається прекрасний світ путивльців? Значить, між нами нема навіть одного кроку? Невже я настільки близький до людей? Адже нема ніякої проміжної лінії, де у каламутній рідині були б змішані два види – *homo sapiens* і *cosmicus*, де би з'явилася порода, що втратила деякі риси людей, але ще не встигла набути у всій повноті прикмети путивльців. Адже між ослом і конем є ще мули, між тайгою і тундрою – лісотундра, між рибами і ссавцями – земноводні, між днем і ніччю – сутінки. Чому ж нічого нема між кроманьйонцями і путивльцями? Але між неандертальцями і кроманьйонцями теж нічого не було! Кілька тисяч років вони існували разом, а потім неандертальці вимерли. Певно, щоб із людей створити справжній путивльців, знадобиться тисячоліття. А як мені одному із цим впоратися, якщо головне питання – значне збільшення тривалості життя – не вирішене? Я просто не встигну! Наприклад, павукові, щоб із Путивля дістатися до Владивостока, знадобляться тисячоліття. Давай, Караманов, точно підрахуємо: між цими містами - вісім тисяч кілометрів, тобто вісім мільйонів метрів. Хатній павук за день долає десять, хай двадцять метрів. У будь-якому варіанті, щоб

здолати цей шанс, він витратить від однієї тисячі сто до двох тисяч двісті років. Так і я – звідки мені взяти такий ресурс часу? Залишається одне: вирішити проблему безсмертя. Як, самому? Так! Поки самому. Адже я абсолютно один протягом, здавалося, вічності долав людські фекалії і дістався таки до путивльського океану! І ніякої допомоги homo sapiens не відчував. У майбутньому суспільстві люди абсолютно не будуть затребувані. Я перший поставлю перед ними шлагбаум. Вони не в стані прийняти виклик еволюції!.. Але павука можна взяти у сірникову коробку і літаком доправити до Владивостоку. На це піде не більше десяти годин. Тобто, я можу використовувати найновіші технології для прискорення мутаційних процесів і досягнути безсмертя ще при власному житті. Тільки для себе? Звичайно, ніхто з них мені там не потрібен! Але є маститі вчені, що живуть тепер, чії книги я з задоволенням читаю: Джеймс Уотсон, Віктор Маккюсик, Джозеф Стиглиць, Ілля Пригожий, Роберт Мертон, Леонід Корочкін, Олексій Абрикосов, Юрій Алтухов і ще десятки, сотні людей. Що робити з ними? Захоплюватися їхніми думками, але не помічати їхньої відсутності, проводити їх у вічне ніщо без краплі жалю, без гіркоти втрати у собі самому?" Раптом у мені знову прокинувся голос серця, що було абсолютно не по-путивльськи: потрібно знайти компромісне рішення цього надважкого питання... Де ж, проте, берег? Куди пливти? Скільки ще залишилося? Чи для того, щоб стати справжнім путивльцем, мені

спочатку необхідно перетворитися на істоту, що живе у воді? Втім, цієї несподіваної думки я ніскільки не злякався, навіть усміхнувся, подумав: а з кого ж тоді ліпити *cosmicus*? Довкола нема ніякого іншого матеріалу, крім мене самого. Невже тільки із Василя Караманова? Якщо обставини змушують, то я готовий із задоволенням прийняти виклик! Я і далі плив по лазуровому плесу моря, а берег ніяк не з'являвся. Але я не шукав ніякої розради, мені подобалося знаходитися одному у безмежних просторах океану. Я мріяв покорити цю сяючу безодню, стати її інтелектуальним володарем. Треба відзначити, що путивлець Василь Караманов ніколи не мріяв про матеріальне благополуччя. Гроші, цінності, інша власність не цікавили мене взагалі. Якби я залишив життя у Москві, у будь-якому іншому місті, мені ні з чим було б прощатися: будинку наповненого аксесуарами комфорту, я не мав і ніколи не прагнув мати. Він був мені не потрібен. Аскетична обстановка халабуди сприяла вічному прагненню до самотності. Пробуджуючи до чисто путивльських роздумів. Втім, і яка б то не була величність, крім величності розуму, вона була для мене анахронізмом. Що таке розкіш і шана для *cosmicus*? Це тільки у мого нехитрого двоюрідного брата вони могли викликати захоплення. Прагнення до них просто не закладено у наш генний ансамбль; то чим тут пишатися? І ще: саме в цей час я виявив у собі абсолютно феноменальну здатність – нічого не їсти. Я пив воду з океану, вона

була зовсім не солоною. І іншого нічого не хотів. Ця обставина радувала мене: я пригадав свої міркування про те, що путивлець повинен бути рентабельним, і на собі відчув, як ці міркування реалізують. Друга обставина ще більше задовольняла мене: все життя я мріяв про повну самотність – і ось отримав її! Повну! Безмежну! Не встиг я про це подумати, як задзвенів будильник. Я отямився, неохоче, через силу відкрив очі, усміхнувся тому, що все, що я приймав за реальність, було тільки сном. Думки продовжували просвітлюватися, я повністю прийшов до себе, зібрався, поснідав і вийшов на роботу. Під час прибирання музейного дворика я пригадав про своє рішення підготувати аналіз стану російської економіки. І відчув деяку розгубленість: цей проект був задуманим у реальності – чи у сні? Чіткої відповіді на це питання я ніяк не знаходив. "Затемнення пам'яті? Щось нове відбувається у моїй голові". Закінчивши роботу, я повернувся у сарай, помився, перевдягнувся і відправився у Державну бібліотеку. Свою працю я назвав так: "Російська економіка у лещатах помилок". На два тижні я увійшов у неї повністю: настійливо знайомився із статистикою, аналізував цифри, роздумував про хід реформ, про можливості адміністративної перебудови. І тільки після того, як зібрав численні матеріали, я весь вільний від основної роботи час уже не виходив із халабуди і на старенькому комп'ютері старанно набирав статтю. Економічна аналітика і декілька

публіцистичних думок лягли в основу мого матеріалу. У ньому не було нічого особливо виразного і вражаючого. Це були думки незалежного дослідника, об'єктивні і безкомпромісні, яких так не вистачає сучасній Росії. Коли робота була закінченою, я купив пачку паперу - Інтернету у мене не було - роздрукував текст і вирішив відправитися за адресами науково-дослідницьких інститутів і редакцій газет. Мене надзвичайно цікавило, як оцінять працю путивльця столичні експерти. Редакції багатьох центральних газет знаходяться у самому центрі міста, тобто поруч з музеєм Валентина Серова. Мені знадобилося п'ятнадцять хвилин, щоб пішки дійти до "Вістей". При вході в редакцію зупинив охоронець:

– Ви до кого?

– До редактора, - відповідаю я.

– До самого Михайла Божокіна? Він вас чекає?

– Ні. Я тут ні з ким не знайомий. Приніс економічну статтю. Хочу запропонувати її газеті.

– А, тоді пройдіть до телефону. Номер довідкової вказано на панелі.

Я набрав вказаний номер. Жіночий голос порекомендував залишити матеріал на прохідній.

– Я пізніше спущуся і сама заберу його. Дзвоніть через кілька днів, – вимовила вона.

Після цього я попрямував у "Столичні новини", редакція яких знаходилася напроти газети "Вісті". Потім об'їздив інші загальноросійські газети. Жоден із співробітників редакцій не погодився зі

мною зустрітися. Кожен пропонував тільки варіант "Вістей": залишити статтю на прохідній. "Вони, певно, думають: що там міг написати Василь Караманов, невідомий автор?" – промайнуло в мене в голові. Наступного дня я відправився в Інститут економіки, потім у науково-дослідний фінансовий Інститут, далі в Інститут світової економіки, а вже під кінець робочого дня – в Інститут економіки перехідного періоду. Спроби встановити контакт із науковими співробітниками цих центрів виявилися взагалі нульовими. Телефонна розмова зазвичай була дуже короткою. Я ледве встигав сказати: "Доброго дня, я підготував аналітичну статтю про стан російської економіки і хотів показати вам" – як чув короткий коментар: "У нас видача рецензій – платна послуга: одна сторінка коштує двадцять доларів. За читання вашої однієї сторінки ми беремо два долари. Починайте розмову з іншого: чи згодні ви з тарифами і який у вас об'єм тексту". Я затинався абсолютно не знаючи, що відповісти на таке неочікуване питання. Чесно кажучи, я і не підозрював, що за входження в наукові кола треба платити! На цьому розмова закінчувалася... Країна, у якій я жив, все більше засмучувала мене, і я жалів, що не міг змінити оточуючий світ миттєво. Повільно повертаючись у свою двірницьку халупу, я знову думав про те, що тепер люди знаходяться у стані глибокої кризи. І мова тут не про мораль - біологічна катастрофа очікує їх! Через кілька днів я подзвонив у "Вісті". Знайомий жіночий голос недбало кинув:

– А, Караманов, прочитали вашу статтю. Але вона величезна – у ній п'ятнадцять сторінок. Це ціла газетна полоса! За полосу ми беремо тридцять, навіть п'ятдесят тисяч доларів. Я розмовляла з редактором, він погодився опублікувати її за дванадцять тисяч доларів. Якщо принесете гроші готівкою – через два дні матеріал буде опубліковано. Ало, ви ще на лінії?

Приголомшений, я повісив трубку. Що ж я написав такого, що за публікацію необхідно платити настільки великий капітал? У ній що, реклама товару *cosmicus*? Що, між рядків вони прочитали, що я беру гонорар за опутивлювання? І цей гонорар обчислюється п'ятизначними доларовими числами? Я почав пригадувати деякі абзаци мого матеріалу, щоб ще раз спробувати зрозуміти, у чім тут справа. Я писав: "Ніякої таємної спокуси чи злого умислу аналізувати стан російської економіки сучасного етапу у мене нема. Мотив, що змушує мене вперше звернути вашу увагу на грубі помилки економічної політики влади, можна знайти у громадянському почутті, у тому стані розуму і серця, до якого повільно, але приходять росіяни. В цьому почутті домінує дух добродійності та біль за долю нації". За такі рядки газетники беруть гроші? Можливо, за другий абзац вони вирішили виставити рахунок? "Росія переживає жорстоку кризу. Ми мало читаємо, забуваємо Гоголя, Достоєвського, Толстого. Ми не хочемо чути Чайковського, Мусорського, Шостаковича. Перестали захоплюватися

полотнами Брюллова, Верещагіна, Левітана. Ми більше не пам'ятаємо таких великих імен, як Павлов, Ландау, Вавілов, Тамм. Ми більше не хочемо знати Карамзіна, Соловйова, Ключевського. Ми впевнилися, що російський дух потребує тільки поп-культури, поп-політики, поп-науки, поп-економіки. Що все академічне і вічне для нас шкідливо, як мороз для молодих паростків. Але як після цього можна серйозно говорити про те, що ми живемо у самодостатній, багатій країні?" Саме ця відверто висловлена думка змусила їх вимагати гроші? Сучасна Росія змінила порядок, що існував віками: раніше експерти отримували гонорари за свої праці – тепер, певно, вони обкладаються поборами за право висловити свої думки. Що це? Ознака розквіту нової цивілізації чи її занепаду? Втім, можливо, вся справа в тім, що в аналітичну статтю я включив пасажі явно не із лексику вчених економістів. У редакції напевно була би інша позиція, якби весь текст виглядав, наприклад так: "Якщо розглянути динаміку промислового виробництва в територіальному розрізі, то можна виявити вражаючі явища. Переважна частина приросту промислового виробництва забезпечена у районах добування нафти і газу, виробництва металів у Москві та Петербурзі. Столиця забезпечила більше сорока відсотків росту промисловості в країні. До речі, у Москві найбільш швидко розвиваються галузі, пов'язані з нафтовою промисловістю – нафтохімія, фармакологія, нафтове машинобудування. Приріст промисловості

у Петербурзі на двадцять шість відсотків відбувся за рахунок крупних військових замовлень згідно експортних угод. У абсолютній більшості регіонів Росії спостерігається стагнація виробництва. Країна все більше і більше перетворюється на нафтове Ельдорадо типу Венесуели і Нігерії, де за межами столиці і нафтових регіонів панують деградація виробництва і безпросвітні злидні". Я ніяк не міг зрозуміти сенс тарифу: дванадцять тисяч доларів. Який сенс вченому платити такі гроші, щоб опублікувати статтю у щоденній газетці? Тут я пригадав ще один абзац і подумав: певно, у Росії за критику урядового курсу автори платять газетникам. Наприклад, саме цей пасаж міг викликати у редакторів "Вістей" жадобу до збагачення: "Об'єм ГКО-ОФЗ на кінець 2003 року складатиме близько 30 мільярдів доларів. При збереженні сучасних тенденцій до збільшення темпів емісії ГКО-ОФЗ їхня піраміда вже через чотири роки у 1,5 раз перевищить піраміду, створену перед дефолтом у середині 1998 року. Дефолт і його руйнівні наслідки для економіки урядом уже забулися. Найбільш вражає те, що ніякої потреби у створенні нової піраміди державних цінних паперів нема. У 1994 – 1998 роках постійно зростаюча емісія ГКО-ОФЗ мотивувалася чиновниками як засіб, необхідний для покриття зростаючого дефіциту федерального бюджету. Проте ці часи минули. Із року в рік бюджет зводиться з профіцитом. Для чого ж тоді будувати нову фінансову піраміду, нарощуючи

внутрішній борг? Ніякої відповіді на це питання Уряд не дає". Заспокоївши себе тим, що їхній світ повний візантійських таємниць і парадоксів, я із ще більшою обережністю подзвонив у "Столичні новини". Такий собі Токучаєв почав розказувати про фінансові проблеми і невідоме майбутнє газети. Я поспішив покласти слухавку і подумав: правильно, що перервав розмову. Було б дуже неприємно почути комерційну пропозицію. Можливо, цього і не відбулося б, але для чого розказувати мені про проблеми редакційної кухні? У інші газети я не дзвонив. І зважаючи на те, що мій матеріал "Російська економіка у лещатах помилок" не був ніде надрукованим я вчинив розумно. Моя праця викликала тільки фінансовий інтерес: всі вимагали доларів. У результаті експерименту із вченими та пресою я вже остаточно зрозумів: культурна криза – це тільки прояв генетичного розлому людей. Мій досвід "ходіння в люди" закінчився нічим. Точніше, він почався з бажання зрозуміти чи можна щось корисне знайти у них для путивльців. Але вся практика спілкування з їхнім світом переконливо довела: "чогось корисного" у них нема або майже нема. Тоді, невідомо чому, я пригадав Герберштейна: "У росіян дотримуються дивовижні церемонії: людині з невеликими статками не можна в'їжджати на коні у ворота будинку якогось вельможі. Для людей бідних і невідомих важкий доступ навіть до звичайних дворян: ті надто рідко показуються на публіці з тією метою, щоб зберегти

більшу вагу і повагу до себе". Ці спостереження двохсотлітньої давності. Але людина як і раніше не належить сама собі. Вона є заручником своєї генної архітектури. Щоправда, є у них ще деякі таємниці, але в основному все зрозуміло, і вже нічого не викликає у мене жагу пізнання. Тільки на одне питання я не міг знайти відповіді: що робити з авторами чудових книг, чиїми думками я захоплююся. Але тоді неочікуване припущення ніби трусонуло мене: "Так, можливо, інші люди теж володіють великою кількістю цікавих думок, просто їхнє життя огидне?" Напрошувався елементарний висновок: існує величезна прірва між геном, відповідним за процес мислення, і геном, що відповідає за лінію поведінки. Певно, саме тут закодовано їхній неперехідний порок: думка постійно протидіє почуттям. Через протистояння серця розум ніяк не може повністю розкритися, показати свою могутність. Він ніби під замком. Сердечні флюїди гальмують його зліт. Мое завдання – зняти цей порочний код. Так-так, саме з цього необхідно починати! Наступного дня я прокинувся із твердим бажанням розпочати свою головну роботу. Це бажання було давнім, але, чесно кажучи, я раніше не зовсім розумів із чого саме починати. У що вбити перший цвях? У цю хвилину абсолютно неочікувана ідея прийшла мені в голову: необхідно судове розслідування, у якому будуть проаналізовані усі "за" і "проти". Але для чого це робити, одразу злякано спитав я себе, якщо вся програма опутивлювання людини закладена тільки

в моїй свідомості? Хто ж виступить позивачем, якщо про це ніхто не знає і знати не може? А я самим ним і стану – під псевдонімом і в людському образі. А адвокатом? Я сам ним буду – у адвокатській мантії. А прокурором? Я одягну на себе форму прокурора з пагонами. А суддею? Я сам, у сивій з кучерями перуці, сяду в крісло з високою спинкою. Але хто буде свідком? Я сам стану дільничним, що підглядає у замкову шпарину за всіма подіями. А хто буде звинуваченим? Знову ж таки я самий, у китайському костюмі та в'єтнамському взутті! Коли почнеться процес? Негайно! Ось підмету востаннє вулиці, перевдягнуся – і мій барліг на Старованківському провулку стане місцем судилища. Усі шестеро учасників раптом зааплодували, заусміхалися, солодко зачмокали, ніби тільки і чекали цього рішення. Здається, вони зовсім забули, що існують тільки в моїй уяві. Ось тобі на! Перетвори плід уяви на людей – вони одразу ж почнуть заявляти про свої права. Але Василь Караманов знайде на вас управу! Я був переконаним, що для мого дослідження необхідний правовий статус. Для прийняття остаточної концепції – рішення суду! Для сміливих рішучих дій – вирок! Щоб ніхто ніколи не посмів назвати мене вискочкою! Мовляв, придумав казна-що і не відповідає варіантам мутацій, схрещуючи абсурдне, змішуючи несумісне, зливаючи в єдиний коктейль смердуче і запашне, найчистіше і заразне. Я навіть почав швидше прибирати вулиці, щоб негайно вийти на

суд. Треба було поспішати. Все стало нарешті зрозуміло, все вибудувалося у логічну лінію, і свідомість заспокоїлася. Попередні пошуки власного Я здобули, здавалося, спокій, якого я так потребував із самого дитинства. Я поспішав на суд, але відчував себе абсолютно покійним. Я був переконаним, що сьогоднішній день завершить мої мученицькі пошуки, дасть потужний імпульс до розвитку справи всього мого життя. Нехай ніхто не сумнівається: мені, звинуваченому, є що сказати! Але я готовий був слухати і дорікання. Навіть звинувачення. Я вбіг у свій сарай, швидко роздягнувся, над раковиною помив обличчя і руки, одягнув свіжу сорочку, костюм, причесав своє руде волосся і голосно, урочисто оголосив: "Встати! Суд іде!" Усі підскочили зі своїх місць. З цього моменту я вже всім своїм єством належав судовому процесу. Я вірив, що і для тих, хто питає і для тих, хто відповідає є тільки одна одиниця виміру – потік мутацій. Вирівнюється генна архітектура – і всі правові та морально-етичні складові назавжди тонуть у свідомості. Прокурор ліниво підвівся, позіхнув, знову всівся на стілець і продовжив читати журнал "Красна проща". Суддя, влаштувавшись у кріслі з високою спинкою перший узяв слово: "Шановні панове! Сьогодні в нашому суді слухається справа за позовом громадянина Росії Івана Списивцева до громадянина Росії Василя Караманова. Предмет позову: в суд поступила заява від позивача, Івана Списивцева, у якій він стверджує, що пан

Караманов Василь самостійно, не маючи на цю діяльність державної ліцензії проводить досліди над генетичною зміною людини. Це суперечить російській законодавству". "Що це за псевдонім – Списивцев? Міг би щось краще вигадати", – промайнуло в мене в голові. "У зв'язку з цим суд вважає необхідним, – продовжував суддя, – вислухати сторони по суті питання. Будь ласка, пане Списивцев, вам слово". Я дивився на руки судді, що рухали по зеленому сукні стола лупу на довгій кістяній ручці, і старався вірити у розум моїх нехитрих двоюрідних братів. Але позивач мав досить таки спантелечений вигляд. Він як дві краплі води був схожим на сварливого столичного чиновника. Того самого бюрократа, який володарює над усім російським життям. Його блукаючий погляд видавав хабарника, що ще не визначився на чому саме тут можна заробити. Проте, він довго не просторікував: певно, намацав жилу, збадьорився і почав прямо по суті: "Я володію даними, що Василь Караманов з раннього дитинства зненавидів людей, невідомо з яких причин почав вважати себе надлюдиною, яку назвав "путивльцем", чи *cosmicus*, і все своє життя присвятив пошукам мутаційних формул, щоб, не просячи дозволу російського Уряду, розпочати зміни генної моделі наших співгромадян. У своїй приватній лабораторії на Старованьківському провулку найближчим часом пан Караманов хоче надати цьому процесу інтенсивну динаміку. Я, як суб'єкт російського права, категорично проти цього

амбіційного псевдонаукового замаху на людину. Прошу суд заборонити пану Караманову займатися втручанням у генну структуру людей. Для цього в Росії є чисельні наукові центри: Інститут біології гену імені Вавілова та Інститут загальної генетики РАН-РФ, Інститут генетики і селекції мікроорганізмів, інші дослідницькі заклади. Ну і що нового у генетиці можуть дати нам дослідження старанного московського двірника? Провінціала навіть без середньої освіти? Все, чим він хоче займатися, смертельно для нас. Повторюю: смертельно, панове! Краще нехай продовжує підмітати свою територію. Миє підлогу у музеї Валентина Серова. Там користі від нього набагато більше. Він уже оволодів цією професією, при звичаївся, здобув стаж, отримує преміальні. Його у відпустку треба відправити. Нехай поїде в Анапу. Морське повітря швидко провітрить засмічений мозок. Це як чоботар без чобіт, так і двірник зі сміттям у голові! – в цьому місці позивач розсміявся – мовляв, вдале порівняння придумав! – Відпустка йому повинна надаватися згідно трудового законодавства. А він його порушує. За всі роки роботи прибиральником він жодного разу відпустку не брав. Потрібно на музей накласти штраф! За порушення закону кожен суб'єкт господарювання зобов'язаний платити. А йому після відпочинку необхідно повернутися на свою роботу, одружитися, купити квартиру, виховувати дітей, і нехай живе собі, як пристойний чоловік. Вимагаю заборонити йому навіть думати про цей

абсолютно безглуздий, антилюдський проект. Він що ж, надумав сміятися з нас? І хто? Двірник? Таких диваків у нашій Росії достатньо. Всі прекрасно знають, що дурень – він і є недоумкуватий, яким би не було його дивацтво. Вони всі закінчують життя або в'язницею, або важким алкоголізмом, або невиліковним психічним розладом. Ваша честь! Я разом з вами хочу врятувати скромного безневинного чоловіка і хорошого працівника від порочної, навіженої ідеї. Втім, дай йому волю, забезпеч правовим полем – адже задушить усіх! Не пошкодує ні дітей, ні старих! Якщо моє глибоке переконання вартує вашої уваги, пане суддя, то я заявляю: Караманов надзвичайно небезпечний для російського суспільства. Вимагаю накласти судову заборону на його дослідження. У мене все, я закінчив". Запанувала тиша. Здавалося, кожен перебирав у пам'яті свої найбільш переконливі аргументи. Вони більше були схожими на персонажів романів Льва Толстого і Михайла Булгакова, ніж на плід моєї уяви. Прокурор, озируючись на всі боки, старанно навіть якось настійливо змахував з піджака лупу і колував пальцем у вусі. Адвокат сумлінно ретельно виводячи кожен букву, записував у блокнот, певно, текст виступу або редагував репліки, які хотів би кинути у обличчя учасникам процесу, при цьому дивлячись на них з неприхованою люттю. Міліціонер, навпаки, млосо заплющив очі, вочевидь показуючи, що переживає найприємніші відчуття. Здавалося, що все, що відбувається на

суді, його не стосується. Але це було неправдою: права рука дільничного знаходилася під столом, він скрутив дулю і направив її у сторону адвоката. Суддя, клацаючи вказівним пальцем по лівій щоці, роздумував. Він прагнув здаватися спокійним і мудрим, як і належить першій особі у суді, і в основному мовчав. Його нудна пика насторожувала мене. "Невже він не розуміє, який вулкан вирує у моїй свідомості!" Нарешті, він кинув на мене гострий погляд, ніби опам'ятався і оголосив: "Слово надається звинуваченому. Прошу вас, пане Караманов. Що скажете по суті предмету позову?" – "Ваша честь, почну з головного: я не приховую ні від суду, ні від російської громадськості, що вже давно виношую ідею якнайшвидшої генетичної зміни людини. На це в мене є безліч причин". – "Ви не маєте жодного права говорити як Господь Бог чи Президент країни! Ви двірник, Караманов! Я протестую! Звинувачений не має права робити такого роду заяви - що, мовляв, у нього є причини змінити рід людський. Подібні публічні висловлювання можна розцінити як образу суду!" – перервав мене прокурор. "Ваша честь – підскочив адвокат, – або ми дамо панові Караманову можливість висловитися, щоб провести судове слідство, або нічого не зрозуміємо у цій заплутаній справі". – "Згідний! – сказав суддя. – Звинувачений, продовжуйте". Я подивився у бік міліціонера: з-під стола як і раніше дивилася на адвоката товста дуля. "Що він хоче цим сказати? – подумав я. – Втім, подивимося, процес тільки почався". Перед

виступом мені хотілося зібратися з думками. У моїй голові мерехтіли тисячі найекспресивніших вигадок, одна пустотливіша іншої, але розум проглядав їх неупереджено, як досвідчений режисер – відзняті кадри, одразу ж бракуючи непотрібне і зберігаючи корисне. Тому я був холодним у думках і гарячим у аргументах. "Ваша честь, коли вчені займаються генетичними змінами сільськогосподарських продуктів – кукурудзи, пшениці, сої, цукрового буряку і так далі, – чому не чути протесту громадськості? Чому вона мовчить? І не просто мовчить, а жваво користується цими продуктами у своєму раціоні харчування. Що змусило їх зважитися на такий безпрецедентний вчинок в історії цивілізації – змінити генетику злаків, фруктів і овочів, що складалася не одну сотню тисяч років? І що, змінився смак хліба? Картопля втратила властивість варитися? І з буряка стало неможливим виробляти цукор? А із рапсу тепер не можна вичавлювати олію? Що, із гречаного поля бджоли не збирають мед? Ні! Проблема в тому, що все залишилося як і раніше. Як у далекому минулому! У цьому і є найбільша біда! Ваша честь! Після того, як влада в Росії повністю перейшла до економістів, людський генний ансамбль почав зазнавати атак неподільної рентабельності. А підвищення рентабельності в першу чергу залежить від рівня динаміки попиту. Чим активніший попит – тим менші витрати, тим вища рентабельність. Таким чином, економічні закони почали деформувати і так недорозвинену

генну архітектуру моїх немудрих двоюрідних братів. Їхній інтелект почав знижуватися. Попса накрила основи біологічного виду. Людей стає все більше, їхнє число постійно росте, але кількість розуму скорочується. Він бідніє. Ось у чому біда! Для того, щоб пшениця почала давати більші врожаї з меншими витратами, щоб рапсу збирали з гектару не чотири, а десять тон, щоб при жимі із сої виходило не сорок три відсотки олії, а всі вісімдесят, їх потрібно генетично модифікувати. Теж саме необхідно проробити і з людьми! Для того, щоб людина стала рентабельною, щоб вона прийняла виклик вищого розуму, освоювати космос не з допомогою екрану телевізора, а самостійно, щоб його інтелект був у стані прогнозувати не тільки його самого, сім'ю, співвітчизників, а ще багато голодний і знедолених, щоб вона їла, пила, дихала значно менше, щоб комфортно почувала себе при найнеймовірніших температурах, щоб, врешті, вона стала безсмертною, тобто отримала винятково високу рентабельність, – вона теж повинна підлягати генетичному ремонту і поновленню". Нескінченні, але схожі переплетіння всього моторошного, людського, того найбільш ненависного, що почало викликати у мене відразу ще в ранньому дитинстві, останнім часом уже менше турбували мене. "Це тому, – думав, – що я почав рідко роздумувати над їхніми вчинками. Зробив остаточний висновок, що вони потребують термінового мого втручання, я почав менше цікавитися їхнім способом життя. Діагноз був

поставлений, і подальше вивчення цього біологічного виду втратило будь-який сенс. Хіба знайдеться хтось, хто володіє самодостатнім розумом, хто посперечається зі мною концептуально, хто заявить, що землянину всього цього не потрібно, що все це якась ахінея? Перегляньте томи кращих із людей, вдумайтеся в їхні думки, абстрагуйтеся від побутової реальності. Адже вона завжди така брехлива, розбещена до неподобства... Ваша честь! У природі не існує інструментів, здатних заглушити моє прагнення змодельювати новий біологічний вид - *cosmicus*! Жоден існуючий розум не знайде доказів, щоб переконати мене, що мій план злочинний, що програма неможлива, що моя ідея аморальна. Який аспект її можна оголосити порочним, якщо мова йде про вдосконалення біологічної істоти? Про самодостатність, про новий рівень розуму! Я кажу про путивльців, надлюдей, які розселяться по всьому Всесвіту. Люди самі не хочуть зробити крок за межі своїх можливостей. Чому? Ось що я досліджую. Загнані геном попиту і споживання, вони з моєю допомогою повинні звільнитися від цієї кріпосної залежності. Адже для цього нема ніяких перепон. Їм не вистачає тільки зухвалого бажання, пошуку і впевненості в успіхові. Ваш Вернадський писав: "Homo sapiens не є закінченням створення, він не є власником досконалого розумового апарату. Він служить проміжною ланкою у довгому ланцюгу істот, які мають минуле і, безперечно, будуть мати

майбутнє!" А Цюлковський подовжив: "Прогрес організмів йшов безперервно і не може зупинитися на людині". Якщо ви підтримаєте мій проект, ваша честь, то перед вами постане далеке майбутнє, і не невідомо коли, а тепер, сьогодні, при вашому житті. З надією на вас, з гордістю за велику справу – я закінчив". – "Так, закрутили ви, молодий чоловіче, – спантеличено зауважив суддя. – Що тут скажеш? Хвацько! Доведеться розслідувати позов далі. Поки що картина невиразна. Пак прокурор, будь ласка, вам слово". Прокурор відкопилив губу, неохоче піднявся зі стільця, пильно оглянув усіх присутніх, якимось злісним поглядом окинув мене, схрестив руки на животі і голосно почав: "Панове! Я досить часто у службових справах буваю у психіатричних клініках, мені неодноразово доводилося зустрічатися з душевнохворими, які видавали себе за Моцарта, Наполеона, Гегеля, Сталіна, учнів Ісуса Христа, Жиреновського! Скоріш за все, у особі пана Караманова ми зіштовхнулися з подібним випадком маніакального стану. Щоб продовжити судове слідство, я наполягаю на психіатричній експертизі. Ми повинні знати, чи судимо ми хворого чи здорового звинуваченого". – "Так, чудова думка! – підскаочив позивач. – Я повністю підтримую прокурора! Нехай також надасть довідку про доходи". – "Ваша честь! – піднявся зі стільця мій адвокат. - У мене є висновок психіатрів, що констатує, що мій підзахисний повністю здоровий. Дозвольте передати вам цей документ?" – "Будь ласка, я приєднаю його до справи. Пане

прокурор, ви закінчили?" – "Ні, ні!" - "Тоді будь ласка..." – "Ми всі відмінно знаємо ціну таким довідкам! Назвіть диспансер, що видав її, і я озвучу суму, сплачену вами за медичний висновок. Фальшивка! Тим не менше вважаю необхідним продовжити виступ. Отже, перед нами молодий чоловік. Згідно документів, йому тридцять три роки, фактично – тридцять, і шість із них він провів в ув'язненні. Може такий громадянин викликати довіру у суду? Хочу запитати вас: чи чувано про таку справу, аби простий московський двірник заявляв про необхідність генетичної модифікації роду людського? Га? Задайте це питання будь-якому громадянину нашої Вітчизни, відповідь буде однозначною і категоричною: ні! Абсурдність, хворобливість такого роду претензій очевидна, шановні панове. Росія стоїть уже більше тисячі років, чотириста із них була імперією, а тепер, на початку двадцять першого століття, рудий миршавий, хоч і високого зросту та міцної статури, але неук, раптом заявляє, що мріє знищити наші цінності, традиції, релігію, фольклор, нашу кухню, врешті! Як же російська людина зможе проіснувати без горілочки, картопельки, оселедців? Без пиріжків з капустою? Борщу? Перед нами нелюд, панове! Виродок!" – "Протестую! Ваша честь! Подібна лайлива мова заборонена на судових слуханнях, – знову підскочив адвокат. – Прокурор постійно виходить за рамки процесуального кодексу". – "Прошу вас, пане прокурор, дотримуватися нормативної лексики. Дякую!

Можете продовжувати!" – "Вибачте. Повернемося до суті питання: громадянин Караманов неодноразово намагався знайти спосіб, щоб змусити громадян Росії зникнути. То він хотів з допомогою, певно, якихось відьомських сил всіх зістарити до вісімдесятилітнього віку; то припускав, завдячуючи таємним зарубіжним технологіям позбавлення усіх жінок здатності до дітонародження; то раптом, нишком, заморським ядом отруїти все населенням рідної країни; то оголосити стерилізацію усіх російських мужиків і замість репродуктивних органів імплантувати їм залози, які вироблятимуть креми для делікатних пригощань. – У залі суду пролунали виклики протесту, але хтось заплодував. – То збирався переселити всіх у відкритий космос, щоб нашими багатючими землями заволоділи інші народи. Якщо Караманов не позбавлений розуму, не божевільний, то він діє по якомусь ворожому сценарію. Скоріше за все – заокеанському. Там, за бугром, ще із часів Івана Третього почали зазіхати на наші неосяжні родючі території. На наш чорнозем, поклади нафти і газу, уральське і колимське золото. Він шпигун, панове, диверсант, маріонетка у руках ворогів нашої православної Вітчизни! А ці обставини обтяжують його діяння і підпадають під статтю Російського кримінального кодексу. Ваша честь! Я перерахував не всі його провини. Він розробляв концепцію створення нової істоти на біологічній базі людини, пацюка і свині. Хотів "ліпити путивльців із пацюків" – ці дії

підпадають під Статтю 177 "Незаконне підприємництво" і караються позбавленням волі терміном до п'яти років. Звинувачений вважав себе надлюдиною, – пропаганда цієї філософії карається по статті "Расова ворожнеча". Щоб економити гроші для своїх експериментів, він закликав скидати трупи у яму. Ці заклики підходять під Статтю 244 – "Наруга над тілами померлих та місцями їхніх поховань". Покарання передбачає до п'яти років позбавлення волі. Караманов – богохульник; він не тільки не визнає Бога, але насміхається над віруючими, його висловлювання дискримінують, порушують права, свободи, інтереси людини. У Кримінальному кодексі є Стаття 136, що карає винуватих у таких злочинах на термін до п'яти років. Він бажає заборонити велику російську мову – мову, якою написані кращі зразки світової літератури, мову Достоевського, Толстого, Шолохова, Пушкіна. Це діяння карається Статтею 148 – "Перешкоджання реалізації права на свободу совісті". Звинувачені за цієї статтею можуть очікувати покарання терміном до трьох місяців". Я хотів заперечити, але одразу ж передумав. "Судове провадження затягнеться до ранку. Бог з ним, – заспокоїв я себе, – мені б отримати потрібний вердикт... Ваша честь! – звернувся я до судді. – Дозвольте на хвилинку вийти на свіже повітря. Я почав задихатися!" – "Ні! Покидати залу засідань нікому не дозволено. Залишайтеся з нами. Інакше мені доведеться одягнути на вас наручники і виставити охорону".

– "Я дуже сумніваюся, що він працював тільки двірником, – заявив стурбований позивач. – Я переконаний, що він володіє солідним капіталом. Хай зізнається, де він його зберігає!" "Чи не думає він, що я хочу вийти, аби перевірити цілісність своїх цінностей? До якого абсурду доводить їхня дурість!" – прийшло мені в голову. "Вважаю, що деяка хворобливість реакції мого підзахисного пояснюється підвищеною емоційністю пана прокурора", – зіскочив з місця мій захисник. "Прошу не гарячкувати, шановний адвокат, – поправив на голові сиву перуку суддя. – Я веду засідання і не дозволю посягати на мої права". У залі пролунав легенький смішок. Потім хтось розкашлявся, а інший кинув: "Пора закінчувати з Карамановим!" Кілька голосів прокричали: "Продовжуйте, ми нічого ще не зрозуміли!" У цей момент подав голос дільничний: "Кого ми судимо, панове? Караманов – він же дурник, і довідка психіатра мене ні в чому не переконала. Я слідкую за ним кілька років. Він взагалі не випиває. Жінок до себе не водить, з альтернативщиками особливих стосунків не має. Таку поведінку не назвеш людською. Давайте спитаємо його самого: хто він? До якої породи належить? Адже закони писані для громадян нашої Вітчизни, тобто для російських людей. А він-то хто? Себе називає путивльцем. Може, зробити запит у Академію наук? Нехай роз'яснить, що за істота цей "путивлець". Чи маємо ми право застосовувати до нього Цивільний або Кримінальний кодекс країни? Адже росіяни

споконвіку відомі своїми гуманістичними ідеалами. Можливо, у рамках цих традицій все до банальності просто: потрібно закрити його в клітку і виставити на Самотекові, у театрі звірів Наталії Дурової. У неї вдосталь всіляких екзотичних тварин, і на волю вони взагалі не просяться. Отримують потрібне харчування, ветеринарний догляд, вільно, без адміністративної цензури спілкуються з відвідувачами театру, їх охороняє закон. Що можна придумати краще для істоти невстановленого біологічного виду? Але мене чисто по-людськи цікавить ось яке питання: чи буде Караманов за чимось сумувати? За сигаретами? Я вже казав: він не палить. За жінками? Уже зазначалося, що вони його не хвилюють. За горілкою? Він, на жаль, її не вживає. За чим тоді сумуватиме наш Караманов, га? Хоче думати, розмислювати над псевдонауковими проблемами? Мріяти про вихід людства? Нехай ламає мозок у металевій клітці, га? Що в цьому поганого? Якраз створені всі умови для схоластики! І ще, у нього багатий досвід: не один рік він провів за ґратами. Ваша честь, як ви дивитеся на мою пропозицію перервати судове слідство, щоб попросити вчених провести експертизу: що за фрукт такий наш звинувачуваний? До якої породи він належить? Тим паче, що я у баню поспішаю, уже тиждень не мився. Служба! А його майно передайте в наше відділення міліції. У ас із технічним обладнанням не надто". – "Протестуй! – вигукнув, підскакуючи із місця, мій адвокат. – Особистість звинуваченого

посвідчена паспортом Російської Федерації за номером 45 03 120347, підтверджена трудовою книжкою. У справі підшито свідоцтво про народження Караманова Василя Даниловича, багато інших документів російського зразка. Все майно двірника Караманова – на державному обліку. Так що передавати нема що". – "А комп'ютер? А лабораторія?" – "Прошу залишатися в рамках розслідування, – похмуро заявив суддя. – Тепер вам слово, шановний захиснику. Тільки прошу по суті позову". У цей момент я помітив, що дільничний скрутив під столом пальці обох рук у дулі і направив їх прямо на адвоката. "Ваша честь! Шановні пані та панове!" – урочисто почав адвокат. Я оглянувся: ніяких дам у залі не було. "Що це з ним? Завчена професійна фраза? Чи він знає, про що говорить: під чоловічим одягом приховані жіночі тіла? Ой, з цими людьми завжди якісь малоприємні несподіванки!" Між тим адвокат продовжував: "У Росії близько мільйону усього чоловічого населення постійно перебуває за ґратами. Але це не означає, що прийшов час зупинити ремонт в'язниці і почати поспішно будувати звіринці чи театри для вовків, ведмедів і хижих птахів та поселяти наших арештантів разом з дикими звірами. – У цю хвилину адвокат поглянув на дулі дільничного і, нервово хитнувши головою, сказав: – Я маю на увазі перш за все нашого свідка. Це він кандидат у звіринець!" – "Протестую!" – заявив, не встаючи з місця, прокурор. "Тебе самого треба в зоопарк, разом із підзахисним. А я буду

носити вам сухарі, хахаха!" – кинув міліціонер. "Що за безлад у залі? Захиснику, поведіть себе пристойно, а то доведеться позбавити вас слова! – дещо мляво виголосив суддя. – Продовжуйте, але у міру шанобливо. Порядок у залі стосується, до речі, всіх! Сподіваюся, зрозуміло!" - "Василь Караманов позитивно характеризується з основного місця роботи, – продовжував захисник. – Ніякого порушення трудового законодавства роботодавцем протокольно не зафіксовано. У мене в руках дві заохочення. Одне – ювілейне: на честь святкування десятиліття нової Росії він отримав премію у розмірі однієї тисячі рублів. Другу нагороду йому вручили у зв'язку з відставкою колишнього президента країни. Деякі спонсори з цього приводу видали всім двірникам Центрального округу столиці, що зачистили вулиці, з яких назавжди зїхав колишній президент, щоб і слідів не лишилося, преміальні – по три тисячі рублів. У їхнє число потрапив і пан Караманов. У трудовій книжці є відповідний запис. Прошу підшити до справи довідки про відсутність податкових заборгованостей у звинувачуваного. Цим документом, сподіваюся, нездорова зацікавленість пана позивача буде задоволена. По довідці із Державної бібліотеки пан Караманов за час реєстрації прочитав більше півтори тисячі томів. Це означає, що за тиждень він читав по дві-три книги. Авторів, яких він вибирав для читання, у звичайній бібліотеці не знайдеш, – прошу підшити до справи список цих книг, завірених

адміністрацією читального залу. Караманов вивчав книги російською, англійською та німецькою мовами. І з них 97 авторів – це провідні генетики країни та всього світу, 83 – відомі фізики, 75 – математики і астрономи, 65 – біологи, 59 – хіміки, 46 – історики, 37 – філософи, 29 – економісти, 21 – антрополози, 17 – медики-анатоми, 9 – зоологи, 8 – палеонтологи. Сотні книг світової художньої літератури, статей із наукових журналів та академічних збірок. Багато із вище названих книг він вимагав по кілька разів. Чи можна такого старанного читача вважати безграмотною особистістю? Неосвіченим зловмисником? Тупим двірником? Він ніколи не приховував, що мріє модернізувати людський інтелект, фізіологічні можливості homo sapiens. Але, панове, ми ж самі хочемо бачити своїх дітей розумнішими, багатшими, здоровішими за нас! У тишині своєї двірницької халупи, у самотності, яка стала його постійним супутником, він ніби підслухав нашу мрію і почав думати на цю тему самотійно. Академічно! Але всі його дії обмежувалися тільки створенням проектів. Він ще не зробив жодного конкретного кроку. Як законослухняний громадянин своєї Вітчизни, він прийшов у суд і просить вас дати йому право займатися цією великою справою на законній підставі. Він просить вас особисто, ваша честь, видати йому ліцензію, щоб розпочати оновлення людського матеріалу. Він вірить, що у нього все вийде. Він переконаний, що на зміну homo sapiens прийде модифікована

істота, cosmicus, позбавлена традиційних пороків, яких ми самі не можемо позбутися. Ні церква, ні Конституція, ні пропаганда високоморальних ідеалів не дають нам відчутних результатів. Вдумайтеся: шість з половиною тисяч років тому були створені Північне і Південне Єгипетські царства, пізніше об'єднані. Царство проіснувало близько чотирьох тисяч років, фараони і жерці Древнього Єгипту пристрасно мріяли виховати у людях моральну основу. За чотири тисячі років – тобто сорок сторіч, 160 поколінь – їм це не вдалося. Єгипет упав, народ зник повністю, змішався з іншими племенами, і сьогодні знайти його неможливо. Є тільки єдиний шлях: реконструювати мумії через ДНК. Трохи більше тисячі років тому на ці землі прийшли араби. Вони знову будують нову цивілізацію – на тому самому людському матеріалі. Для чого? Адже фінал відомий наперед! П'ять з половиною тисяч років тому було створено царство Мохенджо-Даро. Його правителі створили велику харапську культуру. Мріяли про викорінення людських пороків. І що? Проіснували півтори тисячі років. П'ятнадцять віків, шістдесят поколінь. Нічого не зроблено. На ці землі ринули арійські племена. Мохенджо-Даро було розгромлено, перестало існувати, його народ зник, культура збереглася тільки частково у виді археологічних пам'ятників. Близько п'яти тисяч років тому між Тигром і Євфратом було створено царство Аккад. Деякі історики вважають, що Едем – райські кущі – знаходився у цьому процвітаючому

царстві. Воно проіснувало трохи більше тисячі років. Сорока – приблизно – поколіннями правили цінності добра та моралі. Ця виснажлива боротьба нічим не закінчилася. Царство було пограбоване і знищене. Населення зникло. Близько трьох з половиною тисяч років тому було створено Урарту. Це царство проіснувало близько сімсот років. Наміри були такі ж самі. Тридцять поколінь намагалися зрозуміти справжні цінності. Під набігами варварів Урарту впало і було повністю зруйноване. Віддалених нащадків корінного народу Урарту можна зустріти тільки серед дагестанських племен. Сучасники Платона мріяли здолати зло. Нічого не вийшло. Зла стало більше! Громадяни Римської імперії намагалися підвищити культуру нації. Знову закінчилося крахом. Нічого не вийшло! Учні і послідовник Ісуса Христа – минуло вже майже дві тисячі років – продовжують нести віру у диво позбавлення людства від пороків. І що? Чогось домоглися? Скільки книжок написано, щоб покращити мораль людини, скільки молитов озвучено, скільки обрядів здійснено у церквах, синагогах, мечетях, скільки лекцій прочитано, скільки віршів, пісень, музики присвячено цій темі! Що ж змінилося у людині? У його моральному статусі? У його генній архітектурі? У його розумі? У його серці? Чи стала вона законослухняною? Ні! Більш гуманною? Ні! Більш націленою на знання? Ні! Чи полюбила вона рід людський всією душею? Теж ні! Чи зробила вона щось, щоб наблизило її до вічного життя? Ні! Чи захотіла переселитися в

космос? Теж ні! Чи стала вона більш доброю, мрійливою, читаючою, вивчаючою? Ні! Ні! Ні! Не стала! І зважаючи на стан сьогоденного рівня цивілізації, не стане! Стародавні єгиптяни були переконані, що вони вічні. Громадяни Мохеднжо-Дару вважали, що їхня країна буде незгасною. Піддані Аккади називали свою націю невразливою. Жителі Урарту вірили, що вони незгасні. Стародавні греки вважали себе вічними, римляни – нетлінними. Росіяни теж бачать себе у всіх часах. Який жаль! У цій думці, в цій приреченій надії нема ні краплі здорового глузду. Загляньте у папіруси і пергамент – вони можуть переконати кожного, у кого є розум. Отже, із часів Стародавнього Єгипту до наших днів змінилося триста поколінь. Із часів Атлантиди - шістсот поколінь, Кро-Маньйона – дві тисячі поколінь. І ніякого фундаментального результату! Як не старалися найрозумніші, як не билися войовничі, як не намагалися найблагородніші - ніякого відчутного підсумку нема. Людина залишається такою ж, якою вона була на Кармелі, в Кро-Маньйоні, на землях Межірччя! Самий біологічний вид себе змінити не може. Давайте, ваша честь, довіримося Василю Караманову. Адже він став чистильником вулиць не випадково. Він хоче продовжити свою діяльність "двірника", позбавляючи людство від пороків і слабих місць нашої генної архітектури. І працювати у цьому напрямку він буде по-новому. Без звань і титулів, без звітів у фіскальні структури і органи міліції. Давайте видамо йому мандат на

дослідження, на творчість, на спробу створення нового біологічного виду – cosmicus, чи путивльця. Кожен із нас у душі відчуває нагальну потребу вдосконалювати себе. Але без зовнішнього поштовху цей ривок неможливий. Історія цивілізації багато тисяч років доводить просту істину: самі люди не здатні на це! Дискусія на цю тему тепер остаточно завершена. Звинувачуваний чекає вироку! Увійдемо, увійдемо, влетимо у епоху генетиків! Вручимо їй владу над нами. Я особисто переконаний, що у Караманова все вийде!" "Браво, захиснику! Вони зрозуміють мене, вони дозволять мені діяти!" – у думках заплудував я. У цей момент мені дуже хотілося вірити в це. В цей момент прокурор демонстративно позіхнув, нічим не прикриваючи свій у залізних коронках рот, ліниво підняв руку і заявив: "Ваша честь, ніяк не зрозумію, чи ми присутні на судовому слідстві чи на виставі. Дозвольте мені сказати декілька слів". – "Кажіть!" – "Як можна довірити громадянину Караманову експеримент над російською людиною, якщо він бачить у нас тільки недоліки? У його поглядах на росіян стільки негативного, стільки суб'єктивного, що дивуєшся: як він міг вирости в нашому суспільстві? Але ж у нас є і добре! І чудового значно більше, ніж всілякої наносної гидоти. Наприклад, він кинув роботу у Великому театрі, тому що головному постановнику адміністрація не вручила подарованих квіткових лебедів. Що за привід! Це ж смішно! А чому він не звернув увагу на те, що дирекція театру створила всі умови, щоб Юрій

Григор'єв зміг поставити геніальний балет? Керувати таким величезним творчим організмом, як Державний Великий театр, – справа вельми клопітка, така що вимагає величезних здібностей. Чому ж залишився не поміченим талант менеджерів, що забезпечували успішну роботу всього колективу? До чого тут квіткові фігури? У свідомості Караманова відбився тільки цей факт, зовсім незначний. Чи, наприклад, він висміяв кінорежисера і артиста Михайлова. А чому він не вклонився його неабиякому таланту? Подумаєш, вісім пар взуття купив! Ще невідомо, якої якості! Чи взяв Михайлов туфлі для своєї дочки, віддав хатній робітниці чи викинув на смітник? Потрапили вони взагалі у його руки чи опинилися у сторонніх? А як талановитий чоловік, він міг просто забути про гроші: що для нього вісімсот доларів? Кожен із нас інколи забуває про необхідність дещо повернути. Я самий досить таки часто забуваю повернути борги. Але це не викликає у людей ніякої агресивної реакції! Так, інколи нагадають при нагоді. Михайлов поставив кілька чудових фільмів, які сподобалися нашому глядачеві. Але про це ні слова, цього ніби не існує. Щось тенденційний цей Караманов! Я б йому не довірив вести такий складний експеримент, про який тут іде мова. Або візьмемо театр на Яузе. Георгій Нелюбов – це ціла епоха у російському театральному мистецтві. Подумаєш, заборонив винести квіти! Чи він самий? Можливо, пожежник втрутився? Чи охорона? Ось скільки тепер вибухів

по Москві! А кілька тижнів тому підірвали президента Чечні! Чого носити по театрах архітектурні квіткові форми? Візьми, як усі наші громадяни, букет квітів – проблем не буде! А якщо він навіть і заборонив винести цю квіткову чарку? Він же артист, могла ж чарка нагадати йому про горілку чи портвейн! А він, можливо, тиждень як зав'язав! Тут усе не так просто! Невідомо, з якої причини не стався виніс цих смердючих квітів. Так однобоко про російську людину судити не можна. Нам розповідають про незначні епізоди у житті талановитих людей і одразу ж роблять висновок: потрібно змінювати генетику людини. А чому, громадянине Караманов, не подумати над зміною твого генетичного ансамблю? Тобі тридцять років. А чого ти досягнув? Читав якісь книжки. Насправді читав чи на студенток задивлявся? Га? Під спідниці! Чи є у тебе наукові праці, статті в нашій пресі, публічні лекції? Ти ще нічого не зробив у цьому житті. Твій робочий інструмент – віник! У тебе ніхто не збирається його забирати! Будь ласка, покращуй вигляд московських дворів і вулиць. Збирай сміття, розводь квітники, підстригай газони. Втім, цією справою можна займатися не менш успішно і в неволі. У в'язницях і таборах! Але братися за такі небезпечні і ниці проекти, як генетична зміна російської людини, ми тобі не дамо! Не дозволимо! Втім, хочеш змінювати іноземців – я негайно зніму свої категоричні заперечення. Дам тобі навіть безкоштовну пораду: починай з поляків. Обов'язково з поляків! Або з

латишів. Чи не відповідно до твого рецепту вони російську мову із шкільних програм виштовхують? Га? Ти мрієш про путивлізацію наших сучасників, а вони – про латишизацію. Дивний між вами зв'язок. Все вельми підозріло! Я буду просити суд заборонити тобі у правовому полі Росії займатися цими фашистськими експериментами. Вибір у тебе невеликий: або даєш підписку, що відмовляєшся від своєї ідеї, або виїжджаєш за бугор, або отримуєш новий термін і їдеш у далеке відрядження на Північну Двіну, ліс валити. Там саме життя змусить тебе забути генетику і кібернетику. Все!" Сповнений власною значущістю, прокурор самозадоволено усміхнувся, пригрозив мені пальцем – мовляв, дивись у мене, бешкетнику! – і замовк. Він був у захваті і всім своїм виглядом говорив про те, що почуття переповнюють його. Ображаючи путивльця, прокурор віддавав анафемі розум: він ніби кидав його під ноги, топтав і покрикував: "У нас свій розум, ніякий інший нам не потрібен!" Я мовчки роздумував про інше. Слідкувати за всіма учасниками судового слідства виявилось дуже непростою справою. Міліціонер постійно змінював пози і міміку, маніпулював пальцями, скручуючи їх у таємні знаки і загадкові фігури. Прокурор то усміхався, то незадоволено напружував чоло, на якому проступали лінії зморшок, то злякано вилуплював очі, і його повіки торкалися брів: весь його вигляд свідчив про те, що прокурор грішить марнославством, аж надто круто він задирав ніс.

Адвокат безперестанно щось записував, втім, час від часу підскакуючи з репліками; інколи він ніби забував, що хотів сказати, і надовго завмирав з відсутнім поглядом. Суддя, здавалося, був незворушним. Він тільки обводив поглядом обличчя учасників процесу і уважно вдивлявся в них, інколи навіть спрямовував на досліджуваного своє збільшувальне скло, ніби хотів побачити щось потаємне, зрозуміти, запам'ятати. Потім робив замітки і вибирав собі новий об'єкт дослідження. За цим всім ховалася звичайна людська втіха. Але мене ці картинки їхнього життя взагалі не веселили: вони викликали стурбовану цікавість, як уголовного проєктанта путивльців. Спостерігаючи за учасниками процесу, я раптом відчув невідомі мені досі сумніви. "Первинний матеріал слабкий, чи вдасться отримати путивльця? – думав я. – Наробив цим процесом стільки шуму... А раптом нічого не вийде?" Тоді до мене підійшов пан Списивцев і на вухо прошепотів: "Для чого тобі це все потрібно? Тільки не кажи, що для науки, для біологічного ривка. Я не хочу слухати цей порожняк. Зізнайся, скільки грошей можна заробити, – тоді забезпечу підтримку. За безплатно не працюю. З будь-якої справи беру двадцять відсотків. Вирішиш – подай знак. Чекаю!" Ледве він відійшов від мене, як мій чутливий слух вловив кинуту, певно, собі під ніс репліку позивача: "Либонь, задумав фірму відкрити, щоб якісь липові пігулки випускати і від населення бабки гребти. Нехай частку відстібує!" "Про що це він? –

здивувався я. – З чого він двадцять відсотків просить? З об'єму генного ансамблю? Але як можна таке вирахувати? А передати? Якесь нісенітне прохання. А про пігулки? Що це з ним?" Схоже, ніхто серйозно не пройнявся тими ідеями і почуттями, якими я прагну зацікавити учасників процесу. На мене дивилися тільки похмурі, іронічні, вимогливі очі моїх немудрих двоюрідних братів. Складалося незрозуміле відчуття: чи то вони хотіли обплювати мене, чи то використати у якомусь комерційному проекті. І мені пригадалася думка Миколи Федорова про ще неповнолітній вік homo sapiens. Я усміхнувся: терпимість путивльця зобов'язувала мене вислухати увесь потік критики. "Слово надається головному свідкові, – заявив суддя. – Будь ласка, офіцере міліції, вам слово". – "У нашому відділенні нема комп'ютера. А злочинність у місті зростає. Ось я і подумав: можна накладити штраф на Караманова і вилучити його електронну машинку. Хоч його комп'ютер і старий, але нашій службі дільничних підійде. Тут говорили, що у звинуваченого є своя біологічна лабораторія. Біологія і криміналістика – близькі професії. Ваша честь, якщо ви винесете вердикт, що заборонить Караманову продовжувати заняття генною інженерією, то постановою суду відпишіть усю його техніку нам. Ми відчуваємо гостру потребу у всіх цих склянках і колбах. Втім, про це я вже казав, а тепер хотів би сказати про інше. Наш адвокат весь час щось записує.

Мені здається, він готує фейлетон у газету. Уявляєте, відкриваємо ми завтра "Вісті" – і бачимо себе у гротескному світлі. Можна просити вас винести постанову суду, згідно якої я вилучив би від нього усі записи? І ніякого фейлетону не буде". – "Ви, будь ласка, ближче до справи, яку розслідуємо!" - ледь чутно перебив його суддя. "А як із адвокатом? Мені абсолютно не хочеться у карикатурну статтю потрапити. Вам теж не раджу!" – "Підійдіть до мене після оголошення вироку по головній справі. Ви маєте ще щось сказати суду? Але тільки по суті справи". – "Ні, я закінчив". – "Тоді прошу всіх вийти. А ви, Караманов, залишіться. Для підготовки вироку суду я повинен поставити вам декілька запитань. Вердикт суду дозволяється слухати всім бажаючим". – "Як так? Для чого нам виходити?" – обурився прокурор. "Що, в Росії нове законодавство?" – рішуче підскочив до судді адвокат. "Суддя підкуплений! Чекайте сюрпризів!" – у бік пробурмотів міліціонер. "Якщо гонорару не буде, я подам позов у вищі інстанції! - схилився до мого вуха пан Списивцев. – У Росії так справи не робляться. Обдуриш – тебе чекає кара "по поняттях"! Скільки ти йому обіцяв?" – "Віддай комп'ютер по-доброму. Бо все одно заберемо! Все заберемо!" – заявив дільничний. "Якщо цього разу не посадимо, то наступного разу обов'язково відправимо на лісоповал! На п'ять – чому на п'ять? – на десять років! На все життя!" – вишкірився прокурор. "Тримайтеся, я переконаний в успішному

результаті!" – потиснув мені руку адвокат. Після цього всі вони вийшли; я почув голос судді: "Караманов, прошу підійти ближче, щоб я міг із вами говорити!" Це був уже третій суд у моєму житті. Сухі слова я знав напам'ять: "Іменем Російської Федерації..." Втім, суддя почав з іншого: "У ваших думках помітна новизна, але її так мало, що кожного разу доводиться брати лупу, щоб побачити щось суттєве. Французький філософ Кондорсе у 1795 році у своїй праці "Ескіз історичної картини розвитку людського духу" писав, що "у ході свого розвитку, у висхідному вдосконаленні людства буде постійно збільшуватися термін людського життя і навіть з'явиться можливість людського безсмертя". Що ви скажете з цього приводу?" – "Пане суддя, серед людей було багато дуже розумних особистостей. Філософ Кондорсе - один з них. Але передбачити якусь подію, не маючи духовних сил її наблизити або здійснити, і спробувати реалізувати цю наукову програму – дві абсолютно протилежні речі. Його співвітчизник Ренан теж припускав можливість воскресіння. Він писав, що в черзі безперервних еволюцій Всесвіт буде заселено істотами нової цивілізації та цивілізацій, що зникли. У висловлюваннях одного з попередників імморалізму Герцена можна зустріти наступну думку: "Смерть взагалі не лежить у понятті живого організму, вона поза ним, поза його межею". Чи у Радіщева: "Блаженство твоє, досконалість твоя – це мета..." Але різниця між нами у тім, що я можу,

я хочу, я почну займатися цією проблемою практично. Зрозумійте, як тільки путивльці отримують безсмертя, вони одразу ж вийдуть за межі часу і простору, для них перестануть існувати умовності, потяг до плотських утіх, культ речей і попси. Гроші втратять будь-який сенс, єдиною цінністю стане розум. Розум, не закутий у ланцюги, не заледенілий, як шапка полюсу, не розвалений і знецінений, як радянський рубель. Розум буде прирівняний до безмежного простору Всесвіту. Пане суддя, матерія не має кінця. Ця проста думка вам давно відома. Але майже всі філософи приходили до передбачення "того самого часу" у результаті інтелектуальних пошуків, я ж усвідомив своє призначення з самого народження, майже нічого не знаючи про їхні праці. Ось у чому різниця. Я прошу вас дозволити мені діяти. Багато хто говорив про нові генетичні, еволюційні можливості – Декарт, Огюст Конт, Пристлі, Радищев, Соловйов, Герцен і так далі. Але тільки Василь Караманов – з вашого дозволу, звісно! – візьметься за цю велику роботу по-справжньому. Надійність мого внутрішнього світу дозволяє будувати далекосяжні плани". Деякий час суддя мовчав. Потім повільно заговорив: "Ви самі сказали, що людина розумна пройшла певний шлях розвитку за період життя двох тисяч поколінь. Дозвольте, але ж це зовсім небагато, майже нічого! З іншого боку, з епохи кембрію, коли вперше з'явилися зародки центральної нервової системи, до виникнення головного мозку у сучасному розумінні пройшло

більше п'ятиста мільйонів років. Хоча самий цей процес веде нас набагато далі, у глибину геологічних епох. Тому, чи можна вимагати від людини надто багато? Вона ще навіть не у колісці, вона у материнській утробі! Скажіть, шановний, чому ви так злісно, ненауково нетерпеливі? Адже якщо проаналізувати ваші бажання, то напрошується висновок: ви мрієте не стільки удосконалювати людину, скільки почати змагання із самою природою. У матері, певно, існує свій графік. Наскільки завбачливо втручатися у нього хай навіть вам, путивльцю? Це ніби виклик світовому розуму: один із початкових продуктів матерії, тобто ви самий, починає сперечатися з універсумом. Лист сперечається з деревом, волос – із людиною, ікло – з кабаном, перо – з птахою. Наскільки це перспективно, науково, врешті-решт? Ви самий можете спостерігати в рамках одного людського життя, яких колосальних змін зазнає демографічна картина на планеті. Якщо білих, чи кавказців, згідно даних ЮНЕСКО на 2000 рік було 25 відсотків від усього народонаселення планети, то до 2025 року їхня кількість скоротиться до 13, а до 2050 року – до 9 процентів. Чи не показник це того, що в самій матерії відбуваються колосальні зміни – як у масштабах усього універсуму, так і в його складовій, у людині? Пане Караманов, ви якось розповідали про Автобус-Vita, що рухається за визначеним маршрутом. Я не став з вами сперечатися, якби ви не запропонували новий маршрут. Але ви хочете пересадити всіх пасажирів

на невідомий вид транспорту. Чи розумно це? Чи не загине людство на невідомій швидкісній машині?" – "Ваша честь! Час – це перш за все гармонія. Якщо оцінювати його з позицій сьогодення, кінця травня 2004 року, весь час, що минув, уявляється загальмованим творчим процесом. Якщо вдивлятися в майбутнє – видно тільки епоху руйнування, не так фізичних катаклізмів, як змін зовнішньої картини світу. Між творенням і руйнуванням завжди присутнє теперішнє. Головна помилка багатьох сучасних філософів та екологічних мислителів – екософів – полягає в тому, що вони ототожнюють людину тільки з частиною органічної матерії, кажучи вашими словами, з листочком чи навіть прожилком у листочку. Дехто порівнює її з картоплею, інші – з буряком, зі всією тією живністю, що нас оточує. Гниє перестигла капуста – і точно так гниють люди. Ось їхня думка. Тобто вони хочуть вписати кроманьйонців у "можливості однієї планети", у єдиний список інших біологічних видів, обділених головною субстанцією – розумом! Вони нехтують розумом і вважають, що людина – комашка в універсумі. Її місце – тільки Земля, чи навіть тільки своя країна, співдружність держав, але не більше. Як можна погодитися з такою тезою? Як можна до такої сліпоти дійти? Тіло, звичайно, можна порівняти з комашкою, згідний, тому що і сама Земля – теж комашка, і не тільки вона – вся Сонячна система схожа на комашку у нескінченному Всесвіті. Але не розум! Розум унікальний, його потрібно

тільки виростити, і тоді він підкорить усю безмежну матерію. Путивлець Караманов відкриє вам нову істину: усі біологічні види людей є складовою частиною самої матерії і розвиваються разом з нею. Не після неї, не слідуючи за нею, не справа чи зліва, не з інтервалом, не з проміжком у часі і просторі, а паралельно, разом, як єдине ціле. Люди розумні настільки, наскільки сама матерія є розумною! Але оскільки розум розподілений між людьми не рівномірно, з великою різницею у ККД – зрештою, як і в самій природі, – я беру на себе відповідальність збільшити його складову у кожному із вас". – "Вибачте, незрозуміло, що маєте на увазі, коли мова йде про нерівномірності розуму і матерії? – проговорив суддя. – Коли ви говорите про людей, тут із вами можна погодитися, я пам'ятаю ваші думки стосовно середнього рівня інтелекту. Але... матерія!" – "Місяць – це частина матерії? Так! Його функція у процесі світового розвитку і вдосконалення надзвичайно мала. І, навпаки, Сонце – надзвичайний ККД! А в універсумі вільно блукає не менше паразитів, ніж по наших дорогах від Москви до Путивля. Абсолютно некорисні мертві зірки можна порівняти з такими людьми. Особливо із поп-культури, попси взагалі. Вони теж горять, але безмістовним світлом. Воно не гріє і не освітлює. Але, Ваша честь, давайте заглянемо у майбутнє. У всьому безглуздому і, на перший погляд, примітивному можна знайти чудовий будівельний матеріал! Якщо розум землян повинен дорівнювати

розуму Всесвіту, то всім даровано право змінювати самих себе. Поки що із усіх мільярдів землян виділяюся один Я. Єдиний cosmicus. Дозвольте генетикам вільно керувати людьми і вже через тридцять років ви відчуєте, як почне змінюватися їхній світ! Із людських осіб почнуть народжуватися Я – путивльці. А всі праці філософів і провидців минулого стануть культурним фундаментом, на якому почне розвиватися новий біологічний вид - cosmicus. Дайте ліцензію хоча б на проведення першого експерименту: я можу відкрити в Москві, на Фрунзенській набережній, Центр генетичної модифікації людей. Скільки в Росії розумоненавистників? Наприклад, попси, що заздрить інтелектуалам? Не знаєте? Всі вони таємно чи відкрито будуть просити мене виростити їхній розум. Черга виявиться нескінченною". – "Можливо, можливо. – засмутився суддя. Він чомусь почав вдивлятися у свою лупу, як у дзеркало: почав щось поправляти у своїй перуці, протер очі, погладив підборіддя. – У вашій гіпотезі є речі, які суперечать реальному розвитку цивілізації. Наприклад, релігія. Чому ви її заперечуєте? Ви вважаєте, що Біблія написана для вибраних. Нічого подібного. Вона написана для всіх!" – "Einspruch! (протестую! – нім.) – вихопилось у мене. - Чи знаєте ви проти чого протестував Лютер? Крім усього іншого, його обурювала заборона Ватикану перекладати Біблію німецькою мовою. Значить, до шістнадцятого століття Біблія видавалася виключно латинською

мовою. Хто ж міг читати її у Європі, крім вибраних інтелектуалів та клерикалів? Що, звичайний німець, француз чи англієць знали латину? А коли зняли цю заборону в Росії? Лише у другій половині дев'ятнадцятого століття вийшла у світ перша Біблія російською мовою! Ось що я мав на увазі. Пане суддя, у процесі власного розвитку земляни у різні епохи поклонялися різноманітним символам: сонцю, морю, скалам, рослинам, зіркам, Богам! Софокл і Гомер писали свої твори задовго до християнства. Що, вони містять антихристиянські думки чи заклики? Чи може, радянські письменники створювали свої сюжети на антихристиянських догмах? Візьміть Шолохова: чудовий письменник, але атеїст, та ви не знайдете у нього нічого богохульного. Християнство, мусульманство, юдаїзм, інші релігії – це інтенсивні інтелектуальні вправи для розвитку розуму. Його фундаментальної етичної основи. Це універсальні добрива для росту свідомості! Чи розвився б розум так високо, якби ваші побратими залишалися без Бога у душі та в думках? Ні! Ніколи! Саме релігія відкрила глибину пізнання самого себе і світу і, хоча християнський ренесанс пройшов, багато з вас ще на десятки поколінь збережуть у собі "анонімне християнство". Для мене ж релігія – це школа дорослішання розуму, це університети, куди може завітати кожен путивлець. Не більше! Якщо путивлець мріє створити новий біологічний вид, де кожен буде наділений божественними здібностями, то релігією стане Я кожного нового

cosmicus. Якщо Я не стане Богом, то не займе належного місця в універсумі! Мої мрії якраз і повинні б реалізуватися в цьому величезному проекті! Наскільки ви здатні його зрозуміти і схвалити? На перший погляд він може здатися мало кому доступним. Втім, тут гадати нічого: розум самий підкаже. Але коли я кажу Я - це і не альтруїзм, і не егоїзм. Філософія путивльця співзвучна думкам Миколи Федорова: "Жити треба не для себе і не для інших – а зі всіма і для всіх!" Тому я так поспішаю отримати ваш вердикт". – "Подумайте, людство, чи його більша частина, користується тією ж лексикою, ми переживаємо ті ж відчуття, думаємо про ті ж моральні проблеми, про які ви тлумачите. У чому ж різниця між нами?" - спитав суддя якимось пригніченим тоном. "Ви звалили свої проблеми на Господа Бога. Ледь що - перед угодою, зустріччю з панною, влаштуванням на роботу, перед футбольним матчем, перед грою в казино, будь-яким іншим життєвим випадком - ви звертаєтеся до нього з молитвою про допомогу! Таким чином ви втратили самих себе. Якщо хтось бажає мати Бога в душі - ніяких заперечень. Але ви хочете мати його на всі випадки життя, як чарівну паличку-виручалочку. Тобто, перетворюєтеся на кріпаків духу і тіла. Ви, із власного Я, яке він вам подарував, стаєте абсолютно нецікавими для путивльця істотами. Бог створив вас за власною подобою, він навіть дав вам душу! І це робить землян особливими істотами у всьому універсумі. О, як Батько всього суцього

втомився від ваших молитов. Перестаньте просити від нього постійної допомоги, володійте розумом самостійно! Знайдіть своє Я! Тоді ви пізнаєте і свого Батька! Адже він – це Я. Чи переконав я вас, що відтягувати неминуче, еволюційне згубно перш за все для самих людей?" – "З чого ви хочете почати? – озираючи по боках, майже пошепки спитав суддя. – Ви щось таке вже намітили?" - "Я почну з вигнання із генної архітектури людей гену попиту на матеріальні блага". – "А далі?" – "Розширю повноваження гену духовного споживання, щоб достатньо швидко виростити їхній розум". – "А що ще?" - "Ви ж чудово знаєте всю мою програму! Дайте мені рішення суду. Будьте переконані, я все задумане виконаю!" – "Останнє питання: скажіть, експертиза психіатрів, яку надав захисник, куплена?" – "Чому ви так вирішили?" – насторожився я. "Нині час такий. Мабуть, мені тепер необхідно вийти для оголошення вироку. За моїм сигналом кличте усіх учасників процесу до зали засідань. Я буду виголошувати вирок!" Я вийшов у музейний двір. Було темно і прохолодно. Кремлівські куранти відбивали точний час: третя година ранку. Я почав з нетерпінням очікувати вердикту. Ох, скоріше б!"

Москва, березень-травень 2004

ЗМІСТ

Книга, яка говорить із тобою	3
<i>Я</i>	8

Олександр Потьомкін

Я

Переклад із російської Василя Кузана

Видавництво "Карпатська вежа".
89600 м.Мукачево, вул.Миру, 10.
Тел.: (03131) 2-20-02. Директор М.І.Дочинець
Свідоцтво про державну реєстрацію видавців,
виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції. Серія 3т № 10

Підписано до друку 2015 р. Папір офсетн.
Гарнітура Times. Друк офсетний. Формат 84x108/32.
Умовн. друк. арк. 30, 6. Замовл. №512.